ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΓ' ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1950 ΑΡΙΘ. 100.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Α΄

Δὲν τελειώσαμε τὴν ὀνειροπόλησι γιὰ τὴν Καινούργια Ἑλλάδα, δὲν μπορέσαμε νὰ συνεχίσωμε τὴν ἥσυχη, ἂς ποῦμε σπουδαστηριακή, μελέτη τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, καὶ πρέπει νὰ ἀσχοληθοῦμε γιὰ τὴν πολιτική. Μᾶς τὸ ζητοῦν οἱ καιροὶ ἀφοῦ ἑτοιμαζόμαστε γιὰ ἐκλογὲς καὶ ὅλος ὁ τύπος γιὰ ἐκλογὲς μιλᾶ. Μᾶς τὸ ζητοῦν καὶ οἱ ἀναγνῶσται μας. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ὑπ' ὄψι τους ἕνα προηγούμενο ἄρθρο μας «Χριστιανισμὸς καὶ Πολιτική»(1) μὰ καὶ πολλοὶ καινούργιοι ἀναγνῶσται,ποὺ θέλουν πάλι νὰ λάβωμε μιὰ θέσι ἐπάνω στὸ θέμα Χριστιανισμὸς καὶ Πολιτική, καὶ ἑπομένως νὰ «καθορίσωμε τὴν στάσι μας» μπροστὰ στὶς πολιτικὲς ζυμώσεις, ποὺ παρουσιάζονται καὶ καμμιὰ φορὰ καί... ἐπικαλοῦνται καὶ τὸ χριστιανικὸ ὄνομα.

Εἶναι ἀλήθεια, πῶς, γιὰ ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἀποτελεῖ ἔκπληξι τὸ ὅτι καὶ ἡ λέξις «πολιτικὴ» γράφεται στὶς σελίδες ἑνὸς τέτοιου περιοδικοῦ. Δὲν δυσκολευόμεθα νὰ προσχωρήσωμε μὲ τὴν ἄποψι αὐτή. Ὅμως προβάλλει μιὰ δυσκολία. Θυμᾶστε, τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς, ὅλος ὁ κόσμος μιλοῦσε γιὰ τὴν χρυσῆ λίρα, γιὰ τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῆς τιμῆς της, ἀναλόγως τῆς πορείας τοῦ Ρόμμελ πρὸς Ἀνατολάς, ἢ πρὸς Δυσμάς. Μποροῦσε τότε κανεὶς νὰ εἰπῆ ὅτι ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν τιμὴ τῆς λίρας; Δὲν μποροῦσε. Διότι ὅλοι μας, εἴτε τὸ θέλαμε εἴτε δὲν τὸ θέλαμε, καὶ ὅσοι ἀκόμα δὲν εἴχαμε ἰδέα ἀπ' αὐτὰ καὶ δὲν εἴχαμε ποτὲ στὴ ζωή μας ἰδῆ μία χρυσῆ λίρα, ὅλοι μας κατὰ ἕνα τρόπο μετείχαμε στὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τιμὴ τῆς λίρας, ἀφοῦ καὶ τὰ κολοκυθάκια ἀκόμη ποὺ θὰ ἀγοράζαμε γιὰ νὰ τὰ μαγειρέψωμε ἀλάδωτα, καὶ αὐτὰ μὲ τὴν τιμὴ τῆς λίρας ἀνέβαιναν.

Ἔτσι κι' ἐδῶ! Εἶναι δυστύχημα, ἀλλὰ εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐπηρεάζει τόσο πολὺ τὴν ἐθνική μας ζωὴ ὥστε, μὲ τὸν ἕνα τρόπο ἢ μὲ τὸν ἄλλο, κάπως κι' ἐμεῖς εὑρισκόμεθα σὲ μιὰ ἐξάρτησι ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κατάστασι καὶ μὲ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπο κάνομε πολιτικὴ ὅλοι χωρὶς νὰ τὸ ξέρωμε, ὅπως ἔκανε πεζὸ λόγο «πρόζα» ὁ ἀρχοντοχωριάτης ἐκεῖνος τῆς γνωστῆς κωμωδίας τοῦ Μολλιέρου σαράντα ὁλόκληρα χρόνια χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ.

Ἔπειτα, πολιτικὴ σημαίνει κάτι ποὺ σχετίζεται μὲ τὶς τύχες τοῦ κράτους. Κι' ὁ χριστιανὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῆ ὅτι εἶναι ἀδιάφορος γιὰ τὸ κράτος. Δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῆ ὅτι εἶναι ἀναρχικός. Ἀναρχικοὶ ποτὲ δὲν ἦσαν οἱ χριστιανοί, ποτὲ στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Οὔτε κᾶν στὸν καιρὸ ὅπου τὸ κράτος τοὺς εἶχε μόνο γιὰ βορὰ στὰ θηρία τοῦ Κολοσσαίου. Πολὺ λιγώτερο φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ χριστιανικὴ μιὰ γραμμὴ ἑνὸς ἀναρχισμοῦ ποὺ γιὰ ἐκδήλωσί του θὰ εἶχε τὴν ἀδιαφορία γιὰ τὶς τύχες τοῦ κράτους.

Ὄχι μόνον τώρα, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀρχαιότητα ἦταν μέσα στὰ αὐτονόητα καθήκοντα τοῦ πολίτου, νὰ μὴν ἀδιαφορῆ γιὰ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας του. Γιὰ ἀπόδειξι δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ θυμίσω τὸν γνωστὸ νόμο τοῦ Σόλωνος, ποὺ κατεδίκαζε σὲ «ἀτιμία» τὸν πολίτη,ὁ ὁποῖος«στάσεως γενομένης» δὲν ἔδειχνε ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ

---

(1) Ἀκτῖνες, Σεπτέμβριος 1945 σ. 162 ἑπ. Καὶ σὲ χωριστὸ τεῦχος, ἔκδοσις «Ἡ Δαμασκός».

κοινά. Καὶ ἀκόμη νὰ θυμίσω τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους, ὅπου λέει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὠνόμαζαν «ἀχρεῖον» ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ κοινά. Καὶ στὸ τέλος τέλος, ἕνα περιοδικὸ ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν χριστιανικὸ πολιτισμό, πρέπει νὰ ξέρη πῶς, ὅπως καὶ νὰ τὸ πάρης, δὲν οἰκοδομεῖται πολιτισμὸς μὲ αὐτὴν τὴν ἀδιαφορία.

Β΄.

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, πρέπει νὰ ἀνακατευθοῦμε στὴν πολιτικὴ ὅλοι ὅσοι συμφωνοῦμε μὲ τὶς ἰδέες ποὺ διατυπώνονται στὴν ἀρθρογραφία τούτου τοῦ περιοδικοῦ. Νὰ κάμωμε λοιπόν, ἕνα κόμμα, νὰ τοῦ βροῦμε ἕνα ὄνομα καὶ ἕνα σύμβολο—δύσκολο, ἀλήθεια, γιατί ὁ κατακλυσμὸς τῶν καινούργιων κομμάτων ἔχει πάρει ὅλες τὶς ὀνομασίες καὶ ὅλα τὰ σύμβολα ποὺ μποροῦσε κανεὶς νὰ φαντασθῆ—καὶ μὲ τὸ ἕνα χέρι δείχνοντας τὸν Γολγοθᾶ, μὲ τὸ ἄλλο τὴν κάλπη, νὰ ζητήσωμε στὸ ὄνομα τοῦ Ἐσταυρωμένου.... ψήφους καὶ ὑπουργικὰ αὐτοκίνητα!

Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται, ἀλήθεια, νὰ ἀπασχοληθοῦμε περισσότερο μὲ τὸ θέμα. Σ' αὐτὸ θὰ παραπέμψωμε στὸ προηγούμενό μας ἄρθρο, τὸ σχετικὸ μὲ τὴν πολιτική. Πρέπει νὰ ξέρωμε πῶς κυβέρνησις δὲν εἶναι μόνο καλὴ προαίρεσις, καὶ πῶς, ὅπως ἔλεγε ὁ Σωκράτης στὸν Ἀλκιβιάδη, γιὰ νὰ εὐδοκιμήσης στὴν κυβέρνησι τῶν κοινῶν δὲν φθάνει μόνο νὰ εἶσαι φιλόδοξος... οὔτε, ἂς προσθέσωμε τώρα, τὸ ὅτι τὴ φιλοδοξία σου θὰ τὴν ὀνομάσης, ἔστω καὶ μὲ καλὴ πίστι, «χριστιανική». Μιὰ κυβέρνησις, στοὺς σημερινοὺς μάλιστα καιρούς, θέλει καὶ πάρα πολλὲς προϋποθέσεις, πού, ἅμα λείπουν, μπορεῖ κανεὶς μὲ τὶς καλύτερες προαιρέσεις νὰ πέση ἔξω. Καὶ ἂν μὲν πέση ἔξω μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη σημαία, τὸ κακὸ δὲν εἶναι μεγάλο. Ἂν πέση ὅμως ἐνῶ κρατᾶ τὴν σημαία τοῦ Χριστιανισμοῦ, τότε ἐκεῖνο ποὺ θὰ γίνη δὲν θὰ εἶναι τίποτε λιγώτερο ἀπὸ συμφορά.

Καὶ ἀκόμη, δὲν βλέπομε πόσο μεγάλη θὰ εἶναι ἡ ὑπηρεσία πρὸς τὴν Πατρίδα μας ἐάν, μιὰ χριστιανικὴ κίνησις, ἂς ποῦμε—ἐντελῶς ὡς παράδειγμα τὸ φέρνομε—μιὰ κίνησις περίπου ἀνθρώπων ποὺ ὁμοφρονοῦν γύρω στὶς ἰδέες ποὺ διατυπώνονται στὶς «Ἀκτῖνες», ἂν λοιπὸν μιὰ τέτοια κίνησις ἐπλούτιζε τὴν Ἑλλάδα κατὰ ἕνα ἀκόμη κόμμα! Θὰ ἦταν, ἀλήθεια, αὐτὸ ὁ ὀλιγώτερο χρήσιμος πλουτισμὸς γιὰ τὸν φτωχὸ τοῦτο τόπο, ποὺ ὅμως εἶναι πλουσιώτατος σὲ κόμματα. Ἔπειτα, τὸ εἴπαμε κι' ἄλλοτε, κόμμα εἶναι διάσπασις. Εἶναι ἀκόμη καὶ στίβος. Καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χρειαζόμεθα, δὲν εἶναι ἄλλος ἕνας ἀκόμη ἀνταγωνιστής, στὸν κομματικὸ στίβο, ἀλλὰ κάτι ποὺ νὰ βρίσκεται πάρα πάνω ἀπὸ τὸν στίβο!

Ἔτσι, μένομε στὴν γραμμὴ ποὺ διετυπώσαμε καὶ στὸ προηγούμενο ἄρθρο. Ὄχι πῶς δὲν εἴχαμε δικαίωμα, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ δὲν θὰ πρέπη ὁ Χριστιανισμὸς νὰ γίνη κόμμα ποτέ, στὴν Ἑλλάδα τοὐλάχιστον. Δὲν εἶναι ὥρα νὰ ἐξετάσωμε τί γίνεται σὲ ἄλλες χῶρες. Αὐτὸ ἴσως τὸ μελετήσωμε ἄλλη φορά. Ὅμως ἐδῶ, στὸ ἑλληνικό, στὸ ὀρθόδοξο κλῖμα, ὁ Χριστιανισμὸς δὲν πρέπει νὰ γίνη κόμμα ποτέ. Γι' αὐτό, ἂν σὰν Ἕλληνες, ἔχωμε τὶς ὁποιεσδήποτε ὁ καθένας μας πολιτικὲς πεποιθήσεις, ὅμως, σὰν χριστιανοί, στὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ, στὸ ὄνομα τοῦ Ἐσταυρωμένου, στὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν εἴμεθα κόμμα. Εἴμεθα ἔξω καὶ παραπάνω ἀπὸ τὰ κόμματα. Αὐτὸ καὶ τώρα, ὅπως καὶ πάντοτε, ἢ μᾶλλον τώρα περισσότερο παρὰ κάθε ἄλλη φορά! Καλὸ εἶναι νὰ τὸ πάρουν ἀπόφασι καὶ ὅλοι ὅσοι ρωτοῦν καὶ ζητοῦν τὴν ἀναθεώρησι τῆς γραμμῆς μας!

Καὶ ὅμως εἴπαμε, πῶς δὲν μποροῦμε νὰ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας, γιατί ἔτσι καταντοῦμε σὲ ἀναρχία, καὶ ποτὲ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦταν ἀναρχικὴ ὑπόθεσις. Θὰ εἴμαστε, λοιπόν, μακρυὰ ἀπὸ τὸ κόμμα, μακρυὰ ἀπὸ τὴν κομματικὴ διαμάχη, καὶ ὅμως δὲν θὰ εἴμαστε ἀδιάφοροι γιὰ τὴν πολιτική. Σὰν παράξενο φαίνεται τὸ πρᾶγμα λίγο. Ἂν δὲν εἶναι ἀσυνέπεια καὶ ἀντίφασις, τότε εἶναι τὸ Δήλιον πρόβλημα τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου ἢ τὸ πρόβλημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, ἢ κάτι τέτοιο. Ὁ Χριστιανισμός, καὶ μάλιστα ὁ ἑλληνικός, ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας, νὰ ἀσκήση ἐπάνω

της τὴν εὐεργετική του πνευματικὴ ἐπίδραση. Καὶ ὅμως πρέπει νὰ εἶναι μακρυὰ ἀπὸ τὰ κόμματα. Πῶς μποροῦν αὐτὰ τὰ δυὸ νὰ συνδυασθοῦν; Πῶς μποροῦν καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ νὰ γίνουν πραγματικότης;

Γ'.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους Ἕλληνας συνταγματολόγους, ποὺ ὄχι μόνον στὴ θεωρία μὰ καὶ στὴν πρᾶξι συνετέλεσε πολὺ στὴ διαμόρφωσι τοῦ πολιτεύματός μας, καὶ ἔγινε ἀληθινὰ μιὰ αὐθεντία γιὰ τὸν τόπο μας, ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε τὴν Ἑλλάδα καὶ σὰν ἐπιστήμων καὶ ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος καὶ δικαστὴς καὶ πολιτικὸς καὶ εἰσηγητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος τοῦ 1864, ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος λοιπὸν φαίνεται νὰ μᾶς δίδη κάτι ποὺ θὰ μᾶς βοηθήση στὸ ἀδιέξοδο ποὺ πέσαμε. Ἐγινότανε στὴν ἐθνοσυνέλευσι τὸ 1864 συζήτησις ἐπάνω στὸ θέμα ἂν πρέπη νὰ ὑπάρχη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βουλὴ καὶ Γερουσία. Ἀπὸ λόγους δυσμενείας στὴ Γερουσία τοῦ Ὄθωνος, ἡ κυβέρνησις ἦταν ἀντίθετη στὴν καθιέρωσι τοῦ θεσμοῦ τῆς Γερουσίας. Γι' αὐτὸ ἄλλως τε καὶ εἰς τὸ τέλος, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἐμείναμε στὸ σύστημα τῆς μιᾶς μόνης Βουλῆς. Ὁ Σαρίπολος ἦταν ἀντίθετος πρὸς τὸ σύστημα αὐτό. Ἤθελε καὶ τὴν Γερουσία. Καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπε ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀκουσθῆ, ἀλλὰ ἔμενε χωρὶς Γερουσία, εἶπε τὰ ἀκόλουθα: «Κηρύττω δ' ἀπὸ τοῦδε, ὅτι ἂν καταδειχθῶ σφάλλων, ἡ Ἑλλὰς θέλει δώσει πρώτη τὸ παράδειγμα πολιτείας, βαινούσης μὲν ἐπὶ ἕνα πόδα, στερρῶς δὲ βαδιζούσης»(2).

Εἶχε καὶ δὲν εἶχε δίκηο στὴ γνώμη του αὐτὴ ὁ μεγάλος Ἕλλην νομομαθής. Εἶχε δίκηο, στὸ ὅτι ἐζητοῦσε νὰ βαδίζη ὁ πολιτεία μας σὲ δυὸ πόδια. Μὲ ἕνα πόδι, ἀλήθεια, δὲν μπορεῖ τίποτε νὰ περιπατήση. Ἀλλὰ δὲν εἶχε δίκηο ὅταν νόμιζε ὅτι τὸ δεύτερο αὐτὸ πόδι θὰ ἦταν ἡ Γερουσία. Τὸ ἂν θὰ ὑπάρχη ἢ ὄχι Γερουσία εἶναι ζήτημα ποὺ ἀνάγεται στὸν σχηματισμὸ τοῦ ἑνὸς ποδιοῦ, τοῦ ἑνὸς στηρίγματος τῆς πολιτείας. Ἄλλο εἶναι τὸ δεύτερο πόδι, ἄλλο, ἔξω ἀπὸ τὴν Γερουσία, ἔξω ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ κόμμα ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κοινοβουλίου.

Διότι ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν νομοθετικὴ ἐξουσία οὔτε μὲ τὴν κρατικὴ ἐπιβολή, οὔτε μὲ τὸν δεσμοφύλακα, ποὺ εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως, ἀποτελεῖ τὸ στήριγμα τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς. Ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους δὲν ἐξαντλεῖται οὔτε στὸ πεδίον ὅπου κινεῖται ὁ δεσμοφύλαξ, στὸ πεδίον τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς. Ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἔχει ἀκόμη—ἢ μᾶλλον ἔχει κυρίως—τὸ πεδίον ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακα καὶ πέρα ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαστοῦ καὶ τῆς ἀστυνομίας.

Καὶ αὐτὸ διακρίνει τὰ εὐνομούμενα ἔθνη ἀπὸ τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα, ποὺ ἤθελαν τὸ πᾶν νὰ τὸ ὑποτάξουν στὴν κρατικὴ βία, καὶ τοὺς στοχασμούς μας καὶ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν μας καὶ τὸ πᾶν νὰ τὸ κάμουν ἔργο τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς. Εἰς τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα εἶναι ὡρισμένος ὁ κύκλος ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ κρατικὴ ἐπιβολή. Καὶ ὁ κύκλος αὐτὸς δὲν περιλαμβάνει τὴν μεγάλη ἐκείνη δύναμι ποὺ λέγεται π ν ε ῦ μ α. Καὶ τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα, τότε εἶναι ἐλεύθερα, καὶ οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ τότε εἶναι ἐλεύθεροι, ὅταν δίπλα στὶς ἐξουσίες ποὺ ἔχουν γιὰ στήριγμά τους τὴν κρατικὴ ἐπιβολή, ἢ μᾶλλον πάρα πάνω ἀπὸ τὶς ἐξουσίες εἶναι ἡ μεγάλη ἐξουσία ποὺ λέγεται πνευματικὴ δυναμικότης τοῦ ἔθνους.

Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ δυναμικότης, εἶναι ὁ φορεύς, ὁ καθοδηγητὴς τῶν κρατικῶν ἐξουσιῶν, ἡ δύναμις ποὺ κυβερνᾶ καὶ τοὺς κυβερνήτας. Εἰς τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα καὶ οἱ κυβερνῆται εἶναι ἐντολοδόχοι τοῦ ἔθνους, ἑνὸς ἔθνους, ἑνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ νὰ δώση τὴν ἐντολὴ στοὺς ἐντολοδόχους του δὲν παύει νὰ ζῆ, δὲν αὐτοκτονεῖ. Καὶ ὄχι μόνο ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ, ἀλλὰ τὴν ζωήν του εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν παρακολουθῆ ὁ ἐντολοδόχος. Διότι ἀλλοίμονό του ἂν δὲν εὑρίσκεται σὲ συνεχῆ ψυχικὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἐντολέα του. Μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ χάση κάθε δυνατότητα νὰ ξαναδῆ τὸν ἑαυτό του μέσα στὸ πεδίον τῆς ἐξουσίας!

(2) *Στὴ συνεδρίασι τῆς 9-10-1864. Βλ. καὶ Ν. Ν. Σαριπόλου Συνταγματικὸν Δίκαιον Α (1911) σ. 205.*

Ἔτσι, πέρα ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις ποὺ γράφουν οἱ νόμοι καὶ τὰ Συντάγματα καὶ τὰ δικαστήρια καὶ ὁ ἐξαναγκασμός, ὑπάρχει ὁ παράγων ποὺ λέγεται ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ.

Μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ! Ὥστε ὑπάρχει ψυχὴ τοῦ λαοῦ! Ὥστε ἔχομε ἕνα πολίτευμα ποὺ ἂν ὄχι στὸ γράμμα του (μολονότι καὶ στὸ γράμμα ἀκόμη) ὅμως στὸ πνεῦμα, στὸ θεμέλιό του, ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξι τῆς ψυχῆς. Ὥστε τώρα θὰ φθάσωμε νὰ δεχθοῦμε τὴν ἔννοια τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὴν βάλωμε μέσα στὴ μελέτη τοῦ πολιτεύματός μας καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου!

Καλὰ πάει τὸ μάθημά μας σὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους τῶν μεταπολεμικῶν τούτων χρόνων. Μᾶς εἶχαν ἄλλοτε μάθει ὅτι δὲν ὑπάρχει ψυχή, γιατί ὑπάρχει μόνον ὕλη. Ἔτσι πού, καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς ψυχῆς ἀκόμη, ἡ ψυχολογία, εἶχε πετάξει τὴν ἔννοια τῆς ψυχῆς. Εἴχαμε φθάσει στὴν χωρὶς ψυχὴ ψυχολογία. Τώρα, ὄχι μόνον γυρίζομε «στὴν μετὰ ψυχῆς ψυχολογία», ἀλλὰ φθάνομε νὰ βάλωμε τὴν ἔννοια τῆς ψυχῆς καὶ στὴν μελέτη τοῦ πολιτεύματος καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ στὸ συνταγματικὸν δίκαιον. Τὴν ἔννοια καὶ τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς νὰ τὴν ἀναγνωρίσωμε πὼς πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ἕνας παράγων ποὺ διέπει καὶ κυβερνᾶ καὶ ἐπηρεάζει καὶ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας καὶ καθορίζει τὶς τύχες του.

Ἀρχίσαμε ἀπὸ κάτι ποὺ φαινότανε ἀδιέξοδο καὶ ὅμως φαίνεται σὰν νὰ βρίσκωμε κάποιο δρόμο, σὰν νὰ βρίσκωμε τὸ ἄλλο πόδι, ποὺ ἀναζητοῦσε ὁ μακαρίτης ὁ Σαρίπολος, γιὰ νὰ στηρίξῃ τὴν πολιτεία. Κοντεύομε νὰ ποῦμε, ὅτι γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ἐλεύθερη λειτουργία τοῦ πολιτεύματός μας, δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὁ γενικὸς σχηματισμὸς τῶν κομμάτων καὶ τῶν ἐξουσιῶν, ἀλλὰ πρέπει παραπλεύρως, ἢ μᾶλλον πάρα πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά, νὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖνος ὁ ψυχικὸς παράγων ποὺ θὰ γαλβανίζῃ καὶ θὰ ἐλέγχῃ καὶ θὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ θὰ τονώνῃ καὶ θὰ ἀποτελῇ τὸ δεύτερο πόδι, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ἔχῃ στήριγμα τὸ ἔθνος, πάντοτε μέν, ἰδιαίτερα ὅμως στὶς σημερινὲς κρίσιμες στιγμές.

Δίπλα στὸ κόμμα τὸ πνεῦμα. Δίπλα στὴν κατάληψι τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἡ τόνωσις τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος, ἡ βασιλεία ἡ ὁποία «ἐντὸς ἡμῶν ἐστι». Δίπλα στὸν ἐξαναγκασμὸ ἡ ἔμπνευσις, ὁ ἔλεγχος, ἡ ἐνθάρρυνσις. Καὶ τὰ δυὸ μαζῆ εἶναι ἡ εὐνομουμένη πολιτεία. Εἶναι ἡ ἀληθινὴ δημοκρατία. Πόσο ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, πόσο δηλαδὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐξουσία ποὺ ἐπιβάλλεται, ὑπάρχει ἐκείνη ἡ ἄδηλος δύναμις, ποὺ ἐκδηλώνεται ἀκριβῶς διότι δὲν ἐπιβάλλεται, ἀλλὰ ἐμπνέει, καὶ ὅπλο της ἔχει ὄχι τὴν βία ἀλλὰ τὴν πειθώ, αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ἕνα ἄλλο μόρφωμα τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἡ τύπος, ἡ δημοσιογραφία.

Τί εἶναι ὁ τύπος; Τί εἶναι ὁ δημοσιογράφος; Ἕνας ἁπλοῦς ἰδιώτης. Τί εἶναι ἡ ἐφημερίδα; Ἕνα φύλλο, ποὺ τυπώνεται μὲ βάσιν τὴν διάταξι τοῦ Συντάγματος, ποὺ ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου. Τίποτε ἄλλο. Δὲν ἔχει καμμία ἐξουσία. Καὶ ὅμως, στὴν πραγματικότητα, τί εἶναι ὁ τύπος; Εἶναι ὁ κυβερνήτης τῶν κυβερνητῶν. Δημιουργεῖ ζητήματα, ἕνα ἄρθρο ἢ ἕνα ἀρθρίδιο ἐμβάλλει μιὰ κυβέρνησι σὲ σκέψι καὶ σὲ ταραχή. Ὁ Μέγας Ναπολέων μποροῦσε νὰ κοιμόταν βαθύτατα καὶ ἡσυχώτατα πρὶν ἀπὸ τὸ Ἄουστερλιτς, μὰ ἔχανε τὸν ὕπνο καὶ τὴν αὐτοκυριαρχία του, ὅταν διάβαζε ἕνα δυσμενὲς γι' αὐτὸν δημοσίευμα σέ, γαλλικὴ ἢ ξένη (ἀγγλικὴ κυρίως), ἐφημερίδα. Ποιός, ἀλήθεια, μπορεῖ νὰ φαντασθῇ σήμερα ἕνα ἀληθινὰ ἐλεύθερο πολίτευμα, ὅπου ὁ τύπος θὰ ἔχῃ ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι παράγων τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου;

Καὶ ὅμως, ὁ τύπος εἶναι καὶ αὐτὸς κάτι τὸ ἄψυχο. Μπορεῖ νὰ εἶναι κάτι τὸ μηχανικό, ἂν τὸν ξεχωρίσῃς ἀπὸ τὴν δύναμι τοῦ πνεύματος. Ὁ τύπος, ἡ ἐφημερίδα, ἔχει νόημα μόνο σὰν φορεὺς τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος. Καὶ μόνον ἄλλως τε ὅταν ἀπηχῇ τὸν παλμὸ τὸν ἐθνικὸ ἔχει δύναμι καὶ ἐπιβολή. Ὅταν χάσῃ αὐτὴ τὴν ἐπαφή, χάνει καὶ τὴν δύναμί του, ὅπως ὁ Σαμψὼν ἐκεῖνος ὅταν τοῦ ἔκοβαν τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς. Ἔχουμε δὲ παραδείγματα πολλὰ ἀπὸ τὶς διάφορες μεταπτώσεις στὴν δύναμι τοῦ τύπου, μεταπτώσεις ποὺ ὅλες, χωρὶς καμμιὰ ἐξαίρεσι, σχετίζονται μὲ τὴν ὕπαρξι ἢ μὴ ὕπαρξι τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς τοῦ δημοσιογράφου μὲ τὸν λαό μας.

Δ΄.

Ἐὰν ὅσα ἐγράψαμε ὡς τώρα δὲν εἶναι πέρα γιὰ πέρα λαθεμένα, τότε τὸ συμπέρασμα εἶναι, πὼς μὲ τὴν ἐργασία γιὰ τὴν πνευματικὴ τόνωσι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ βοηθοῦμε γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ εὔρυθμη λειτουργία τοῦ πολιτεύματος. Μὲ αὐτὴ τὴν πνευματικὴ τόνωσι βάζομε τὴν πολιτική μας ζωὴ στὴ σωστή της θέσι. Μὲ αὐτὴ δίδομε στὴν πολιτεία μας τὸ δεύτερο πόδι ποὺ ζητοῦσε ὁ Σαρίπολος. Γιατί ἡ πνευματικὴ αὐτὴ τόνωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔχει συνέπεια ὅτι ὁ λαὸς θὰ ἔχῃ πιὰ τὴν δύναμι νὰ μὴ γίνεται δοῦλος, ἀλλὰ προϊστάμενος τῶν ἐντολοδόχων του.

Δὲν ὑπάρχει χειρότερη νοθεία τοῦ δημοκρατικοῦ, τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ὕπνο τοῦ λαοῦ, ποὺ τὸν κάνει νὰ μὴν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα αὐτόματο, ὥστε ἅμα ρίξῃ τὸ ψηφοδέλτιο δὲν ἀσκεῖ καμμιὰ πιὰ ἐπίδρασι γιὰ τὶς τύχες του. Καὶ δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀσφαλέστερη ἐγγύησις γιὰ τὸ πολύτευμά μας ἀπὸ τὸ πνευματικὸ ἐγερτήριο ποὺ κάνει τὸν λαὸ ἱκανὸ ὄχι μόνο νὰ ψηφίζῃ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ δίδῃ στοὺς ἐντολοδόχους του νὰ ξέρουν πὼς πρέπει νὰ ὑπολογίζουν καὶ τὸν νοικοκύρη ποὺ ξέρει νὰ παρακολουθῇ πῶς διοικοῦν τὸ σπίτι του.

Μιλήσαμε γιὰ τὴν ψυχικὴ ἐπαφὴ τοῦ λαϊκοῦ ἐντολοδόχου, τοῦ πολίτου δηλαδὴ μὲ τὸν ἐντολέα, τὸν λαό. Γιὰ νὰ νοιώσωμε τί ἀποτελέσματα ἔχει αὐτὴ ἡ ἐπαφή, δὲν χρειάζονται πολλὲς θεωρίες. Ἀρκεῖ ἕνα φαινόμενο. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ γνωστὴ κομματικὴ συναλλαγή, τὸ περίφημο «ρουσφέτι»...

Γιατί γίνεται τὸ ρουσφέτι; Διότι ὁ πολιτικὸς θέλει νὰ ἔχῃ ἐπαφή, νὰ διατηρῇ δικούς του τοὺς ψηφοφόρους του. Ποιοὺς ψηφοφόρους του; Ἐκείνους ποὺ σκέπτονται ἰδιοτελῶς. Καὶ τοὺς ἄλλους; Τοὺς ἄλλους δὲν τοὺς ὑπολογίζει!

Ἔτσι ὁ πολιτικὸς κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ ἔχουν δικά τους συμφέροντα, τὶς περισσότερες φορὲς ἐντελῶς ἀντίθετα ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῆς ὁλότητος. Ἡ μεγάλη μᾶζα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε θεσιθήρας γιὰ νὰ διορίσουν, οὔτε ἀπατεῶνας ἢ καταχραστὰς ἢ ἄλλους ἐγκληματίας γιὰ νὰ ἀποφυλακίσουν, αὐτοί, αὐτοὶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν. Ἔτσι, ὁ πολιτευόμενος ὑπολογίζει ὅτι, ἐὰν κάνῃ τὴν ἄλφα ἢ βῆτα παράβασι, δηλαδὴ προσβολὴ κατὰ τῶν συμφερόντων τῆς ὁλότητος, τότε κερδίζει τὴν ψῆφο τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ δὲν χάνει τὴν ψῆφο τῶν ἄλλων ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ, γιατί οἱ τελευταῖοι δὲν τὰ προσέχουν αὐτὰ καὶ θὰ τὸν ψηφίσουν (ἢ θὰ τὸν καταψηφίσουν) οὕτως ἢ ἄλλως. Σκεφθῆτε ὅμως νὰ γινότανε τὸ ἀντίθετο. Δίπλα στὴν πίεσι τῆς ἰδιοτελείας νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ πίεσις ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη, ποὺ παρακολουθεῖ ἄγρυπνη. Ἔχει καὶ αὐτὴ τὸ «ρουσφέτι» της νὰ ἀξιώσῃ. Καὶ τὸ «ρουσφέτι» αὐτὸ εἶναι νὰ μὴν γίνωνται «ρουσφέτια»!

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ γνωστὸν πολίτευμά μας στὴν ἀληθινὴ ἀνόθευτη ὑπόστασί του. Νὰ ἀρχίσουν νὰ ἐπηρεάζουν τὴν πολιτικὴ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν ἰδιοτελεῖς σκοπούς. Νὰ ἀκούωνται ἐπὶ τέλους καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου καὶ ὄχι γιὰ τοὺς δικούς τους, συνήθως ὑπόπτους, ὑπολογισμούς.

Ἔτσι προχωροῦμε στὴν γραμμή μας. Μὲ τὴν πνευματικὴ δύναμι ἔρχεται ἡ πνευματικὴ ἐπαφή, ἔρχεται ἡ ἐπίδρασις στὴν πολιτικὴ ζωή. Καὶ δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι πάντοτε αὐτὴ ἡ ἐπίδρασις θὰ εἶναι ἐκφοβισμός. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐνθάρρυνσις. Γιατί, καιρὸς εἶναι νὰ τὸ ποῦμε, δὲν εἶναι καὶ σωστὸ ὅτι οἱ πολιτικοί μας εἶναι ὅλοι τόσο διεφθαρμένοι ὅσο ἴσως νομίζομε. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς πολὺ περισσότερο ἔνοχοι εἶναι τὰ καλὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου, οἱ ἄνθρωποι ποὺ πονοῦν τὸν τόπο καὶ δὲν ἔχουν ἄλλα συμφέροντα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γενικά, καὶ οἱ ὁποῖοι ἀφίνουν τοὺς πολιτικοὺς ἄοπλους στὸν ἀγῶνα τους μὲ τὸν ἐκβιασμὸ τῶν ὑπολογιστῶν. Γιατί ἂν ἀκούοτανε ἡ φωνὴ τῶν καλῶν πολιτῶν, πολλοί, πάρα πολλοὶ πολιτικοί, θὰ τὴν ἅρπαζαν αὐτὴ τὴ φωνὴ ὡς ἐπιχείρημα καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ γιὰ τοὺς ὀπαδούς τους καὶ συνεργάτας τους. Γιὰ νὰ τοὺς ποῦν ὅτι δὲν μποροῦν νὰ κάμουν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, γιατί στὸ τέλος-τέλος καὶ ἀπὸ καθαρὸ πολιτικὸ ὑπολογισμὸ ἂν τὸ πάρῃς, κάνοντας αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ ἄτοπο θὰ κερδίσῃς ἴσως πολλοὺς

ψήφους τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων, θὰ χάσῃς ὅμως τὴν μᾶζα ἑνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος ξέρει νὰ κρίνῃ μὲ κριτήρια ἀνώτερα καὶ νὰ κάνῃ αἰσθητὴ τὴν κρίσι του!

Μία ἐπαγρύπνησις, λοιπόν, ποὺ θὰ τὴν ἀσκῇ ὁ λαὸς σὰν νοικοκύρης, μὰ λαὸς μὲ πνευματικὴ τόνωσι, μὲ πνευματικὰ κριτήρια, ποὺ δίδουν τὰ ἐχέγγυα γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς κρίσεως. Μιὰ τέτοια ἐπαγρύπνησις καθιστᾶ τὴν ἰσορροπία, ποὺ ἀποτελεῖ προϋπόθεσι γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος καὶ ἑπομένως γιὰ τὴν ὕπαρξι κανονικῆς πολιτικῆς ζωῆς.

Ὅμως ἐδῶ πρέπει νὰ δοθῇ μιὰ ἐξήγησις. Μιὰ ἐπαγρύπνησις καὶ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν τόνωσί της πρέπει νὰ ἔχῃ ἕνα στήριγμα: Τὴν ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸ ἀνιδιοτέλεια. Ἀνιδιοτέλεια, ὄχι μόνο ἀπέναντι στὸ παράνομο. Ἀνιδιοτέλεια ποὺ σημαίνει καὶ θυσία ἐπιδιώξεων νομίμων καὶ θεμιτῶν. Καὶ αὐτὸ θὰ πῇ, ὅτι ὅταν μιλᾶ ὁ Χριστιανισμὸς γιὰ νὰ ἐξυγιάνῃ, νὰ καθάρῃ, νὰ ὑψώσῃ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου θὰ εἶναι μακρυὰ κάθε σκέψις ποὺ σχετίζεται μὲ προσδοκίες ἀτομικές, ἔστω καὶ νόμιμες καὶ δικαιολογημένες. Θὰ εἶναι μακρυὰ κάθε τι ποὺ ἔχει σχέσι μὲ ἱκανοποίησι συμφερόντων ἢ ἔστω καὶ ἁπλῶν φιλοδοξιῶν ἀτομικῶν.

Γι' αὐτὸ τὸν λόγο μιὰ τέτοια ἐργασία μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ οἱ ἴδιοι δὲν ἔχουν καμμιὰ πολιτικὴ φιλοδοξία, πού, ὅταν μιλοῦν στὸ ὄνομα τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, στὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι σὲ θέσι νὰ ποῦν: «Ἐμεῖς προσωπικῶς δὲν ἐνδιαφερόμεθα δι' ἀξιώματα. Δὲν ἔχομε καμμιὰ φιλοδοξία. Δὲν θὰ μᾶς ἰδῆτε ποτὲ ὑποψηφίους. Δὲν θέλομε τὴν ψῆφο σας. Δὲν θέλομε καμμιὰ κυβερνητικὴ θέσι. Δὲν ἔχομε τίποτε, μὰ τίποτε, νὰ σᾶς ζητήσωμε, παρὰ μόνο τὸ κοινὸ καλό».

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο χρειάζεται νὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχουν φιλοδοξίες πολιτικές. Γιατί τότε μόνο ὑπάρχει ἡ ἰσορροπία τοῦ πολιτεύματος. Ἡ καλὴ πολιτικὴ δὲν θὰ εἶναι ἐξασφαλισμένη μὲ τὸ νὰ μποῦν στὸν κομματικὸ στίβο καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἀνταγωνισταί, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι τὸ πᾶν ὁ κομματικὸς στίβος, καὶ τὸ ν' ἀκούωνται κι' ἐκεῖνοι ποὺ μένουν καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν στίβο.

Καιρὸς νὰ συνοψίσωμε: Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ λειτουργία τῶν κρατικῶν ἐξουσιῶν μὲ βάσι τὸ κοινοβούλιο καὶ ἑπομένως καὶ τὸ κόμμα, ποὺ ὁδηγεῖ στὸ κοινοβούλιο. Ἀλλὰ ἀπαραίτητη εἶναι καὶ ἡ πνευματικὴ ἐκείνη λειτουργία, πού, διότι στέκει μακρυὰ ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο καὶ ἀπὸ κάθε ἀτομικὴ φιλοδοξία, ἐξυγιαίνει τὴν ἀτμόσφαιρα, τονώνει πνευματικά, καὶ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ ἐπὶ τέλους τὴν πηγὴ τοῦ ἱεροῦ δέους γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν περιβληθῇ τὴν κρατικὴ ἐξουσία, καὶ ἑπομένως καὶ τὴν ἐγγύησι ὅτι οἱ πολιτικοί μας ἀνταγωνισμοὶ θὰ γίνωνται ἐπάνω σ' ἕνα ἀνώτερο πεδίο.

Καὶ αὐτὸ τὸ δεύτερο, ὄχι τὸ πρῶτο, τὴν πνευματική, ὄχι τὴν κομματικὴ λειτουργία, πρέπει νὰ προσφέρῃ ὁ Χριστιανισμὸς στὴν πολιτική μας ζωή.

Ε'.

Ποιὸ ἦταν τὸ θέμα μας; Τὸ θέμα μας ἦταν πῶς μπορεῖ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ μάλιστα ὁ ὀρθόδοξος ἑλληνικὸς Χριστιανισμός, νὰ δώσῃ τὴν εὐεργετική του ἐπίδρασι στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Καὶ ποῦ καταλήγομε; Καταλήγομε στὸ ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ τί πολιτικὲς πεποιθήσεις ἔχει καὶ ἀπὸ τὸ ποιὸν θὰ ψηφίσωμε ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς—αὐτὸ εἶναι ἀτομικὴ δουλειὰ τοῦ καθενός μας—ἔχομε τὸν λόγο μας καὶ σὰν χριστιανοὶ πολῖται. Καὶ μὲ αὐτὴ τὴν πίστι σὰν ἐφόδιο θὰ ἐπηρεάσωμε τὴν πολιτικὴ ὄχι σὰν πολιτικοί, ἀλλὰ σὰν πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Μὲ αὐτήν μας τὴν ἰδιότητα θὰ ἐνδιαφερθοῦμε, ὄχι νὰ κυβερνήσωμε ἐμεῖς—ἢ ἄλλοι στὸ ὄνομά μας—ἀλλὰ νὰ κυβερνήσουν αἱ ἀρχαί μας, σεβασταὶ ἀπὸ ὅλους ὅσοι χειρίζονται τὰ κοινὰ χωρὶς τὸν ἀποκλεισμὸ κανενός. Στὸν τάφο τῶν προσωπικῶν φιλοδοξιῶν θὰ κτισθῇ τὸ πνευματικὸ οἰκοδόμημα ποὺ θὰ δώσῃ στὸν ἑλληνικὸ λαὸ τὴν τόνωσι καὶ τὴν δύναμι νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνώτερη γραμμὴ σ' ἐκείνους ποὺ χειρίζονται τὴν τύχη του.

—Αὐτό, λοιπόν, θὰ κάμωμε σὰν χριστιανοί;

—Αὐτὸ θὰ κάνωμε.

—Ἄ, κατάλαβα, θὰ μᾶς εἰπῆ ὁ «ἔξυπνος» καὶ «ρεαλιστὴς» καὶ «ὀρθολογιστής», ποὺ «ξέρει τὸν κόσμο». Κατάλαβα! Εἶσθε καὶ σεῖς ἀπὸ τοὺς οὐτοπιστὰς ἐκείνους, ποὺ κυνηγοῦν χίμαιρες καὶ ξεχνοῦν τὴν πραγματικότητα.

Τὴν πραγματικότητα! Ποιοὶ τὴν ξεχνοῦν τὴν πραγματικότητα καὶ ποιοὶ κυνηγοῦν χίμαιρες καὶ ποιοὶ εἶναι οὐτοπισταί, αὐτὸ δὲν χρειάζεται πολὺ νὰ συζητηθῆ. Στὸ τέλος, αὐτὸ τὸ δείχνει ἡ συμφορὰ ποὺ κατέκλυσε ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Δὲν εἶναι χίμαιρα νὰ ζητήσης νὰ ἐκπολιτίσης—ἂς τὸ ποῦμε ἔτσι—νὰ ἐκχριστιανίσης τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας. Χίμαιρα εἶναι νὰ δίνεσαι στὰ τυφλὰ στὸ ὁποιοδήποτε κομματικὸ πρόγραμμα μὲ ὁποιεσδήποτε ὑποσχέσεις, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἡ ἐγγύησις, ὑποσχέσεις καὶ ἐπαγγελίες ποὺ θὰ καταλήξουν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ψηφοφορία, σὲ μιὰ ἀκόμη ἀπὸ τὶς τόσες ἀπογοητεύσεις ποὺ ἔχομε ζήσει.

Αὐτὸ εἶναι χίμαιρα. Καὶ αὐτὸ εἶναι οὐτοπία. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι χίμαιρα ἀλλὰ εἶναι πραγματικότης καὶ εἶναι προστα-γή, εἶναι, ὅλοι μας νὰ βάλωμε τὰ δυνατά μας γιὰ νὰ ὑπάρξη τέλος πάντων δίπλα ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀνταγωνισμούς, νὰ ὑπάρξη καὶ ὁ νοικοκύρης λαός, ἀνεβασμένος σὲ ἀνώτερο πνευματικὸ ἐπίπεδο τέτοιο, ποὺ νὰ ἐπιβάλλη στοὺς ἐντολοδόχους νὰ τὸ σέβωνται τὸ ἐπίπεδο αὐτό. Μόνο μὲ τέτοια πνευματικὴ ἐπιβολὴ τοῦ σεβασμοῦ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, μόνο τότε ἔχομε ἐλπίδα γιὰ κάτι καλύτερο ἀπὸ τὸ σημερινὸ κατάντημα!

Αὐτὰ εἴχαμε νὰ εἰποῦμε. Καὶ γιὰ νὰ καταλήξωμε σὲ ὡρισμένα εἰδικώτερα συμπεράσματα, ἂς ποῦμε καὶ τοῦτο στὸν ἀγαπητὸ ἀναγνώστη: Ἂς μὴν περιμένη ἀπὸ μᾶς καμμιὰ ὑποστήριξι περὶ τοῦ ποιὸν θὰ ψηφίση καὶ ποιὸν δὲν θὰ ψηφίση. Τέτοια ὑπόδειξι δὲν θὰ τὴν δῆ ἀπὸ μᾶς ποτὲ καὶ μὲ κανένα τρόπο. Ἂς μὴν δείχνη ἀκόμα εὐπιστία σὲ ὑποσχέσεις, σὲ προγράμματα καὶ ἐπαγγελίες ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ λόγους ἐκλογικούς. Ἂς σκεφθῆ μὲ ἀποκλειστικὸ γνώμονα τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος του. Ἂς ἀνεβάση τὴν καρδιά του ψηλά, ἐκεῖ ὅπου μόνο ἡ χριστιανικὴ Πίστις μπορεῖ νὰ τὴν ἀνεβάση. Μὲ φόβο Θεοῦ, μὲ ἁγνὴ προαίρεσι, μὲ τὴν ψυχὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀγάπη ἄδολη στὸν τόπο τοῦτο. Μὲ τὸ μυαλὸ φωτισμένο ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία. Καὶ ὅταν ἔλθη ἡ ὥρα, ἂς δώση τὴν ψῆφο του ἐκεῖ ὅπου νομίζει ὅτι πρέπει νὰ τὴν δώση. Ἀλλὰ ἂς ξέρη τοῦτο· ὅτι, ὁποιονδήποτε καὶ ἂν ἐψήφισε δὲν ἔκαμε τὸ καθῆκον του, παρὰ μόνον μὲ τὴν προϋπόθεσι, ὅτι συγχρόνως θὰ ἐργάζεται γιὰ νὰ γίνεται σεβαστὴ ἡ ἀξία ποὺ λέγεται Χριστιανισμός. Ὅταν, τοὐλάχιστον μὲ τὸν ζῆλο ποὺ δείχνουν οἱ ρουσφετολόγοι, θὰ ἐργασθῆ κι' αὐτὸς ὥστε ὅλοι ὅσοι ἐμφανίζονται στὴν πολιτικὴ ζωὴ νὰ μάθουν ὅτι ὑπάρχουν καὶ Ἕλληνες ποὺ πονοῦν τὸν τόπο καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἡ μεγάλη μᾶζα, αὐτοὶ εἶναι ἡ πλειοψηφία, αὐτοὶ εἶναι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ποὺ τοὺς ψηφίζει. Καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν κοιμοῦνται. Ξέρουν νὰ ἀξιολογοῦν καὶ νὰ κρίνουν μὲ τὸ φῶς ποὺ τοὺς δίνει ἡ ἑλληνική, ἡ χριστιανική τους συνείδησις. Νὰ μάθουν μὲ ἄλλα λόγια οἱ πολιτικοί μας, ὅτι, ὅπως ἄλλοι—οἱ λίγοι—ἐξαρτοῦν τὴν ψῆφο τους ἀπὸ τὰ ρουσφέτια, ὑπάρχουν καὶ οἱ πιστοί —ὁ λαός—οἱ ὁποῖοι ἐξαρτοῦν τὴν ψῆφο τους ἀπὸ τὸ νὰ μὴν γίνωνται ρουσφέτια, ἀπὸ τὸ νὰ γίνεται μόνον τοῦτο τὸ ρουσφέτι, ποὺ λέγεται ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα, πρόοδος γιὰ μιὰ ἀληθινὰ Καινούργια Ἑλλάδα, ἐλεύθερη, ἀληθινὰ δημοκρατική, ἀληθινὰ χριστιανική.

Ἐμεῖς ὅ,τι εἴχαμε νὰ ποῦμε, τὸ εἴπαμε. Τὸν λόγο ἔχει τώρα ὁ ἀναγνώστης. Ἂν τὰ πιστεύη ὅσα εἴπαμε, ἂν τὰ δέχεται πὼς εἶναι ἀλήθεια, τότε χρέος του εἶναι νὰ τὰ μεταβιβάση στὸ περιβάλλον του. Καὶ πρὸ παντὸς νὰ τὰ μεταβιβάση σὲ ἐκείνους, ποὺ ζητοῦν τὴν ψῆφο του, μὲ τὴν ἴδια τοὐλάχιστον ἐπιμονή, μὲ τὴν ἴδια φορτικότητα θὰ ἐλέγαμε, μὲ τὴν ὁποία ἄλλοι τοὺς πολιορκοῦν γιὰ ἰδιοτέλεια.

Γιατὶ στὸ τέλος-τέλος τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι νὰ ἀποκτήση πνευματικοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι νὰ ἀποκτήσουν οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι φωνή. Νὰ ἀκούωνται κι' αὐτοὶ κάποτε!

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΙΑΤΡΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΗΣ

Ἡ Χριστιανικὴ Ἕνωσις Ἐπιστημόνων τῆς Ἑλλάδος εἶχε καὶ ἐφέτος τὴν τιμὴν καὶ τὴν χαρὰν κατόπιν ἰδιαιτέρας προσκλήσεως νὰ συμμετάσχῃ δι' ἀντιπροσώπων της εἰς τὰ διεθνῆ ἰατρικὰ συνέδρια τῶν χριστιανῶν ἰατρῶν, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον εἰς Γενεύην καὶ Ρώμην. Τὸ γενικὸν θέμα ἀμφοτέρων τῶν συνεδρίων ἦτο ἡ ἰατρικὴ τῆς προσωπικότητος καὶ αἱ πρακτικαὶ αὐτῆς ἐφαρμογαί.

Ὁ σκοπὸς αὐτῶν, ὁ ἰδιαίτερος χαρακτήρ των, τὸ κῦρος τῶν συμμετασχόντων, ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν εἰσηγήσεων καὶ ἀνακοινώσεων, ἡ τεραστία ἀπήχησις τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὸν διεθνῆ ἰατρικὸν κόσμον, προσέδωκε εἰς αὐτὰ ἰδιάζουσαν ἀξίαν, ἐπιβάλλει δὲ ὅπως ἀνεφερθοῦν ἰδιαιτέρως αἱ ἐργασίαι ἑκάστου, ἵνα καταστῇ πλήρως ἀντιληπτὴ ἡ μεγάλη των σημασία οὐ μόνον διὰ τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπίσης διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπότητος.

Η ΙΙΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΟΥ ΜΠΟΣΣΕ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Διὰ τρίτην φορὰν ἐντὸς μιᾶς τριετίας, οἱ ἰατροὶ πολλῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης προσῆλθον καὶ ἐφέτος εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Bossey παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Λέμαν διὰ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸ ΙΙΙ διεθνὲς συνέδριον τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος.

Ὅλοι οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὰς δύο πρώτας συναντήσεις τοῦ Μποσσὲ εἶχον πλέον καταναοήσει ὅτι ἡ ἰατρικὴ τῆς προσωπικότητος διακρίνεται πάσης ἄλλης ἰατρικῆς κινήσεως ἢ σχολῆς, ὡς ἀσχολουμένη ἐκτὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀρρώστου, ἔτι περισσότερον μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἰατροῦ. Καὶ κατὰ συνέπειαν κατενόουν ὅλοι ἀπολύτως ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ διατηρήσουν ἀποκλειστικῶς ἔναντι ἐκείνων οἵτινες ζητοῦν τὰς συμβουλάς των, τὴν ψυχρὰν καὶ ἀντικειμενικὴν στάσιν τοῦ «σοφοῦ».

Βεβαίως μία πλήρης γνῶσις τῶν μέσων τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιστήμη, φυσικοχημικὴ ἢ ψυχολογικὴ θέτει εἰς τὴν διάθεσίν των παραμένει δι' αὐτοὺς πρῶτος καὶ ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἐνεργείας των. Ἀλλὰ ὤφειλον ἐπὶ πλέον νὰ ζητήσουν νὰ ἀποκατασταθῇ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀρρώστου μία προσωπικὴ σχέσις, μία ἀμοιβαία καὶ ζῶσα ἐπίδρασις ἀληθῶς ἀνθρωπίνη.

Μεταξὺ τῶν προσελθόντων παρευρίσκοντο καὶ ἐφέτος διακεκριμένοι καθηγηταὶ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἐκπρόσωποι τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀνεφέραμεν εἰς προηγουμένας ἐκθέσεις μας, ἀλλὰ καὶ νέοι σύνεδροι ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, διὰ πρώτην φορὰν μετέχοντες εἰς τοιαύτην ἐργασίαν.

Τὸ τυπικὸν τῶν ἐργασιῶν ἦτο τὸ γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν συναντήσεων τῶν παρελθόντων ἐτῶν. Ἡ ἔναρξις τοῦ συνεδρίου τὴν ἰδίαν ὥραν καὶ εἰς τὸ ἴδιον μέρος. Ἡ συμπροσευχὴ καὶ συμμελέτη τακτικὴ καθ' ἑκάστην πρωΐαν, ὁ ρυθμὸς τῶν συνεδριάσεων ὁ αὐτός.

Αἱ παρουσιάσεις ὅμως παλαιῶν καὶ νέων ἦσαν χαρακτηριστικαί. Οἱ πρῶτοι εἰς τὰς ὁμολογίας των, ἀφοῦ δι' ὀλίγων ἀνέφερον μερικὰς χαρακτηριστικὰς καὶ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λεπτομερείας τῆς ζωῆς των, διὰ νὰ γνωρισθοῦν μὲ τοὺς νεοερχομένους, ἐξέθετον τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐκ τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος.

Ἐξέφραζον ἐπίσης τὴν χαράν των, διότι, ὅσον ἀνεκάλυπτον τὴν ἰδικήν των προσωπικότητα, ὅσον ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰδικῆς των ψυχοσωματικῆς ἰσορροπίας, τόσον ἀποτελεσματικωτέραν προσέφερον βοήθειαν εἰς τοὺς ἀρρώστους των, τόσον ἐπιτυχέστερον ἔβλεπον νὰ ἐπιδροῦν αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνικαὶ μέθοδοι ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ θεραπείας τῆς νόσου.

Διπλῆ ἡ εἰκὼν τῆς ἐφετεινῆς ἑβδομάδος τοῦ Μποσσέ. Παλαιοὶ καὶ νέοι ἀλλ' ἐν τῇ

πραγματικότητι ὅλοι νέοι, διότι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, κατηυθύνοντο ἀπὸ ἓν πνεῦμα, ἀπὸ τὸ νέον πνεῦμα, τὸ ὑγιὲς τῆς ἀναγεννωμένης, τῆς ἀληθοῦς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τεθοῦν πλέον εἰς τὴν πραγματικὴν ὑπηρεσίαν της διάκονοι αὐτῆς καὶ οὐχὶ κατασπαταλῶντες τὰ δῶρα της, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς αὐτούς.

Ἀλλ' ἐὰν τῶν παλαιοτέρων αἱ παρουσιάσεις, τὰς ὁποίας παραλείπομεν ἐλλείψει χρόνου, ὑπῆρξαν τόσον χαρακτηριστικαί, αἱ παρουσιάσεις τῶν διὰ πρώτην φορὰν ἐλθόντων εἶχον ἐπίσης μέγιστον ἐνδιαφέρον.

Ἀναφέρομεν μερικὰς ἐξ αὐτῶν:

«....Ὑπῆρξα τελείως ἄθεος παρ' ὅλον ὅτι εἶχον οἰκογενειακὴν χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν κατὰ τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν. Ἐτελείωσα τὰς σπουδάς μου, ἐφρόντισα νὰ μορφωθῶ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον. Πρὸς τοῦτο μετέβην εἰς Παρισίους, Λονδῖνον—Βιέννην—Γκράτς. Παρ' ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν ἀπεγοητεύθην ἀπὸ τὴν ἰατρικήν. Δὲν εἶχα πεποίθησιν εἰς αὐτήν. Βαθεῖα ἀμφιβολία μὲ κατεῖχε. Ἠσθανόμην τὴν ἀνάγκην νὰ τοποθετήσω τὴν ἰατρικὴν ἐπὶ ἑνὸς νέου ἐπιπέδου. Μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ χριστιανικὰς Ἑνώσεις καὶ τότε κατενόησα ὅτι τίποτε δὲν ἔχει ἀξίαν εἰς τὸν κόσμον, ὅταν δὲν θέτῃ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγάπης, ὅταν δὲν ὑπηρετῇ τὸν Θεόν.

Μοῦ ἔγινε πλέον ἀπαραίτητον νὰ εὑρεθῶ μαζὶ μὲ ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἀναζητοῦν τὴν θείαν δύναμιν καὶ ὑποτάσσονται εἰς τὴν καθιερωθεῖσαν ἀπὸ τὸν Θεὸν τάξιν. Καὶ σήμερον, ἐπιθυμῶ νὰ χρησιμοποιηθῶ ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ λειτουργήματός μου», ἀνέφερεν ὁ παιδίατρος Ὀλτραμὰρ τῆς Γενεύης, διευθυντὴς διαφόρων δημοσίων ἰατρικῶν ὑπηρεσιῶν κλπ.

«Ἡ καρδία ἑνὸς ἰατροῦ, εἶπεν ἡ παιδίατρος κ. Μπένιγκ, αἰσθάνεται συγκίνησιν νὰ εὑρίσκεται μεταξύ σας.

Διηρωτώμην πολλάκις ποίαν ἔννοιαν εἶχεν ἡ κλίσις μου πρὸς τὴν ἰατρικήν. Δὲν εἶχα διαβάσει τι σχετικὸν διὰ νὰ προσανατολισθῶ. Τελευταίως μόνον ἀνέγνωσα τὰ περὶ τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος καὶ τότε ἐννόησα τὴν κλῆσιν μου, καὶ ἐγνώριζα πλέον τί ἐζητοῦσα ἐρχομένη ἐδῶ. Ἡ πεῖρα μου μοῦ ἐδίδαξε ὅτι διὰ τὴν θεραπείαν τῶν παιδιῶν πολλὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ προβλήματα τοῦ περιβάλλοντός των.

Ὅταν ὁ παιδίατρος φροντίζῃ νὰ ἀνευρίσκῃ τὴν ἀταξίαν τοῦ περιβάλλοντος, ποὺ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ, τότε μόνον θὰ τὸ βοηθήσῃ πραγματικὰ εἰς τὴν ἀνάρρωσίν του καὶ εἰς τὴν παραιτέρω ζωήν του».

Αἱ παρουσιάσεις συνεχίσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, φέρουσαι ἐγγύτερον τὸν ἕνα πρὸς τὸν ἄλλον καὶ συντελοῦσαι εἰς τὴν ἤρεμον καὶ καρποφόρον ἐργασίαν τοῦ συνεδρίου, τὴν ὁποίαν ᾠκοδόμει καθημερινῶς καὶ ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν σημείων ἐκείνων, τῶν εἰσηγήσεων καὶ ἀνακοινώσεων, ὅπου ἡ ἐπιστήμη συνήντα εἰς τὴν περιοχήν της τὰς χριστιανικὰς περὶ ἀνθρώπου ἀντιλήψεις.

Αἱ περισσότεραι τῶν εἰσηγήσεων, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὸ ἐφετινὸν συνέδριον θὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς εἰς τὰς «Ἀκτῖνας», παραχωρηθεῖσαι ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς των. Ἕνεκα τούτου θὰ ἐκτεθῇ ἐνταῦθα μόνον τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς ΙΙΙ διεθνοῦς ἑβδομάδος τοῦ Μποσσέ.

Τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀϋδελβέργης Ρ. Ζίμπεκ, ὡμίλησε «περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ ἰατρικῇ».

Ἡ ἑπομένη εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Τουρνιὲ «ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν οὐσιωδῶν αὐτῆς χαρακτηριστικῶν».

Λόγῳ τῆς κατὰ τὸν τελευταῖον καιρὸν καταχρήσεως τοῦ ὅρου ψυχοσωματικὴ ἰατρική, ὁ ἰατρὸς Τουρνιὲ εἶπεν ὅτι θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ καθορίσῃ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος.

Ἡ ψυχοσωματικὴ ἰατρικὴ ὡς τὴν ἀντιλαμβάνεται ἡ ἰατρικὴ τῆς προσωπικότητος, εἶναι ἡ παραδεχομένη τὴν ἔννοιαν ψυχὴ μὲ πνευματικὸν περιεχόμενον καὶ οὐχὶ ὡς κατάστασιν ἀντανακλαστικῶν φαινομένων. Εἶναι ἡ νέα ἀντιμετώπισις τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις παρουσιάζει τὸ δρᾶμα τῆς νόσου εἰς τὴν ζωήν του, τῆς νόσου ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν

ὑλιστικὴν πλευρὰν λαμβάνει χιλίας μορφάς, ἐνῶ ὑπὸ τὴν ψυχικήν, τὴν πνευματικήν, μίαν καὶ μόνην μορφήν, μίαν ὀξεῖαν φάσιν τοῦ δράματος, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις θὰ ἔλθῃ ἐκ τῆς ἀρνητικῆς ἢ θετικῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρρώστου πρὸς τὸν Δημιουργόν του.

Νέοι ὅμως τρόποι σκέψεως τίθενται πλέον πρὸ ἰατρῶν καὶ ἀρρώστων. Τὸ πᾶν ἔχει μίαν ἔννοιαν ἐν τῷ κόσμῳ. Πᾶσα νόσος ἔχει τὴν βαθυτέραν της ἔννοιαν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ ἐπίσημος ἐπιστήμη αἰσθάνεται ἑαυτὴν ἀνίκανον νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ.

Κατὰ συνέπειαν ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς αἰτιολογίας, δεδομένου ὅτι εἰς πᾶσαν νόσον ὑπάρχουν γεγονότα μὴ δυνάμενα νὰ ἐρευνηθοῦν ὑπὸ τὸ πρῖσμα αὐτῆς. Ἕνεκα τούτου ὀφείλει νὰ ἔχῃ πρὸ αὐτοῦ τὴν συνθετικὴν ἄποψιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ μὴ χωρίζῃ τὰς νόσους εἰς νόσον σωματικὴν καὶ νόσον ψυχικήν, ἀλλὰ νόσον τῆς ὅλης προσωπικότητος.

Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι ἐνῷ ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐπίσημος δὲν ἀντιμετωπίζει εἰσέτι αὐτὴν τὴν ἄποψιν καὶ ἀδυνατεῖ νὰ δώσῃ ποιάν τινα ἐξήγησιν, ὁ ἄρρωστος ἔχει τὴν διαίσθησιν αὐτῆς καὶ κατανοεῖ τὴν νόσον ὑπὸ τὴν διπλῆν της ἔννοιαν ἢ μᾶλλον τὴν ἁπλῆν. Καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἰατροῦ συνίσταται εἰς τὸ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς προσωπικότητος καὶ νὰ ἐκτελῇ τὸ καθῆκον του ἐνώπιον τοῦ συνανθρώπου, ἐνώπιον, κατὰ συνέπειαν, τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὑπακούῃ εἰς τὸν Θεὸν πιστῶς τότε καὶ Ἐκεῖνος θὰ ἀσχοληθῇ περισσότερον μὲ τοὺς ἀρρώστους του.

Κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας συνεχίσθησαν αἱ εἰσηγήσεις ἐπὶ διαφόρων ἄλλων θεμάτων, ἐπηκολούθουν δὲ κατὰ τὰ ἐνδιάμεσα διαστήματα συζητήσεις ἐπ' αὐτῶν. Οὕτω ὁ ἰατρὸς βὰν Μπάλεν, ἐξ Ὁλλανδίας, ὡμίλησε περὶ «τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει» καὶ ὁ ἰατρὸς Κρέσμαν ἐπὶ «τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως».

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ συνεδρίου περιέλαβε θέματα ἰατροκοινωνικά. Ὁ ἰατρὸς Μποδὲ ὡμίλησε ἐπὶ τῆς «προσωπικότητος καὶ τῆς οἰκογενείας» καὶ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος τῆς ἀγάπης.

Ὁ ἰατρὸς Ὀρέλλι ἐξέθεσε θαυμάσια τὰς σκέψεις του ἐπὶ τοῦ θέματος «animus et anima», ὁ δὲ ἰατρὸς Ιλάντερ ἀπησχολήθη μὲ τὰς «συζυγικὰς δυσχερείας καὶ τὴν ὑπερνίκησίν των», ὡς ἐπίσης μὲ τὴν ἰατρικὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ ἰδιαίτερα συζυγικὰ προβλήματά της.

Αἱ συζητήσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν ὑπῆρξαν εὐρεῖαι καὶ λίαν καρποφόροι, ἐκτεθείσης τῆς προσωπικῆς πείρας τῶν συνέδρων ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν.

Μὲ πραγματικὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην ἀπεχωρίσθησαν οἱ σύνεδροι ὡς καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, φέροντες εἰς τὴν πατρίδα των, τὰς ὑγιεῖς ἀντιλήψεις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι μόνον δι' αὐτῶν θὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἴδιοι, οἱ ἄρρωστοι ἀλλὰ καὶ ἡ μεταπολεμικὴ ἀνθρωπότης, ἥτις διέρχεται σήμερον τὴν κρισιμωτέραν καμπὴν τῆς ἱστορίας της.

ΤΟ IV ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΙΑΤΡΩΝ ΕΝ ΡΩΜΗ

Ἡ ἱστορία τῶν διεθνῶν συνεδρίων τῶν χριστιανῶν ἰατρῶν εἶναι βραχεῖα, ἀξία ὅμως νὰ ἐκτεθῇ δι' ὀλίγων. Τὸ πρῶτον συνέδριον ἔλαβε χώραν τῷ 1935 εἰς Βρυξέλλας, ὅπου συνῆλθον ἀντιπρόσωποι ἐννέα εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων θεμάτων τὰ κυριώτερα ἦσαν: Ἡ ἕνωσις τῶν ἰατρῶν οἵτινες ἐπίστευον εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τῶν ὑλιστικῶν βάσεων, ἡ πανεπιστημιακὴ προπαρασκευὴ τῶν νέων ἰατρῶν ἐπὶ τῶν νέων κατευθύνσεων καὶ ἡ πνευματικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἰατροῦ ὡς κοινωνικοῦ ἀναμορφωτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, μόνων ἱκανῶν νὰ συντελέσουν εἰς ταύτην.

Τὸ ἑπόμενον συνέδριον ἔλαβε χώραν εἰς Βιέννην τὸν Ἰούνιον τοῦ 1936, προστεθείσης καὶ τῆς Πολωνίας εἰς τὰς ἐννέα ἄλλας χώρας.

Κύρια θέματα: Ἡ εὐγονία καὶ ἡ στείρωσις. Οἱ χριστιανοὶ ἰατροὶ οἱ συνελθόντες κατεδίκασαν ὁμοφώνως τὰς μεθόδους τῆς στειρώσεως. Ἐπὶ πλέον ἐτόνισαν τὴν ἀνάγκην τῆς συμμετοχῆς ἰατρῶν εἰς τὰς ἱεραποστολὰς πρὸς βοήθειαν τῶν πασχόντων.

Τὸ ΙΙΙ συνέδριον ἀπεφασίσθη νὰ συνέλθῃ εἰς Ρώμην τῷ 1937. Ἀπρόοπτοι περιστάσεις ἠμπόδισαν τὴν σύγκλησίν του καὶ μόλις μετὰ τὸν πόλεμον, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν Πορτογάλλων χριστιανῶν ἰατρῶν, οἵτινες διέφυγον τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Γιοάο Πόρτο συνεκλήθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1947 εἰς Λισσαβῶνα. Τὸ κεντρικὸν θέμα του ἦτο «ἡ ἀτομικὴ ἰατρικὴ καὶ ἡ συλλογικὴ ἰατρική». Τὰ πορίσματά του, ἦσαν ὁ ἀπόλυτος σεβασμὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τοῦ ἰατρικοῦ μυστικοῦ, τῆς προστασίας ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ θεσμοῦ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἰατροῦ καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἰατροῦ.

Ἐλήφθη δὲ κατ' αὐτὸ ἡ ἀπόφασις ὅπως τὸ IV συνέδριον λάβῃ χώραν εἰς Ρώμην τῷ 1949, ἀνατεθείσης τῆς ὀργανώσεώς του εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ἰατρούς.

Καθ' ὅλην τὴν διετίαν ἡ Ἕνωσις τῶν Ἰταλῶν Χριστιανῶν Ἰατρῶν ὑπὸ τὴν ἀκάματον καθοδήγησιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης Τζέντα καὶ τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῆς Ἑνώσεως Μαλταρέλλο προητοίμασαν τὴν ὀργάνωσίν της, διὰ τοῦ περιοδικοῦ δὲ τῆς Ἑνώσεως «trait d' union médical» ἐπεκοινώνουν μὲ τοὺς ἀνὰ τὸν κόσμον συναδέλφους των πρὸς καθορισμὸν τῶν μελλόντων νὰ συζητηθοῦν θεμάτων. Τὸν Μάϊον δὲ τοῦ 1949 ληφθείσης τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν σύγκλησίν του διὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1949 μὲ κεντρικὸν θέμα: «Ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης» καὶ μὲ σημαντικὸν ἀριθμὸν εἰσηγήσεων καὶ ἀνακοινώσεων, προσεκλήθησαν αἱ ἰατρικαὶ χριστιανικαὶ ἑνώσεις τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ «Χριστιανικὴ Ἕνωσις Ἐπιστημόνων τῆς Ἑλλάδος», νὰ ἀποστείλουν τοὺς ἀντιπροσώπους των.

Καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 24 Σεπτεμβρίου τοῦ 1949 εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Καπιτωλίου, παρισταμένων 450 καὶ πλέον ἰατρῶν, μελῶν τῶν ἰατρικῶν χριστιανικῶν ἑνώσεων 27 χωρῶν τοῦ κόσμου ἐγένετο κατόπιν κοινῆς προσευχῆς, ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τοῦ συνεδρίου.

Ἐξεφωνήθησαν λόγοι ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ὑγιεινῆς, τοῦ προέδρου τῆς διεθνοῦς Ἑνώσεως καθολικῶν διανοουμένων, δι' ὧν ἐξῄρθη ἡ μεγάλη σημασία τοῦ συνεδρίου καὶ ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προέδρου καθηγητοῦ Τζέντα, ὅστις ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἰταλῶν Ἰατρῶν διὰ τὴν προσεύλευσιν τόσων διδασκάλων τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τόσων συναδέλφων, ἵνα συνεργασθοῦν μετ' αὐτῶν, δι' ἕνα ὑψηλὸν ἰδεῶδες πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ καλὸν τῶν ἰατρῶν, τῶν ἀρρώστων καὶ τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ τακτικαὶ συνεδριάσεις ἔλαβον χώραν εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Palazzo Venezzia, εἰς μίαν τῶν ὁποίων εἶχεν ὀργανωθῇ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης Πιατσίνι, ἔκθεσις τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ χριστιανικὴν ἔμπνευσιν.

Τῆς πρώτης συνεδριάσεως προηγήθη λειτουργία εἰδικῶς διὰ τοὺς συνέδρους, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, κατὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας, ὁ καρδινάλιος Πιτζάρντο, ὑπεγράμμισε ὅτι εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἰατροὺς ἀνήκει ἡ τιμὴ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἀρχαίαν ἁρμονίαν ἤτις ὑφίστατο μεταξὺ χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἀναγομένων καὶ τῶν δύο εἰς τὸν αὐτὸν Πλάστην, τὸν Θεόν, Δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος.

Καθίσταται ἀδύνατος λόγῳ χρόνου ἡ ἔστω καὶ ἐν περιλήψει ἔκθεσις τῶν γενομένων εἰσηγήσεων καὶ ἀνακοινώσεων.

Ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι αἱ κάτωθι: «Εὐγονικὴ προγαμιαία» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Πόρτο. «Ὁ ἰατρικὸς δεοντολογικὸς κῶδιξ, ἡ ἠθική του ἀξία, καὶ τὰ δριά του», ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς, ἠθικῆς καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, τοῦ καθηγητοῦ τῆς μαιευτικῆς καὶ γυναικολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Πόρτ.

Ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἀπησχολήθη ὁ ἰατρὸς Ὀμπερλὲν μὲ τὸ θέμα «σκοπὸς τοῦ κέντρου ἰατρικῶν ἐρευνῶν καὶ δεοντολογίας», τονίσας καὶ οὗτος ὅτι οἱ κανόνες τῆς ἰατρικῆς δεοντολογίας δύνανται νὰ ἀποκτήσουν ἀξίαν μόνον ὅταν βασισθοῦν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τρίτη εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἰατροδικαστικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νεαπόλεως Παλμιέρι μὲ τὸ θέμα:

«Ἡ ναρκοανάλυσις ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικο-ἰατρικῆς καὶ ἠθικο-κοινωνικῆς».

Εἰς ταύτην, τὴν τρίτην ἡμέραν ἐπηκολούθησεν ἡ τοῦ καθηγητοῦ Πρίκ, ἐξ Ὁλλανδίας, ὅστις ἔθεσε τὸ ζήτημα «ἐὰν ἡ λευκοτομία ἐπιτρέπεται ἠθικῶς ἀπὸ ἀπόψεως μετεγχειρητικῶν συνεπειῶν».

Αἱ τελευταῖαι εἰσηγήσεις ἦσαν ἡ τοῦ ἰατροῦ Μπακάλα, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μανίλλας, μὲ θέμα: «ἡ τεχνητὴ γονιμοποιησις» καὶ τοῦ καθηγητοῦ Γκρενέ, ἐκ Παρισίων, ὅστις παρουσίασε ἐργασίαν ἐπιτροπῆς ἰατρῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἑνώσεως τῶν Βέλγων Ἰατρῶν καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἑνώσεως τῶν Ἰατρῶν τῆς Γαλλίας μὲ θέμα: «Δικαιώματα καὶ ὅρια τῆς κοινωνικῆς ἰατρικῆς, ἔναντι τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος».

Ἐπὶ τῶν εἰσηγήσεων τούτων ἐγένοντο πλεῖσται ἀνακοινώσεις καὶ ἐπηκολούθησαν εὐρεῖαι συζητήσεις. Τὰ πορίσματα τούτων προσεχῶς θὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας».

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου μετὰ σύστασιν τοῦ προέδρου τῶν Χριστιανικῶν Ἰατρικῶν Ἑνώσεων διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν πρακτικῶν εἰς ἰδιαίτερον τόμον καὶ τὴν λῆψιν ἀποφάσεων διὰ τὸ ἐπόμενον συνέδριον, ἐτελέσθη εὐχαριστήριος λειτουργία εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου ἐν Ρώμῃ. Τὸ ἀπόγευμα οἱ σύνεδροι ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅστις ὡμίλησεν εἰς αὐτοὺς ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔχουν νὰ ἐπιτελέσουν οἱ χριστιανοὶ ἰατροὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπότητος.

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν δὲ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Πομπηΐας τὴν 1 Ὀκτωβρίου ἐγένετο ἡ τελευταία συγκέντρωσις τῶν συνέδρων, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νεαπόλεως, ὅπου ἐπισήμως ἐτερματίσθησαν αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου.

Τὰ ἰατρικὰ διεθνῆ συνέδρια τοῦ Μποσσὲ καὶ τῆς Ρώμης ἀπετέλεσαν ἐφέτος τοὺς θεμελίους λίθους τῆς ἀνοικοδομουμένης ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ συμμετοχὴ εἰς αὐτὰ ἄνω τῶν 500 ἰατρῶν ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, ἀποδεικνύει πλέον σαφῶς τὴν ὁριστικὴν στροφὴν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ἡ στροφὴ αὐτή, μαρτυρεῖ τὴν σαθρότητα τῶν μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετιῶν ἐπικρατουσῶν ὑλιστικῶν καὶ μηχανιστικῶν ἀντιλήψεων καὶ παρέχει τὴν πεποίθησιν, τῆς ὁριστικῆς ἐξαφανίσεώς των, ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἰατρῶν, τῶν ἀρρώστων ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς χειμαζομένης ἀνθρωπότητος.

Ὁ ἰατρὸς πλέον, λόγῳ τῆς στενῆς του ἐπαφῆς μὲ τὸν ἄρρωστον, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ ἀποτελῇ τὸν παράγοντα τὸν πολύτιμον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ἀνθρωπίνου πόνου, καθίσταται ταυτοχρόνως παράγων πολιτισμοῦ διότι ἀποβλέπει πλέον εἰς ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὴν προσωπικότητά του καὶ συντελεῖ οὕτως εἰς τὴν ἀποκατάστασίν της, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται οὐσιαστικῶς ἡ πραγματικὴ ὑγεία, ἡ θετικὴ ὑγεία.

Δ. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΠΟΔΗΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Α΄.

Μία ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἐκδηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς ζωτικότητος ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητα, ἤδη ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀρχαίους χρόνους, ἡ ἀποδημία. Τὶς συνέπειες τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, ὅσο γιὰ τὴν ἀρχαιότητα, μποροῦμε νὰ τὶς ὀνομάσωμε, χωρὶς ἐνδοιασμό, κοσμοϊστορικές· τόσο μεγάλη ἦταν ἡ ἐπίδρασίς του, ὄχι μόνο ἐπάνω στὸν Ἑλληνισμὸ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ καὶ σ' ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Γιατί ἀποδημία στὴν ἀρχαιότητα σημαίνει ἐκπολίτισι, σημαίνει δημιουργία πολιτισμοῦ καὶ ἀποτελεῖ ἀρχὴ καὶ ρίζα γιὰ τόν, πολλὲς φορὲς θριαμβευτικό, πολιτιστικὸ δρόμο ποὺ γενικὰ ἐπῆρε ἀπὸ τότε ἡ Ἑσπερία. Τὶς ἐπιδράσεις της, τὶς βλέπομε καὶ σήμερα. Ἡ ἀνθρωπότης τὶς αἰσθάνεται καὶ μέχρι αὐτῶν τῶν ἡμερῶν μας.

Ἡ ἀποδημία στὴν ἀρχαιότητα εἶχε, ὅπως ὅλοι ξέρομε, ἀποικιακὸ χαρακτῆρα. Τέτοιες δὲ ἀποδημικὲς ἐξαπλώσεις, ἐννοεῖται ἰδιόμορφες, ἐπανελήφθησαν καὶ ἀργότερα. Μάλιστα, καθ' ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους μας ζοῦμε ποικίλες ἀποδημικὲς ἐξαπλώσεις.

Γενικὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους τὸ βλέπομε τὸ Ἔθνος μας, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, νὰ ἐξαπλώνεται καὶ νὰ συσπειρώτεναι, ν' ἀνέρχεται καὶ νὰ πέφτῃ. Πάντοτε ὅμως νὰ προσφέρῃ κάτι. Ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητής, παρακολουθῶντας τὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ μποροῦσε σίγουρα νὰ τὴν συγκεντρώσῃ σὲ μιὰ μόνο λέξι· στὴ λέξι: Ἀποστολή! Γιατί ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε πάντοτε μιὰ ἀποστολὴ καὶ μόνο ἡ ἀποστολή του στὸν κόσμο τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν τιμητικὴ θέσι ποὺ κατέχει στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξελίσσεται κυρίως μέσα στὸν Μεσογειακὸ χῶρο. Ἐδῶ κυρίως βλέπομε τὶς εἰκόνες τῶν διαφόρων κατὰ περιστάσεις ἐκδηλώσεων καὶ ἐμφανίσεών του. Ἐδῶ γίνονται ὅλες οἱ ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς συγκρούσεις ποὺ ἀφοροῦν τὸ λαό μας. Πότε ἡ βιολογική του ζωτικότης διαποτίζει, χάρις ἰδίως στὴν ἀποδημία, ὅλον αὐτὸν τὸν χῶρο, πότε ὑποχωρεῖ καὶ περιστέλλεται. Ὡρισμένα πολιτιστικὰ καὶ πνευματικά, πολιτικὰ καὶ κρατικὰ μορφώματα, πότε χάνονται, πότε ἐπανέρχονται κατὰ τὶς διάφορες ἐποχὲς ἠλλοιωμένα, ἐννοεῖται, κατὰ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν περιστάσεων καὶ τῶν συνθηκῶν.

*

Ἡ σημερινὴ ἀποδημία ἔχει παροικιακὸ χαρακτῆρα. Ἄρχισε ἤδη κατὰ τὰ χρόνια τῆς δουλείας τοῦ Ἔθνους. Ὁ λαός μας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε κυριολεκτικὰ συσπειρωθῆ. Στὴ θάλασσα εἶχε παύσει, γιὰ πολὺν καιρό, ν' ἀκούεται τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι καὶ τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα.

Δὲν κρατάει ὅμως πολὺ αὐτό. Γιατί ἡ φωτιὰ τῆς πίστεως δὲν εἶχε σβύσει. Ἡ πυρὰ σιγόκαιε ἀκόμη μέσα στὰ βάθη τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ λαοῦ μας. Καὶ ἄρχισε πάλι νὰ τὸν ζεσταίνῃ καὶ νὰ τὸν ζωογονῇ. Κι' ἔτσι ζοῦμε ἕνα καινούργιο ξύπνημα γεμᾶτο πίστι καὶ ζωτικότητα. Τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, πρῶτα, ἀνανήφουν. Βρίσκουν πρῶτ' αὐτὰ κατὰ τὴν μαύρη ἐκείνη ἐποχή, μιὰ τεράστια καροποφόρα ζωτικότητα καὶ στέλνουν τὰ παιδιά τους στὴν ἀποδημία. Μεγάλες ἑστίες Ἑλληνισμοῦ, δημιουργοῦνται ἤδη κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, στὴ Ρουμανία, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο παίρνει στὰ χέρια του κάθε προοδευτικὴ πρωτοβουλία. Ὁ Κάτω-Δούναβις γίνεται μὲ τὸν καιρὸ ἑλληνικὸς ποταμός, γιατί παντοῦ ἀνεβοκατεβαίνουν ἐπάνω στὰ θολὰ νερά του ἑλληνικὰ καράβια. Ἐπίσης σ' ὅλη τὴ Νότια Ρωσία, πρὸς τὸ Πόντο, ἐξαπλώνονται οἱ Ἕλληνες καὶ κινοῦνται βοηθῶντας ἀπὸ κάθε ἄποψι τὴ μεγάλη αὐτὴ χώρα στὴν ἀνάπτυξί της. Ἡ πολιτιστικὴ καὶ προοδευτική τους ἐπίδρασις φθάνει μέχρι τοῦ ρωσικοῦ κέντρου.

Μὲ ἀφετηρία, ὅπως πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ

τῶν πρώτων ἐκείνων ἀποδήμων μας, τῶν Ἀργοναυτῶν, τὴ θάλασσα, συνεχίζεται ἡ παροικιακὴ ἐξάπλωσις, ποὺ πολλὲς φορὲς ἔχει καὶ ὁμαδικὸ χαρακτῆρα. Τὰ νησιά μας τοῦ Αἰγαίου ἐξακολουθοῦν νὰ στέλνουν τοὺς γυιούς τους πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις τῆς Μεσογείου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐλευθερώνεται, μὲ τὸ σύνθημα «πίστις καὶ ἐλευθερία», καὶ ἕνα μεγάλο κομμάτι τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀρχίζει ἕνα χαρακτηριστικὸ εἰρηνικὸ ξάπλωμα ἀποδημίας γύρω στὴ Μεσόγειο καὶ πέρα ἀπὸ τὴ Μεσόγειο. Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα δημιουργοῦνται στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὶς παλιές, καχεκτικὲς παροικίες, ποὺ χαροπάλαιαν, μεγάλα, γεμᾶτα ἀκμὴ καὶ σφρῖγος ἑλληνικὰ κέντρα, ποὺ φέρνουν μεγάλη πρόοδο, οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ στὴ χώρα τοῦ Νείλου.

Ἀργότερα σημειώνεται ἀποδημικὴ κίνησις στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ κυρίως στὴν Ἀφρική: Στὴ φίλη Αἰθιοπία, στὴν Ταγκανίκα, στὸ Κογκό, στὸ Καμεροὺν κλπ. Ταυτόχρονα καὶ ἀργότερα ὁλόκληρα κύματα ἀποδήμων ξεχύνονται πρὸς τὴ Βόρειο Ἀμερικὴ ἰδίως, καὶ κατὰ δεύτερη μοῖρα καὶ σὲ ἄλλες Ἠπείρους.

Ἔτσι σήμερα βρισκόμαστε ἐμπρὸς στὴν ἀκόλουθη πραγματικότητα: Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων, ποῦ ζοῦν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ξεπερνάει ἴσως κατὰ μικρὸν τὰ ἐννέα ἑκατομμύρια. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ Βασιλείου μας πλησιάζουν σήμερα τὰ δύο ἑκατομμύρια. Ἅμα ἀφαιρέσωμε τοὺς Ἕλληνας τῆς Κύπρου, τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ δὲν τοὺς θεωροῦμε ἀποδήμους, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς οἱ καθαρῶς ἀπόδημοι πλησιάζουν τὸ ἑνάμισυ ἑκατομμύριο ψυχές.

Κάπου σὲ 800 χιλιάδες ὑπολογίζονται οἱ ὁμογενεῖς μας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Σὲ 140-180 χιλιάδες τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Γάλλος ἐρευνητὴς Tesnière ὑπολογίζει τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωσίας, κατὰ τὸ 1920, σὲ 232 χιλιάδες. Στὴ Νότιο Ἀμερικὴ οἱ ὁμογενεῖς πλησιάζουν τὶς 30 χιλιάδες. Στὴν Ρουμανία τὸ ἴδιο. Σ' ὅλες τὶς ἄλλες χῶρες μαζὶ τὶς 180-200 χιλιάδες.

Ὥστε οἱ ὁμογενεῖς μας ποὺ ζοῦν στὴ διασπορὰ εἶναι τόσο πολλοὶ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μιλῇ κανεὶς γιὰ τὴ δεύτερη Ἑλλάδα, ποὺ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν μητροπολιτικὴ καὶ ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

*

Ἀπὸ τὸν ὄγκο τῶν ἀποδήμων φανερώνεται ἡ τεράστια σημασία τοῦ ἀποδημικοῦ. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα τεκμήρια ποὺ τὴν ἐπιβεβαιώνουν. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἔρχεται ἡ συμβολὴ τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ἄλλοτε, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου μας ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι. Ἐκεῖνοι ποὺ πρῶτοι συνέλαβαν τὴν ἰδέα τῆς ἐθνεγερσίας ἦσαν Ἕλληνες ἀπόδημοι τῆς Ρωσίας, τῆς Μολδαυίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ρήγας καὶ ὁ Κοραῆς ἦσαν ἀπόδημοι, Ἐπίσης ἀπόδημοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ συνέπηξαν τὴ Φιλικὴ Ἑταιρία. Ἀπόδημοι ἦσαν ἐκεῖνοι, ποὺ μ' ὅλα τὰ μέσα ποὺ διέθεταν, καὶ τὰς σχέσεις τους, τὰς περιουσίας τους, τὸ αἷμα τους, ἐβοήθησαν γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὸ μεγαλύτερο δῶρο, ποὺ μᾶς χάρισε ὁ Θεός, τὴν Ἐλευθερία.

Μόλις ἐλευθερώθη ἕνα μεγάλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀπόδημοι ἦσαν πάλι ἐκεῖνοι ποὺ ἠμποροῦσαν καὶ ἔσπευσαν νὰ βοηθήσουν γιὰ τὴν συγκρότησι καὶ τὴν ἀναμόρφωσί της. Πόλεις ἔγιναν, δρόμοι ἐφτιάχθησαν, μέσα συγκοινωνίας ἐδημιουργήθησαν. Ἐγίναμε σιγὰ-σιγὰ ἕνα κράτος μὲ ὀργάνωσι καὶ μὲ μεγάλες δυνατότητες. Πῶς ἔγιναν ὅλ' αὐτὰ ἐκ τοῦ μηδενὸς σχεδόν; Τρεῖς ἦσαν οἱ κυριώτεροι παράγοντες ποὺ συνέτρεξαν στὴν ἀνάπτυξί μας. Οἱ ἀκόμη ὑπόδουλοι Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ναυτιλία μας καὶ οἱ ἀπόδημοί μας.

Στατιστικὴ γιὰ τὰ ἐμβάσματα τῶν ἀποδήμων κατὰ τὰ 70-80 χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσι δὲν ἔχομε. Ὑπάρχουν ὅμως γύρω μας ἀψευδεῖς μάρτυρες, ποὺ μαρτυροῦν γιὰ τὴν μεγάλη συμβολὴ τῶν ἀποδήμων στὴν ἀνάπτυξί μας. Τὰ μεγαλύτερα καὶ ὡραιότερα πνευματικὰ καὶ κοινωφελῆ ἱδρύματά μας, σ' ὅλη τὴν χώρα, εἶναι ἔργα ἀποδήμων, αὐτῶν ποὺ τοὺς ὀνομάζομε Ἐθνικοὺς εὐεργέτας.

Γενικὰ ἡ χρηματικὴ εἰσφορά, τὰ ἐμβάσματα τῶν ἀποδήμων, ἀποτελοῦν μεγάλη ἐνίσχυσι τοῦ τόπου. Μὲ τὰ ποσὰ αὐτὰ ἀξιο-

ποιήθησαν ἀγροτικὰ κτήματα καὶ ἱδρύθησαν βιομηχανίες. Ἀποκατεστάθησαν ἀδελφὲς καὶ ἐσπούδασαν ἀδελφοὶ καὶ γυιοί. Οἱ μεταφορὲς γενικὰ κεφαλαίων, ποὺ ἐπραγματοποίησαν κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνο τὸν τρόπο οἱ ἀπόδημοι, συνετέλεσαν πολὺ στὸ νὰ γίνῃ βιώσιμο τὸ κράτος μας καὶ νὰ παρακολουθῇ τ' ἄλλα πολιτισμένα κράτη στὸν δρόμο τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἀπὸ τὸ 1902 ἕως τὸ 1907 εἰσήχθησαν μόνο μὲ ταχυδρομικὲς ἐπιταγὲς 173,4 ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμὲς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μετανάστας.

Ἀπὸ τὸ 1914 ἕως τὸ 1927 εἰσέρρευσαν, μόνο μέσῳ τῶν τραπεζῶν, 101,4 ἑκατομ. χρυσὲς δραχμές. Κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ πολέμου χρόνια ὑπολογίζεται ὅτι εἰσέρρεαν, ὑπὸ διάφορες μορφές, κατὰ μέσον ὅρον ἐπάνω ἀπὸ 50 ἑκατομμ. δολλάρια κάθε χρόνο, (μὲ τὴν σημερινὴ ἀνταλλακτικὴ ἀξία).

Ἡ εἰσροὴ μεταναστευτικοῦ συναλλάγματος εἶχε πάντα τεράστια σημασία γιὰ τὴ χώρα. Σήμερα μάλιστα, ὕστερα ἀπὸ τὶς φοβερὲς καταστροφὲς ποὺ ἔφερε στὴν ἐθνικὴ οἰκονομία ἡ κατοχὴ καὶ τὶς ἀκόμη φοβερώτερες τῆς κομμουνιστικῆς ἀνταρσίας, ἡ βοήθεια τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ γιὰ ἀνοικοδόμησι εἶναι ζήτημα ἐξαιρετικὰ ζωτικὸ γιὰ μᾶς.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο αὐτά. Οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς ἀποτελοῦν γιὰ τὸ Ἔθνος μας καὶ τὰ συμφέροντά του σωστοὺς πράκτορες στὸ ἐξωτερικό. Ὑπῆρξαν στὸ παρελθὸν καὶ εἶναι καὶ σήμερα διαφημισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὡστόσο εἶναι καὶ ἐκεῖνοι πού, γυρίζοντας μιὰ μέρα στὴν πατρίδα, φέρνουν μαζί τους γνώσεις καὶ πεῖρα, ποὺ τὶς ἀπόκτησαν ζῶντας ἀνάμεσα σὲ ξένους λαούς. Καὶ τὶς γνώσεις αὐτές, τὰ μέσα καὶ τὴν πεῖρα, τὰ μεταφυτεύουν στὴ χώρα μας καὶ τ' ἀξιοποιοῦν γιὰ τὴν προκοπή της.

Ὅμως, οἱ ἀπόδημοί μας κάνουν καὶ κάτι ἄλλο: βοηθοῦν καὶ τοὺς ἄλλους. Ὅπως δείχνει μὲ τρόπο, ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησι, ἡ μακραίωνη ἑλληνικὴ ἱστορία, δὲν πᾶνε πουθενὰ σὰν κυρίαρχοι. Ποτὲ δὲν ἔχουν σκοπὸ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν ἢ νὰ καταδυναστεύσουν τοὺς ἄλλους. Καὶ πρὸ παντὸς δὲν ἐπιδιώκουν νὰ προσηλυτίσουν κανένα.

Γιὰ ὅλ' αὐτὰ οἱ φιλόξενοι λαοὶ συμπαθοῦν τοὺς Ἕλληνας. Σ' ὅλη τὴν Ἀφρική, στὴ Μέση Ἀνατολή, στὴν παλιὰ Ρωσία, στὴ Ρουμανία, στὴν Ἀμερική, παντοῦ διαπιστώνει κανεὶς στὶς γενικὲς γραμμὲς συμπάθεια καὶ ἀγάπη (ποὺ ἔχουν σχέσι καὶ μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες τοῦ λαοῦ μας) γιὰ τοὺς Ἕλληνας. Καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα τοῦ Ἕλληνος, ἀπὸ τὴ χριστιανική του κοσμοθεωρία, ἀπὸ τὸ σεβασμό του πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὴν πασίγνωστη ἀρχή του: «νὰ ζήσουν καὶ νὰ εὐτυχήσουν οἱ ἄλλοι, γιὰ νὰ ζήσωμε κι' εὐτυχήσωμε κι' ἐμεῖς».

Αὐτὴ εἶναι μὲ λίγα λόγια ἡ τεράστια σημασία τοῦ ἀποδημικοῦ. Καὶ ὅμως, παρ' ὅλα αὐτά, δὲν ὑπάρχει στὸν τόπο μας γενικὴ συνείδησις αὐτῆς τῆς πραγματικότητος. Ἰθύνουσα τάξις, πολιτικοί, διανοούμενοι, φαίνεται νὰ μὴν ἔχουν, ὅπως θἄπρεπε τουλάχιστον, πλήρη καὶ βαθειὰ ἐπίγνωσι τῆς σημασίας τοῦ ἀποδημικοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν εἴδαμε μέχρι σήμερα κάτι τὸ θετικό, κάτι τὸ σταθερὸ καὶ διαρκὲς ὅσο γιὰ τὴν καθοδήγησι καὶ διαφώτισι ποὺ θἄπρεπε νὰ γίνεται σχετικὰ μὲ τὴν κατεύθυνσι τῆς ἀποδημίας, μὲ τὴν διατήρησι τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ἢ τὴν ἀξιοποίησι καὶ ἐκμετάλλευσι (μὲ τὴν καλὴ σημασία τῆς λέξεως) τῶν δυνατοτήτων ποὺ μᾶς προσφέρει. Καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς στὴ διασπορὰ διατρέχει πολλοὺς κινδύνους, ὅπως εἶναι ὁ κίνδυνος νὰ ἐξαλειφθῇ λόγῳ ἀπορροφήσεως ἢ ἀφομοιώσεως. Καὶ γιὰ ὅλους τοὺς κινδύνους ποὺ διατρέχει ὁ ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς πρέπει νὰ βοηθήσωμε ὅλοι μας. Κάτι πρέπει νὰ κάνωμε. Καὶ πρῶτα-πρῶτα νὰ μάθωμε πὼς ὑπάρχει ἀποδημικὸ πρόβλημα, ποὺ γιὰ τὴν ἐπίλυσί του θὰ χρειασθῇ μελέτη καὶ ἄγρυπνη παρακολούθησις. Πρὸ παντὸς ὅμως θὰ χρειασθῇ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἀπόδημο Ἕλληνα, ποὺ πρέπει νὰ μείνῃ καὶ στὴν ξένη σωστὸς ἄνθρωπος καὶ σωστὸς Ἕλλην.

(Συνεχίζεται)

Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

Αἱ ἀνατροπαὶ καὶ ἀναστατώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον εἰς τὴν Κίναν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Ἰνδονησίαν, ἀποτελοῦν μίαν βαρεῖαν δοκιμασίαν καὶ διὰ τοὺς ἱεραποστόλους ὅλων τῶν ὁμολογιῶν. Αἱ χῶραι αὐταὶ κατοικοῦνται σήμερον ἀπὸ ἕνα δισεκατομμύριον ἀνθρώπων, ἐκ τῶν ὁποίων μόλις 50 ἑκατομμύρια, ἤτοι ἥμισυ ἑκατοστόν, ἀνήκουν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ περνοῦν ἐν μέρει κάποιαν κρίσιν, ἡ ὁποία ὅμως ἐξ ἄλλου προωθεῖ καὶ ἐνισχύει τὴν ἐπίγνωσιν, ὅτι ἡ ἱεραποστολικὴ δρᾶσις ἔχει ἀνάγκην κάποιας ψυχολογικῆς ἀναρρυθμίσεως, διότι συχνὰ οἱ λευκοὶ καὶ οἱ ἔγχρωμοι ἱεραπόστολοι ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ πνευματικά των παιδιὰ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐννοοῦν οἱ μὲν τοὺς δέ....

Λείπει μία κατάλληλος λειτουργία, λείπει ἡ γλῶσσα ἡ πολιτιστική, ὁ κατάλληλος ρυθμὸς διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ναῶν, ἀκόμη καὶ διὰ μίαν ἀναπροσηρμοσμένην ἐσωτερικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ διακόσμησίν των.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συναντᾷ κανεὶς τὰ εὐθηνότερα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμενα ὑλικὰ καὶ ἀπομιμήσεις δυτικῆς μαζικῆς παραγωγῆς χωρὶς κανένα γοῦστο. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ πρὸς τὴν νοοτροπίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκευτικῆς τέχνης τῶν πολιτισμένων λαῶν τῆς Ἀσίας εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὐτὴ πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων (ὅπως εἶναι τὰ Ἑλληνικά, τὰ Ἀρμενικά, τὰ Συριακά, κλπ.) τὰ ὁποῖα ταιριάζουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀνατολῆς περισσότερον παρ' ὅ,τι ὁ λατινικὸς κόσμος καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι του. Μία βαθυτέρα ἔρευνα μεταξὺ τῶν ἁρμοδίων, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, θὰ ἦτο ἀπαραίτητος, διότι ὁ Χριστιανισμὸς καλεῖται, ἀκριβῶς εἰς αὐτὰς τὰς χώρας νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πλέον ἐπείγουσαν μεταρρύθμισιν: τὴν κοινωνικήν. Ἐδῶ ὁ καιρὸς ἐπείγει. Εἶναι πολὺ κατάλληλος σήμερον ἡ εὐκαιρία, διότι οἱ πολιτισμοὶ τῶν ἐξωτικῶν χωρῶν ἀρχίζουν νὰ καταρρέουν, καὶ τὸ γκρέμισμα αὐτὸ φθάνει μέχρι καὶ τῶν πλέον πρωτογόνων λαῶν τῆς τροπικῆς ζούγκλας. Ψυχίατροι, νευρολόγοι καὶ κοινωνικοὶ ἐργάται θὰ ἔπρεπε νὰ βοηθήσουν ἐπὶ τοῦ θέτος αὐτοῦ τοὺς ἱεραποστόλους. Αὐτοὶ οἱ «ἔμμεσοι» ἱεραπόστολοι θὰ ἔπρεπε ὄχι μόνον ν' ἀποφεύγουν κάθε σύνδεσμον μὲ δυτικοὺς ἐμπορικοὺς οἴκους, ἢ, ἀκόμη περισσότερον μὲ ἀποικιακὰ στρατεύματα, ἀλλὰ πρωτίστως νὰ ἀποβάλλουν ἐντελῶς ἐκείνην τὴν ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν λογικὴν σκέψιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατὰ κανόνα καταλαμβάνονται οἱ λευκοὶ ὅταν εὑρίσκωνται μεταξὺ ἐγχρώμων.

Ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω ἐδῶ συντόμως κάτι ἀπὸ τὴν πεῖραν μου εἰς τὸν τομέα αὐτόν.

Ἡ πρόσκλησίς μου ἀπὸ τὸ Καθολικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Πεκίνου (Fu-Yen) κατὰ τὸ ἔτος 1948, μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ νευρολόγου τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν. Εἰς τὸ Πεκῖνον, βεβαίως, ὅπου κατηυθυνόμην, δὲν κατώρθωσα νὰ φθάσω, λόγῳ τοῦ κινεζικοῦ πολέμου, ἐπῆγα ὅμως εἰς τὴν Σαγκάην, καὶ ἐδίδαξα εἰς τὸ ἐκεῖ (προτεσταντικόν) Πανεπιστήμιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τὸ ἐπιστημονικόν μας «ἐπιτελεῖον» εὑρίσκετο εἰς τὴν Σιγκαπούρην συνεπείᾳ προσκλήσεως τοῦ ἐκεῖ Ἰατρικοῦ Κολεγίου τοῦ Βασιλέως Ἐδουάρδου VII. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τρία Πανεπιστήμια ἐχρηματοδότησαν τὸ ταξίδι μου αὐτό: Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Innsbruck ἀνέλαβε τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογενείας μου ἡ ὁποία ἔμεινε εἰς τὴν Αὐστρίαν, τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σιγκαπούρης τὴν παραμονήν μου εἰς Μαλάγια καὶ τὸ Καθολικὸν Πανεπιστήμιον Fu-Yen τοῦ Πεκίνου κατέβαλε τελικῶς τὰ ἔξοδα τα-

ξιδίου. Εἶναι χρέος μου νὰ ἐκφράσω καὶ διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς τὸν προστάτην τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ P. Kappenberg διότι εἶχε σπανίαν ἐπίγνωσιν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ψυχιατρικὴ καὶ ἡ ἰατρικὴ ψυχολογία ἀκριβῶς διὰ μίαν Καθολικὴν 'Ανωτάτην Σχολὴν ἐνθυμούμενος τὰ λόγια τοῦ Thomas Moore, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Ψυχιατρικῆς εἰς τὸ Καθολικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Οὐασιγκτῶνος: «"Εχομεν κραυγάζουσαν ἀνάγκην Καθολικῶν Ψυχιατρικῶν Κλινικῶν».

Ἡ διαπίστωσις αὐτή, ἰσχύει καὶ διὰ τὰς χώρας ὅπου ἐργάζονται αἱ ἱεραποστολαὶ καὶ πρωτίστως διὰ τὴν Κίναν, ὅπου εἰς κάθε ἑκατομμύριον κατοίκων ὑπάρχει ἕνα μόνον περίπου κρεββάτι Ψυχιατρείου. Οὐσιαστικῶς εἰς ὅλην τὴν Κίναν ὑφίστανται δύο μόνον ψυχιατρικὰ ἱδρύματα, ἓν ἐκ τῶν ὁποίων, Min-Hong κοντὰ εἰς τὴν Σαγκάην, καὶ ἐπεσκέφθην. Ἱδρύθη ἀπὸ τὴν κυρίαν F. Holpern (καθηγήτριαν τῆς ψυχιατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον St. John τῆς Σαγκάης, ἄλλοτε τῆς Βιέννης). Εἶναι ἕνα δεῖγμα τοῦ πόσον μακρυὰ ἔβλεπε ὁ Lo-Pa-Hong ὁ καθολικὸς φιλάνθρωπος τῆς Σαγκάης, μὲ τὴν ἵδρυσιν ἑνὸς Ψυχιατρείου. 'Αλλὰ οἱ Κινέζοι δὲν ἔχουν κατανοήσει, κατὰ τὸ πλεῖστον, τὴν σημασίαν τοῦ κλάδου αὐτοῦ τῆς θεραπευτικῆς καὶ συνεπῶς εἶναι πολλαπλῶς θλιβερὰ ἡ τύχη τῶν φρενοβλαβῶν εἰς τὴν 'Ανατολήν: Δουλεία, φυλακή, θανάτωσις ἀπὸ πεῖναν ἢ καὶ βιαίως.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔχει τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν, ἡ καθολικὴ ἱεραποστολὴ καὶ τὰ ἱδρύματά της ν' ἀναλάβουν τὴν περίθαλψιν καὶ φροντίδα τῶν ψυχοπαθῶν, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον αἱ ἀνώτεραι καθολικαὶ σχολαὶ καὶ τὰ καθολικὰ νοσοκομεῖα τῆς 'Ανατολῆς ἔχουν σχεδὸν παραμελήσει αὐτὸν τὸν τομέα. Εἶναι δὲ τοῦτο ἀκόμη περισσότερον λυπηρόν, διότι ἡ ψυχιατρικὴ συνδέεται στενώτατα μὲ ζητήματα κοσμοθεωριακά. 'Από πορίσματά τινα, μερικὰ καὶ φαινομενικά, τῆς ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ τομέως αὐτοῦ ἐχαλκεύθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὅπλα ἐναντίον τῆς Θρησκείας εἰς τὰ ὁποῖα τότε δὲν ἦτο δυνατόν, κατὰ τὸ πλεῖστον, νὰ ἀντιταχθῇ κάτι ἀνάλογον, διότι ἔλειπαν αἱ εἰδικαὶ ἐπιστημονικαὶ προϋποθέσεις.

Ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβῶς σημειοῦται τελευταίως εἰς διαφόρους χώρας μία εὐχάριστος μεταβολή, ἐν τῇ ἐπιγνώσει ὅτι ἡ ἰατρικὴ ψυχολογία (τοῦ βάθους) προσλαμβάνει ἀπολογητικὴν σημασίαν, καὶ ὅτι χάρις εἰς αὐτὴν οἱ χριστιανοὶ ψυχίατροι καλοῦνται εἰς δρᾶσιν ἱεραποστόλων. Ἂς ἐνθυμηθῶμεν μόνον τὸ Συνέδριον τῆς Διεθνοῦς 'Εταιρίας τῆς Καθολικῆς Ψυχολογίας τοῦ βάθους, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐφέτος εἰς τὴν Notre-Dame du Bec πλησίον τῶν Παρισίων, καὶ ἐπίσης τὰ «Cahiers bleus» ποὺ ἐκδίδονται ἀπὸ τὴν Tyrolia τοῦ Innsbruck (Αὐστρίας) ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ὁρίων μεταξὺ 'Ιατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας κλπ.

Ἡ 'Ιεραποστολικὴ 'Εταιρία, ἡ ὁποία προσλαμβάνει ἕνα νευρολόγον εἰς τὰ νοσοκομεῖα της ἢ εἰς τὰς σχολάς της, θὰ ἀποκομίσῃ ἀσφαλῶς ὠφέλειαν, ἀκόμη καὶ δι' αὐτὴν τὴν θρησκευτικήν της ἐργασίαν. Αὐτὸ ἰσχύει κυρίως διὰ τὰς χώρας ὅπου ἡ πίστις εἰς τοὺς δαίμονας καὶ ὁ ἐξορκισμὸς παίζουν ἀκόμη μεγάλον ρόλον.

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ νοσήματος ἀποτελεῖ ἐδῶ σπουδαῖον ἔργον τοῦ ψυχιάτρου, ὁ ὁποῖος θὰ βοηθήσῃ, ὥστε ν' ἀποφευχθοῦν δύο πλάναι: Ἡ ἄκριτος «θαυματολογία» ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἡ στενοκέφαλη ἄρνησις παραψυχολογικοῦ ἢ παραφυσικοῦ ἀπὸ ἐπηρμένους ἰατροδιδασκάλους ἀπὸ τὸ ἄλλο. 'Ακόμη μεγαλυτέρα ὅμως εἶναι ἡ ὠφέλεια τὴν ὁποίαν θὰ ἀποκομίσῃ ἡ ἰατρικὴ καὶ μάλιστα ἡ ψυχιατρική, μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, διότι δίδεται εἰς ἐκπροσώπους της ἡ δυνατότης νὰ ἐργασθοῦν εἰς ἐξωτερικὰς χώρας. Αἱ ἰατρικαὶ σχολαὶ τῶν πτωχῶν πλέον Πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης, πολὺ σπανίως θὰ ἠμποροῦσαν νὰ χρηματοδοτήσουν μακρυνὰ ταξίδια ψυχιάτρων δι' ἐρεύνας ἐπιστημονικάς, ἀντιθέτως, διὰ τὰς ἱεραποστολὰς μὲ τὸ ἐκτεταμένον δίκτυον τῶν διαφόρων διαμέσων σταθμῶν, ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν πατρίδα των κέντρου μέχρι καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ζούγκλας, εἶναι πολὺ εὐκολωτέρα ἡ πραγματοποίησις ἑνὸς ταμείου, ἡ ἐκλογὴ τῶν τόπων, ἡ πρόσληψις διερμηνέων, κλπ. 'Ακριβῶς δὲ τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ψυχιατρικήν. Τὸ ἰδεῶδες, τὸ νὰ

μάθῃ δηλαδὴ κανεὶς τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν, τοὺς ὁποίους θὰ ἐπισκεφθῇ, σπανίως εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ, ἤδη ἀπὸ ἔλλειψιν χρόνου, τόσῳ μᾶλλον καθόσον λόγῳ τοῦ κυκεῶνος τῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων, ὅπως γίνεται εἰς Σιγκαπούρην καὶ εἰς ἄλλα μέρη, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκμάθῃ κανεὶς ἕνα μόνον ἰδίωμα. Διὰ τὰς γλωσσικὰς λεπτότητας τῆς συζητήσεως ποὺ γίνεται διὰ ψυχιατρικοὺς λόγους, χρειάζονται πρόθυμοι καὶ ἀκριβολόγοι διερμηνεῖς οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς τούτου δὲν πρέπει νὰ εἶναι εἴρωνες οὔτε δειλοί. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ μάλιστα ἀποτελεῖ θέμα κεφαλαιῶδες λόγῳ τῆς «μαγικῆς» στάσεως, τὴν ὁποίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, λαμβάνουν οἱ Ἀνατολῖται ἀπέναντι τῶν ψυχοπαθῶν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ ἱεραποστολὴ δύναται νὰ βοηθήσῃ σπουδαίως. Διὰ νὰ δειχθῇ ποῖον ἀνεκμετάλλευτον ὑλικὸν δι' ἰατρικήν, κυρίως ψυχιατρικήν, ἔρευναν περιμένει τὸν ἐρευνητὴν ἂς ἀναφερθοῦν μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Μαλάγια: Ἡ γνωστὴ ἀσθένεια Amok (κατάστασις ἐπισκοτίσεως μὲ τάσεις φόνου ἢ αὐτοκτονίας), τὸ Latah (ὑστεριόμορφος ἠχολαλία ἢ ἠχοπραξία) τέλος τὸ Koro (ἀγωνία εὐνουχισμοῦ μὲ σπάνια συμπτώματα). Αἱ δύο τελευταῖαι, ἰδίως, μορφαὶ νοσημάτων, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς κύκλους τῶν εἰδικῶν, ἐν Εὐρώπῃ, μόλις εἶναι γνωσταί— περὶ ὁποιασδήποτε δὲ ἐρεύνης σχετικῶς πρὸς αὐτὰς οὔτε λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Ἂς μὴ ἀναφέρωμεν τὸ πλῆθος τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ σπάνιαι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ συνεπῶς ἔχουν ἀνάγκην μιᾶς ἐπιτοπίου ἀκριβεστέρας περιγραφῆς μὲ πληροφορίας περὶ τῆς θεραπείας των. Ἀντιθέτως πάλιν τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀπαντῶνται νοσήματά τινα, παραδείγματος χάριν εἰς τὴν Ἀσίαν ὅπως ἡ πολλαπλῆ σκλήρυνσις, νόσημα τοῦ νευρικοῦ συστήματος, μέχρι σήμερον ἀνίατον, τὸ ὁποῖον ὁλονὲν καὶ περισσότερον ἐξαπλοῦται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἀποδεικνύουν τὴν ἀνάγκην νὰ εὑρεθοῦν τὰ αἴτια, διατί τὰ νοσήματα αὐτὰ δὲν ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἐρεύνης δυνατὸν νὰ ὁδηγήσουν εἰς προφυλακτικὰ καὶ θεραπευτικὰ μέσα χρήσιμα διὰ τὰς δυτικὰς πατρίδας μας.

Μακρότεραι μελέται εἰς τὴν Βόρειον, τὴν Κεντρικὴν καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν, καθὼς βραχυτέρα διαμονή μου εἰς τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολήν, μοῦ ἀπέφεραν ἤδη ἀπὸ ἐτῶν, ἀναλόγους γνώσεις, μερικὰς ὅμως. Μόνον ὅμως ἡ ἀνατολικὴ Ἀσία μοῦ ἔδωκε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ συγκριτικὴ ἰατρική, πρὸ παντὸς ἡ συγκριτικὴ ψυχιατρική, εἶναι ἡ ἐπιταγὴ τῆς τρεχούσης ὥρας.

Ἐδῶ ἀκριβῶς θὰ ἠμποροῦσε ἡ ἱεραποστολὴ νὰ προσφέρῃ ἀναλόγους ὑπηρεσίας, ὅπως συνέβη ἤδη εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐθνολογίας καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς, κατὰ τρόπον μάλιστα ὑποδειγματικόν. Καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἱεραποστολὴ ὡς τοιαύτη θὰ εἶχε νὰ ὠφεληθῇ.

Ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ψυχολογίας τῆς ἐπιστροφῆς, τῆς εὐσεβείας κλπ. ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ James καὶ ἄλλων θαυμάσια βιβλία τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι χρήσιμα μόνον διὰ τὴν Δύσιν. Χάρις εἰς τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἐξεκαθαρίσθησαν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ψυχιατρικῆς τὰ σχετικὰ προβλήματα. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη δὲν κατατάσσεται εἰς τὰς παθολογικὰς ἐκδηλώσεις, θεωρούμενον ὡς ὑστερία, ὡς σχιζοειδὲς σύμπτωμα, ὡς ἔμμονος ἰδέα κλπ. κάθε τι τὸ ἀσύνηθες ποὺ παρατηρεῖται εἰς εὐσεβεῖς Εὐρωπαίους. Ποῦ εὑρίσκονται ὅμως τὰ σχετικὰ ὅρια, προκειμένου περὶ προσώπου προσηλυτισθέντος ἀπὸ μίαν οἱανδήποτε τῶν ἀσιατικῶν θρησκειῶν; Ὡς ναυτικὸς ἰατρὸς μεταξὺ μωαμεθανῶν ναυτῶν εἰς τὸ Remadan, ὡς φιλοξενούμενος βουδιστικῶν μοναστηρίων ἢ ἰνδουϊστικῶν τεμενῶν διδάσκεται κανεὶς ἕνα πολὺ διαφορετικὸν τρόπον κρίσεως σωματικῶν καὶ πνευματικῶν καταστάσεων τὰς ὁποίας πρέπει νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως φυσιολογικάς. Ἐπ' αὐτοῦ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ Δυτικὸν μέτρον. Καὶ αὐτὸ εἶναι διὰ τοὺς σημερινοὺς Εὐρωπαίους, τοὺς ὁποίους ἐξύπνησαν τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, πολὺ εὐκολώτερον παρ' ὅ,τι διὰ τοὺς προγόνους μας.

Διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ὅμως μία ἱεραποστολὴ νὰ ἀποκομίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν βραχυτέραν ἢ μακροτέραν παραμονὴν τοῦ νευρολόγου εἰς τὸν τόπον τῆς δράσεώς της, χρειάζεται

προπαίδευσις, ὅπως γίνεται εἰς τὰ ἱεραποστολικά, ἰατρικὰ ἱνστιτοῦτα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ὑπερτόνισιν τῆς σωματικῆς ἰατρικῆς χάριν καλυτέρας μορφώσεως εἰς τὴν ψυχιατρικήν.

Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ γνῶσις τῶν βαθυψυχολογικῶν μεθόδων ἐξετάσεως καὶ θεραπείας. Θὰ εἶναι ὠφέλιμος δι' ὅλους, ὅσοι ἐργάζονται ἱεραποστολικῶς, εἴτε εἶναι ἱερεῖς εἴτε λαϊκοί, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱεραποστόλων. Καὶ τοῦτο διότι τὸ κύριον εἰς τὰς πέραν τῶν θαλασσῶν χώρας καὶ κυρίως εἰς τὰς τροπικὰς δὲν εἶναι τόσον τὸ σωματικόν, ὅσον τὸ ψυχικόν.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἑνὸς τοιούτου ἔργου, χρειάζεται συνεργασία ἱεραποστόλων, ἐθνολόγων, ψυχολόγων, κοινωνικῶν ἐργατῶν καὶ ψυχιάτρων μὲ κατὰ καιροὺς συνέδρια καὶ μὲ ἕνα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἱεραποστολικὰ περιοδικὰ ὡς δελτίον πληροφοριῶν.

Καθηγητὴς Dr H. J. URBAN

Διευθυντὴς τῆς Νευρολογικῆς καὶ Ψυχιατρικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Innsbruck

---

Ε Π Ι Θ Υ Μ Ι Α

Νά 'ταν ὅλα μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ γαλήνη
κι' ὅλα νά 'ταν μιὰ ἡλιαχτίδα πρωϊνή,
πάντα ὁλάσπροι στὶς καρδιὲς ν' ἀνθίζαν κρίνοι
κι' ὅλοι οἱ ἀνθρῶποι νά 'ταν πράοι καὶ ταπεινοί.

Νά 'ταν πάντα οἱ ἁπλοί μας πόθοι ὁλανοιγμένα
δυὸ φτερὰ χερουβικά· καὶ τῆς ψυχῆς
οἱ παλμοὶ νὰ μὴ χτυποῦσαν κουρασμένα,
δίχως νά 'χουν μιὰ στιγμούλα προσευχῆς.

Τότε πρίμα θὰ γλυστροῦσαν τὰ καΐκια
στὴν ἀτέρμονη αἰθρία. Χαρὰ ζωῆς!
Σταυροφόροι, μὲ πνοὴ στὰ στήθια ἀντρίκια,
ὡς τὰ σπλάγχνα θὰ φωλιάζανε τῆς γῆς.

Τότε ὁ σπόρος τοῦ καλοῦ—θεϊκὸ ὑφάδι—
θά 'χε ἁπλώσει μύριες ρίζες σὰν κισσός·
κι' ἥλιος πλούσιος τῆς 'Αγάπης στὸ σκοτάδι
θά 'χε ὁλοῦθε ξεπροβάλει πιὰ χρυσός....

Νά 'ταν ὅλα μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ γαλήνη
κι' ὅλα νά 'ταν μιὰ ἡλιαχτίδα πρωϊνή:
—Θέ μου, κάμε στὶς καρδιὲς ν' ἀνθίζουν κρίνοι
κι' ὅλοι οἱ ἀνθρῶποι νά 'ναι πράοι καὶ ταπεινοί!....

ΝΙΚΟΣ Β. ΤΥΠΑΛΔΟΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἂν ἀντιμετωπισθῇ ἀπὸ ἀπόψεως γενικῆς κοσμοθεωρίας, συνίσταται εἰς τὸ ἂν ὁ κόσμος εἶναι μόνον αὐτὸ ποὺ βλέπομεν ἢ ἄν, ἀντιθέτως, ὀπίσω ἀπὸ τὰ φαινόμενα ὑπάρχει σκέψις καὶ σκοπός. Αὐτὸ νομίζω ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρόκειται νὰ τὸ λύσῃ ποτὲ μὲ τὸ λογικόν του, μὲ τὴν ἐπιστήμην του. Καὶ ἐπειδὴ τὸ πρόβλημα δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ λύσῃ ἡ ἐπιστήμη, τὸ λύει ὁ καθεὶς μας διὰ λογαριασμόν του μὲ τὴν φαντασίαν, μὲ τὸ αἴσθημα, μὲ τὴν διαίσθησιν. Ἔχει τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἄλλως τε, ἀφοῦ καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ ζητήματα, ὅπως εἶναι τῆς καταγωγῆς, καταντοῦν νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα «προσωπικῆς πεποιθήσεως καὶ πίστεως», ὅπως μᾶς εἶπεν ὁ καθηγητὴς Frish.

«Μιὰ πλάσι λοιπόν, γράφει ἕνας βαθὺς μελετητής (72), ποὺ ὑπάρχει μόνο ἐπειδὴ βρέθηκε, μιὰ πλάσι ἀφημένη στὴν τύχη (μὲ τὴν παληὰ ἔννοια τῆς λέξεως) καὶ ποὺ ἡ τύχη εἶναι ἡ μόνη αἰτία καὶ ὁ μόνος σκοπός της, μιὰ πλάσι ἄλογη, μιὰ πλάσι ἠλίθια, μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ στὸ μυαλό μου. Τὸ μηδέν, τὴν ἀνυπαρξία, τὸ ἄδειο χάος, ποὺ θὰ χωρούσανε στὸ λογικό μου, νὰ τὰ ἀντικαταστήσῃ ἕνας κόσμος καὶ μάλιστα τόσο μεγάλος, κι' ὁ κόσμος αὐτὸς νὰ μὴν ἔχῃ καμμία λογική, εἶναι γιὰ τὸ νοῦ μου ἕνας γιγαντιαῖος παραλογισμός, παραλογισμὸς μὲ διαστάσεις τεράστιες ὅσο κι' οἱ διαστάσεις τοῦ κόσμου.

»Οἱ ἀντιφάσεις ὅμως δὲν τελειώνουν ἔως ἐδῶ. Ὁ παραλογισμὸς ἀνεβαίνει ἀκόμη ἕνα σκαλοπάτι, ἡ ὄψι τοῦ κόσμου γίνεται δυὸ φορὲς παράλογη, ὅταν σκεφθῶ πὼς μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀστεία, τὴν ἀνόσια φύσι, ποὺ ὑπάρχει μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ χορεύῃ στοὺς αἰῶνες, παρουσιάζεται μία τρομερὴ ἀντίφασι, ἕνα καταπληκτικὸ φαινόμενο: ἡ ζωή, ἡ σκέψι, ἡ συνείδησι.... Ὁ κόσμος ἔχει αἰτία καὶ σκοπό. Καὶ γενικώτερα ὑπάρχει στὸν κόσμο ἀ ν ώ τ ε ρ η λ ο γ ι κ ή. Ἰδιαιτέρως ὁ κόσμος τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν, τὸ θαῦμα αὐτὸ ποὺ ὅταν τὸ καλοσκεφθῇς σὲ πιάνει ἴλιγγος, εἶναι κάτι πολὺ πιὸ σοφό, κάτι πολὺ πιὸ βαθὺ ἀπ' ὅ,τι συνήθως φανταζόμεθα. Εἶναι ἕνας συνδυασμὸς ἀνωτέρας τάξεως, ποὺ ἡ διάνοιά μας δὲν θὰ μπορέσῃ πιθανῶς ποτὲ νὰ τὸ χωρέσῃ. Κοιτάξετε ἕνα μωρὸ ποὺ μὲ ἀπορία παρατηρεῖ τὴν κίνησι τῶν ὀργάνων μιᾶς μηχανῆς καὶ καταμετρῆστε τὴν ἀπόστασι, τὴν ἄβυσσο, ποὺ χωρίζει τὴν διάνοια τοῦ μωροῦ ἀπὸ τὴν διάνοια ἐκείνου ποὺ ἐφεῦρε τὴν μηχανή. Βάλτε τώρα πάνω ἀπὸ τὴν διάνοια τοῦ ἐφευρέτου ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἄβυσσο αὐτὴ καὶ σκεφθῆτε πόσα περισσότερα πράγματα, ποὺ θὰ ἦταν τελείως ἀπρόσιτα διὰ τὴν διάνοια τοῦ μηχανικοῦ, θὰ μποροῦσε νὰ συλλάβῃ ἡ ἀνωτέρας τάξεως αὐτὴ διάνοια ποὺ θὰ σχηματισθῇ.

»Παρατηρῆστε ἕνα ὁποιοδήποτε ζῶο ποὺ παρακολουθεῖ μιὰ συναναστροφὴ ἀνθρώπων. Τοὺς βλέπει νὰ σηκώνωνται, νὰ κάθωνται, νὰ χειρονομοῦν, τοὺς ἀκούει νὰ βγάζουν ἤχους, ὅσο ὅμως γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ συλλάβῃ τὴν σκοπιμότητα, τὸν λογικὸ σύνδεσμο μεταξὺ τῶν πράξεων αὐτῶν, εἶναι βέβαια πάρα πολὺ μακρυά. Ἕνα τέτοιο πρᾶγμα βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς διανοίας του, ε ἶ ν α ι σ υ ν δ υ α σ μ ὸ ς ἀ ν ω τ έ ρ α ς τ ά ξ ε ω ς γιὰ τὸ μυαλό του. Ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ πὼς δὲν εἶναι κάτι τέτοιο κι' ἡ θέσι τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ στὴ Δημιουργία;»

Αὐτὴ εἶναι ἡ σειρὰ τῶν σκέψεων τοῦ ἰδικοῦ μας μαθηματικοῦ Ἐλισαίου Γιαννίδη, ἀπὸ τὸ περίφημον ἔργον του: «Τὸ Μεγάλο Πρόβλημα» (73). Διατί ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ νὰ διατηρῶ τὴν δυσπιστίαν μου; Θὰ διαγράψω λοιπὸν τώρα τὰς ἀντιφάσεις τῆς θε-

(72) *Ἐλισαίου Γ ι α ν ν ί δ η, «Τὸ Μεγάλο Πρόβλημα».*

(73) *Βλ. Ἀκτῖνες τ. 1942 σ. 68 καὶ 119.*

ωρίας τῆς καταγωγῆς, θὰ σβύσω τὰς διχογνωμίας τῶν ἐρευνητῶν, θὰ ξεχάσω τὰς ἐπιστημονικὰς δυσκολίας καὶ θὰ δεχθῶ, ἐκὼν ἄκων τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἕνα ἄλλο ὂν ποὺ δὲν ἦτο ἄνθρωπος. Ἂς εἴπωμεν ἀπὸ τὸν πίθηκον, ὅπως λέγουν ὅσοι θέλουν νὰ φαίνωνται... συγχρονισμένοι καὶ ἐνημερωμένοι μὲ τὰ νέα ἐπιστημονικὰ ρεύματα!...

Ἐρωτῶ λοιπόν. Διατί μία τοιαύτη ἀντίληψις θὰ μοῦ ἔδιδε τὸ δικαίωμα νὰ συμπεράνω ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει; Ὁ Θεὸς ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχῃ ἂν τύχῃ καὶ κατάγεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν πίθηκον; Μὲ ποίαν λογικὴν θὰ ἠμποροῦσα νὰ σχετίσω τὰ δύο αὐτὰ ζητήματα; Δὲν λείπει ὅμως ἡ ἐξήγησις εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτό. Ἂς τὴν εἰποῦμε λοιπὸν καθαρά. Ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἐζήτει τίποτε ἀπὸ ἡμᾶς, ἡ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν πίθηκον δὲν θὰ μᾶς ἠμπόδιζε νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν ὕπαρξίν του. Ἕνα μυστήριον, ἕνα θαῦμα θὰ ἦτο τότε καὶ αὐτὴ ἡ καταγωγὴ διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν!

Τώρα ὅμως τὰ πράγματα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά. Τὴν πίστιν τὴν θεωρητικήν, τὴν κενὴν θεωρίαν ποὺ εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐμπνεύσῃ, νὰ ἀνυψώσῃ, νὰ δώσῃ ἀποφάσεις διὰ μίαν καλυτέραν ζωήν, διὰ μίαν συνεπῆ βιοθεωρίαν, δὲν τὴν θέλει, δὲν τὴν ζητεῖ.

Μόνον μὲ μίαν προϋπόθεσιν—τὴν συνέπειαν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν—ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ πίστις μας αὐτή.

Πόσον ὅμως αἱ δυσκολίαι μιᾶς τοιαύτης ζωῆς τρομάζουν πολλούς! Πόσοι δὲν εἶναι ποὺ τρέμουν καὶ νὰ τὴν σκεφθοῦν! Πόσοι δὲν ἀναταράσσονται ὅταν τὴν ἀντικρύσουν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἄλλου ζωντανήν! Πόσα δράματα δὲν παίζονται μέσα εἰς τὰς συνειδήσεις ποὺ δὲν εἶχαν τὸν ἀνδρισμὸν νὰ τὴν κυττάξουν κατάματα, καὶ κρύβουν ὅπως ἡ στρουθοκάμηλος μέσα στὰ φτερὰ τῆς λησμοσύνης τὸ κεφάλι, χωρὶς βέβαια καὶ νὰ ἐξασφαλίζωνται μὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸν χρόνον-κυνηγόν!....

Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ μυστικόν! Ἡ συνείδησις... Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἀπὸ τὸν πίθηκον, τί συζητοῦμεν διὰ τὴν ψυχήν; Ἐὰν ἔχῃ ὁ πίθηκος ψυχήν, ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος! Καὶ ἂν εἶναι ἔτσι, τί εἶναι συνείδησις, ἐλευθερία βουλήσεως, εὐθύνη κλπ.;

Εἶναι βέβαιον ὅτι αὐταὶ εἶναι αἱ σκέψεις ποὺ ἀποτελοῦν ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν εἶχαν ποτὲ τὸ θάρρος νὰ ἀντικρύσουν τὸ βασανιστικὸν αὐτὸ πρόβλημα μὲ τὴν σοβαρότητα ποὺ θὰ τοῦ ἤξιζε... Φοβοῦνται κατὰ συνέπειαν καὶ γυρίζουν τὸ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ ἀντικρύσουν ὅ,τι τοὺς δυσαρεστεῖ. Καὶ τὴν δειλίαν αὐτὴν τὴν κάμνουν ἔπειτα ἰδεολογίαν διὰ νὰ τὴν σκεπάσουν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κόσμου, διὰ νὰ τὴν ἐξιδανικεύσουν εἰς τὰ μάτια τῆς συνειδήσεώς των, διὰ νὰ καταντήσουν εἰς τὸ τέλος νὰ ἐξαπατοῦν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ νὰ δικαιολογοῦνται κυνικώτατα μὲ τὸ ὅτι ζοῦν σύμφωνα μὲ τὰς πεποιθήσεις ποὺ ἔχουν, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα σχηματίζουν πεποιθήσεις ἀναλόγους μὲ τὴν ζωήν των καὶ τὰς ὀρέξεις των...

Ὅλαι αὐταὶ αἱ σκέψεις αἱ ὁποῖαι ἐκτίθενται διὰ μακρῶν εἰς τὸ «Μεγάλο Πρόβλημα» τοῦ Ἐλισαίου Γιαννίδη, μᾶς εἰσάγουν πολὺ καλὰ εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν ἀρνητῶν. Ἂς παρακολουθήσωμεν ὅμως ἀκόμη περισσότερον τὴν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴν θέσιν τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς.

Καὶ πρῶτος ὁ διάσημος βιοφυσικὸς Lecomte du Noüy εἰς τὸ βιβλίον του L' homme et sa destinée, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ διὰ τοῦ βραβείου Nobel τιμηθεὶς καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς R. Millikan ἔγραφεν ὅτι εἶναι «τόσον θεμελιώδους συλλήψεως καὶ ἐπιγνώσεως, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν νὰ ἐμφανισθοῦν μέσα εἰς ἕνα αἰῶνα περισσότερα ἀπὸ ἓν ἢ δύο τοιαῦτα βιβλία», γράφει τὰ ἑξῆς: Ὅτι τὸ «ἐνεφύσησε πνοὴν ζωῆς» τῆς Γενέσεως «σημαίνει ὅτι τὸ σημαντικώτερον γεγονὸς τῆς ὅλης ἐξελίξεως ἔλαβε χώραν. Σημαίνει τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς νέας ἀσυνεχείας εἰς τὴν φύσιν, ἀσυνεχείας ἐξ ἴσου βαθείας μὲ ἐκείνην ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τῆς νεκρᾶς καὶ τῆς ὀργανωμένης (ζώσης) ὕλης. Σημαίνει ὅτι ἐγεννήθη ἡ συνείδησις καὶ ἐκ τῆς τελευταίας ἐλευθερία». «Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἑξῆς ἔχει νὰ ἐκλέξῃ ἢ νὰ ὑπακούσῃ ἢ εἰς τὰ προστάγματα τῆς σαρκὸς καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ ταυτισθῇ μὲ τοὺς προγόνους του τὰ ζῶα, δηλαδὴ νὰ ὀπισθο-

δρομήσῃ, ἢ ἀντιθέτως νὰ ἀγωνισθῇ ἐναντίον τῶν τάσεων αὐτῶν, τῶν ζωϊκῶν θηλαδὴ ἐνστίκτων, καὶ νὰ σταθεροποιήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε ὅταν ἐπετύγχανε τὴν τελευταίαν καὶ ἀνωτέραν ἐλευθερίαν. Ἐὰν ἐκλέξῃ τὸν ἀνθρώπινον αὐτὸν ρόλον, εἰς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς φυσικοὺς μόχθους καὶ τὰς στερήσεις, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ ζῷον, προχωρεῖ ὡς ἄνθρωπος, συνεχίζει τὴν ἐξέλιξιν εἰς τὸ ἠθικὸν πεδίον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν δρόμον ποὺ θὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸ πνευματικὸν πεδίον. Τὸ κείμενον τῆς Γενέσεως, ἐξαιρετικὰ συμπεπυκνωμένον, γίνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καταληπτὸν καὶ πλῆρες νοήματος» (74).

Διὰ νὰ γίνουν ὅμως εὐκόλως ἀντιληπτὰ τὰ νοήματα αὐτὰ χρειάζεται προηγουμένως νὰ κάμωμεν μίαν σύντομον ἐπισκόπησιν τῶν συμπερασμάτων εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει σήμερον ἡ συγκριτικὴ ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων.

«Ἡ ψυχολογία τῶν ζώων κατώρθωσε σήμερον νὰ ἀποφύγῃ τὰ λάθη τοῦ παρελθόντος τὰ ὁποῖα συνίσταντο εἰς μίαν ἀνθρωπομορφικὴν ἑρμηνείαν τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων τῶν ζώων. «Ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπομορφικοῦ αὐτοῦ κινδύνου, γράφει ὁ εἰδικὸς μελετητὴς τῆς ψυχολογίας τῶν ζώων Bierens de Haan, μᾶς βοηθεῖ τώρα εἷς κανών, ὁ ὁποῖος διετυπώθη ἀπὸ τὸν Morgan, καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς ὡς κανὼν Morgan. Οὗτος λέγει ὅτι προκειμένου περὶ τῶν ζώων οὐδέποτε πρέπει νὰ ἑρμηνεύωμεν μίαν συμπεριφορὰν ὡς ἀποτέλεσμα ἀνωτέρας ψυχικῆς λειτουργίας, ὅταν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἑρμηνεύσωμεν ὡς ἀποτέλεσμα λειτουργίας, ἡ ὁποία εὑρίσκεται χαμηλότερα εἰς τὴν σειρὰν τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως» (75). Ὑπάρχει ὅμως ἕνας ἄλλος κίνδυνος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Morgan. Εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάλυσιν δὲν πρόκειται νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ζώου ὅσον τὸ δυνατὸν ἁπλούστερα, ἀλλὰ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀρθότερα. «Διὰ τοῦτο, ὁ καλύτερος γενικὸς κανών, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ δώσωμεν διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ζώων εἶναι ἡ καλουμένη «ἀρχὴ τοῦ Descartes» (Claparède 1913). Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν ἕνα τρόπον ἐνεργείας ἀπὸ μόνην τὴν ἐνέργειαν ταύτην, ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τῶν ἐνεργειῶν ποὺ παρουσίασε τὸ ζῷον (ἀκόμη καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν συγγενῶν του ζώων)» (76).

Ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς σκοπίμου ἐνεργείας τῶν ζώων παρουσιάζονται συχνὰ σφάλματα κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ βαθμοῦ συνειδητότητος μὲ τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖται ἡ ἐνέργεια: «Ἡ μεγαλυτέρα δυσκολία εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἔγκειται λοιπὸν εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς σ τ ά θ μ η ς, εἰς τὴν ὁποίαν κινεῖται ἡ δραστηριότης τοῦ ζώου καὶ ἡ συνειδητότης μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ζῷον ζῇ τὸ ψυχικὸν περιεχόμενόν του. Ἡ συνειδητότης αὐτὴ εἶναι δυνατὸν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας νὰ εἶναι πολὺ διαφορετικὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ζῷον» (77).

Καὶ κατόπιν μιᾶς λεπτομεροῦς ἐρεύνης, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕνα αὐστηρότατον θετικισμόν, συμπεραίνει: «οὐδὲν ἀντικειμενικὸν κριτήριον ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ ἂν εἰς μίαν ὡρισμένην στιγμήν' ἕνα ζῷον ζῇ συνειδητὰ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ποὺ βλέπομεν εἰς αὐτό, ἢ ἂν ταῦτα μένουν ὑπὸ τὸ κατώφλιον τῆς συνειδήσεως» (78). Καὶ τελειώνει μὲ τὸ ὅτι τὸ ζῷον κατὰ βάθος εἶναι μόνον «ἓν ὑποκείμενον ποὺ ἀναγνωρίζει, αἰσθάνεται καὶ ἔχει τάσεις (ὁρμάς)» (79).

★

Κανεὶς δὲν θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀναγνώρισις εἶναι ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς μαθήσεως καὶ ὅτι ἡ μάθησις ἀπαιτεῖ τὴν συνδρομὴν ἱκανοτήτων τάξεως διανοητικῆς. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἐξανθρωπίσωμεν μὲ τοῦτο τὰ ζῷα, ὅπως φοβοῦνται μερικοί. Πρόκειται νὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὰ τὴν ἀληθῆ φύσιν των. Ἀπὸ τὰ περίφημα πειράματα τοῦ Koehler ἐπὶ τῶν πιθήκων ἀποδεικνύεται σαφῶς «ὅτι ἡ ψυχολογία τοῦ πιθήκου εἶναι ἐλλιπὴς ἔναντι τῆς τοῦ ἀν-

(74) Lecomte du Noüy *μν. ἔργον σ.* 102.
(75) J. A. Bierens de Haan, Die Tierpsychologische Foschung, Leipzig, 1935 *σ.* 76.
(76) *Μν. ἔργον σ.* 77.
(77) *Μν. ἔργον σ.* 78.
(78) *Μν. ἔργον σ.* 86.
(79) *Μν. ἔργον σ.* 88.

θρώπου ὡς πρὸς μίαν ἱκανότητα τῆς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποτιμήσωμεν τὴν σημασίαν: τὴν δημιουργικὴν φαντασίαν, ἢ ἂν προτιμᾶτε τὴν δυνατότητα τῆς ἐφευρέσεως» (80). Δι' ἐκεῖνον ποὺ παρηκολούθησε συνεχῶς τὰ ζῶα, γράφει ὁ Maurice Thomas εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ δραστηριότης των καταναλίσκεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τοὺς σκοποὺς οἱ ὁποῖοι ἐπεβλήθησαν εἰς αὐτὰ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας ταύτας ἐφαρμόζουν σταθερῶς τὰς αὐτὰς μεθόδους. Αἱ μέθοδοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τὰ ἰδιαίτερα ἤθη των, τὰ ὁποῖα ποικίλλουν εἰς λεπτομερείας μικρᾶς σημασίας» (81).

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν μετὰ τοῦ Thomas ὅτι:

1) Τὰ ζῶα δὲν ἐφευρίσκουν οὔτε σκέπτονται τὰ σχέδια τῆς δραστηριότητός των, ἀλλ' ὅτι τὰ σχέδια αὐτὰ ἐπιβάλλονται εἰς αὐτὰ ὑπὸ τῶν γενικῶν ἀναγκῶν ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐν ζωῇ διατήρησίς των καὶ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἀναγκῶν ποὺ ὀφείλονται εἰς τὴν εἰδικήν κατασκευήν των, καὶ ὅτι δὲν δημιουργοῦν ἄλλας ἀνάγκας.

2) Ὅτι μόνον εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου σκέπτονται διὰ τὸν εἰδικὸν τρόπον πραγματοποιήσεώς του, ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς συνθήκας τῆς στιγμῆς. Καὶ

3) ἔχουν τὸ αἴσθημα τοῦ εὖ ζῆν (τῆς εὐθηνίας) καὶ ὅτι οἱ τρόποι ἐνεργείας ἐκείνων πρὸ παντὸς τῶν ζώων ποὺ ζοῦν κοντὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον δείχνουν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσουν προσοχήν, παρατηρητικότητα καὶ κατανόησιν ἐπαρκεῖς, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ κατασκευή των, διὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς ἱκανότητος ἀντιλήψεώς των (82).

Ἐκεῖ ὅμως σταματοῦν αἱ νοητικαί των ἱκανότητες καὶ δὲν ἔχουν καθόλου δημιουργικὴν φαντασίαν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει σαφῶς ὅτι ἡ νοημοσύνη τῶν ζώων δὲν ἔχει ἄλλας κατευθύνσεις ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνας ποὺ ὑπαγορεύουν εἰς αὐτὴν τὰ ἔνστικτα, εἰς τὰ ὁποῖα αὕτη εἶναι ὑποτεταγμένη ὡς ταπεινὴ θεράπαινα. Καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν μετὰ τοῦ Mercier ὅτι ἡ δραστηριότης τῶν ζώων εἶναι καταφανῶς σκόπιμος, καὶ τότε δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὑπόλογα διὰ τὰς πράξεις των, διότι ἡ νοημοσύνη των εἰς αὐτὰ οὐδεμίαν νέαν τάσιν προκαλεῖ, ἀλλὰ εἶναι ἡ τυφλὴ ὑπηρέτρια τῶν ἐνστίκτων των.

«Μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, συμπεραίνει ὁ Maurice Thomas ὅτι δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀναμφιβόλως ὑποκείμεθα εἰς τὰς αὐτὰς βιωτικὰς ἀνάγκας μὲ τὸ ζῶον, ἀλλ' ἡ δραστηριότης μας δὲν καταναλίσκεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ νὰ τὰς ἱκανοποιήσῃ, ἡ διάνοιά μας δὲν ἀναπαύεται εὐθὺς ὡς ἱκανοποιηθοῦν αὐταί. Ὄχι μόνον κρίνει (συλλογίζεται) τοὺς τρόπους—τοὺς ποικίλους, ὄχι ἰδιάζοντας—τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἐνστικτωδῶν τάσεων ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν ὅπως καὶ τὰ ζῶα, ἀλλὰ κρίνει τὰς τάσεις αὐτὰς καθ' ἑαυτάς, δύναται νὰ μᾶς παροτρύνῃ νὰ βαδίσωμεν ἐναντίον των ἕνεκεν αἰτίων τάξεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνωτέρας, αἰτίων τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δημιουργοῦμεν καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι φύσεως ἐνστικτώδους· δύναται ἐπίσης νὰ θέσῃ εἰς ἑαυτὴν σκοπούς, ποὺ δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς... Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐνέργεια τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἡ διάνοια ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὸ ἔνστικτον, ἡ δύναμις αὐτὴ ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του (τοῦ ἀνθρώπου), ἡ διανοητικὴ αὐτὴ ἐκδοχὴ περὶ τῆς ἠθικότητος καὶ ἀνηθικότητος τῶν πράξεων, τὰς ὁποίας τοποθετοῦμεν μέσα εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν τῆς δραστηριότητος ποὺ διευθύνεται ἀπὸ μίαν θέλησιν τῆς ὁποίας ἔχομεν πλήρη συνείδησιν, ἡ ὁποία συνιστᾷ τὴν ἐλευθερίαν μας, τὴν ἐλευθέραν βούλησίν μας» (83).

«Ἐκ τῆς κυριαρχίας αὐτῆς, ἡ ὁποία βασίζεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ὀρέξεων καὶ τῆς ἀνόδου πρὸς τὴν πνευματικότητα, γεν-

(80) M. Thomas, La question philosophique et scientifique de l' intelligence animale—«Scientia», 1-XI-1933. σ. 331.
(81) M. Thomas, Ἔνθ. ἀν. σ. 332.
(82) Ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 332.
(83) Ἔνθ' ἀν. σ. 333.

"ΤΟ ΑΣΗΜΕΝΙΟ ΣΤΕΦΑΝΙ,,

Τὸ ἔργο τοῦ Τζιοβάνι Παπίνι «Τὸ ἀσημένιο στεφάνι» (La corona d' argento) ἀξίζει νὰ γίνη εὐρύτερα γνωστὸ στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, γιατί τὸ θέμα του εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας γιὰ τὴν πνευματική μας ζωή. Τὸ βιβλίο αὐτὸ συγκεντρώνει διάφορες ὄψεις ἑνὸς θέματος ποὺ πολὺ παρεξηγήθηκε: τῆς Τέχνης. Καὶ δὲν εἶναι μόνο τὸ θέμα. Τὸ βιβλίο αὐτὸ γίνεται ἀκόμη πιὸ ἐνδιαφέρον, ἂν σκεφθοῦμε πὼς συγγραφεύς του εἶναι ὁ μεγάλος τεχνίτης τοῦ λόγου, ὁ Papini, διεθνῶς γνωστὸς σ' ὅλο τὸν διανοούμενο κόσμο. Ὁ Papini μὲ τὸ κήρυγμά του καὶ τὶς ἰδέες του δὲν ἀνήκει πιὰ στὴ χώρα του, ἀλλὰ εἶναι πολίτης ὁλόκληρης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου εἶναι καταστάλαγμα τῆς καλλιτεχνικῆς πείρας τοῦ μεγάλου λογοτέχνη, ποὺ πρὶν ἀπὸ 25 χρόνια ἄφισε τὴν ἄρνησι καὶ γύρισε στὸν Χριστιανισμὸ γιὰ νὰ βρῆ ἐκεῖ τὴν μοναδικὴ πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς δημιουργίας.

Στὸν πρόλογο ὁ σ. δικαιολογεῖ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου του, τοποθετῶντας τὴν Τέχνη ἀνάμεσα στὸν κύκλο τῆς δυνάμεως (σιδερένιο στεφάνι), καὶ τῆς ὑπακοῆς (χρυσὸ στεφάνι-ἅγιος) καὶ δηλώνει ὅτι ἐμάζεψε σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο τὰ πιὸ πρόσφατα γραπτά του πάνω στὴν Τέχνη. Σ' αὐτά, λέγει, δὲν περιέχονται οὔτε καινούργιες, ἀλλὰ οὔτε καὶ παληωμένες ἰδέες, παρὰ ἀλήθειες αἰώνιες, δοκιμασμένες καὶ ξαναδοκιμασμένες στὸ φῶς τῶν αἰώνων, καὶ βγαλμένες ἀπὸ τὴν προσωπική του πεῖρα σαράντα χρόνων λογοτεχνικῆς ζωῆς.

Τὸ πρῶτο κεφάλαιο, ποὺ τιτλοφορεῖται «Ἡ Τέχνη σὰν εὐθύνη», ξεκινάει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὸ ὅτι «ὁ καλλιτέχνης εἶναι ὁ ὀλιγώτερο ἐλεύθερος ἄνθρωπος» καὶ ὅτι «κανένας ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἱερέα, δὲν εἶναι φορτωμένος μὲ τόσην εὐθύνη, σὰν αὐτόν». Ὁ καλλιτέχνης, σὰν συνεργάτης τοῦ Θεοῦ, καλεῖται νὰ δείξη στοὺς ἀνθρώπους τὶς ὁμορφιὲς τοῦ γύρω κόσμου, τοῦ κόσμου ποὺ εἶναι ἡ πρώτη φανέρωσις τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους. Κι' αὐτὸ μόνο ὁ καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ τὸ κάμη, γιατί στὴν ἀνιδιοτελῆ του ἐνόρασι, γνωρίζει τὰ πράγματα στὴν πληρότητά τους. Καλεῖται ὁ καλλιτέχνης νὰ πληροφορήση τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι εἶναι πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπ' ὅ,τι νομίζουν καὶ νὰ φέρη στοὺς ξενητεμένους λίγη παρηγοριὰ ἀπ' τὴ μακρυνὴ καὶ μελλοντικὴ πατρίδα.

Ἔτσι ἡ Τέχνη ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι σὲ θέσι ν' ἀνεβάση τὴ ζωὴ σ' ἕνα ψηλότερο ἐπίπεδο γιὰ νὰ ἐπιδράση πάνω στὸ πλῆθος τῶν συγχρόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρχομένων γενεῶν, εἶναι μία εὐθύνη, εἶναι μία πρᾶξι χριστιανικῆς ἀγάπης. Εἰδικὰ ἔχει εὐθῦνες ὁ καλλιτέχνης ἀπέναντι στὸ ἔθνος του, μεγάλες καὶ βαρειὲς εὐθῦνες ποὺ πρέπει ν' ἀντιμετωπίση γιὰ νὰ συνεργασθῆ μὲ τὸ λαό του μὲ τρόπο ἀντάξιο τοῦ ταλέντου του.

Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀνταποκριθῆ ὁ καλλιτέχνης στὶς πολλαπλές του εὐθῦνες, πρέπει ν' ἀναγνωρίση τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχει ἀπέναντι στὴν ἴδια του ψυχή, καὶ πρῶτα-πρῶτα νὰ προσπαθήση νὰ τὴν ἐξαγνίση, νὰ τὴν πλουτίση, νὰ μεγαλώση τοὺς ὁρίζοντές της, προσπαθῶντας νὰ ἀποκτήση μόρφωσι βαθειὰ καὶ πολυμερῆ. Συγχρόνως νὰ προσέχη πολὺ ν' ἀποφύγη τὰ ἐλαττώματα ἐκεῖνα ποὺ περισσότερο τὸν ἀπειλοῦν, εἰδικὰ τὴν ὑπεροψία καὶ τὸν αἰσθησιασμό, μὲ μιὰ συνεχῆ ἐπαγρύπνησι, ὥστε νὰ νικήση καὶ τὸν πειρασμὸ τῆς ἡδονικῆς ἐγκαταλείψεως μέσα στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία.

Τελειώνοντας, ἐμφανίζει τὴν Τέχνη σὰν ἕνα λειτούργημα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ καλλιτέχνης θὰ λογοδοτήση μπροστὰ στὸν Θεό. Τὸ δεύτερο κεφάλαιο ἐξετάζει τὴ σύγχρονη κατάστασι τῆς Τέχνης καὶ διαπιστώνει ὅτι ἡ σημερινὴ Τέχνη, ὅπως εἶναι, ἀποξενώθηκε ἀπὸ τὰ ζωντανώτερα καὶ βαθύτερα αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου καί, μὴ μπορῶν-

τας νὰ ὑψωθῆ πάνω ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα, ἔγινε ξένη πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἔχασε κάθε ἀνθρώπινο γνώρισμά της. Παντοῦ συναντοῦμε ἕνα αἴσθημα κρύου, ἀνομονώσεως, ἀδιαφορίας, ἀποστάσεως. Ἡ Τέχνη ἔγινε παγερή, ἐχθρά, ἢ τοὐλάχιστον ἀδιάφορη στὶς ζωτικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὸ διήγημα, τὸ θέατρο, ἡ ζωγραφική, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ μουσική, ὅπως εἶναι σήμερα, μαρτυροῦν γι' αὐτό.

Σὰν αἰτίες αὐτῆς τῆς ἀποξενώσεως τῆς Τέχνης, βλέπει ὁ σ. πρῶτα τὴν ἐνστικτώδη ἀντίδρασι στὰ παληά, στὸν XIX Αἰῶνα, κατόπιν τὸν παιδιάτικο θαυμασμὸ γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ὑποδούλωσι τῆς Τέχνης, καὶ τέλος τὴ μεγάλη ἔκτασι τῆς κριτικῆς, εἴτε ἐπιστημονικῆς εἴτε φιλοσοφικῆς.

Ἀλλὰ αὐτῆς τῆς ξεραΐλας ποὺ βασιλεύει πάνω στὰ ζωντανὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχει κι' ἄλλος βαθύτερος λόγος: Οἱ κάθε εἴδους πόλεμοι ποὺ ἔπεσαν πάνω στοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸ 1941 καὶ πέρα καὶ ποὺ ἔκαμαν τὴν καθημερινὴ ζωὴ πιὸ δύσκολη, πιὸ σκληρή, πιὸ δαπανηρή, πιὸ προβληματική: Ποιὸς θἄγραφε, στὶς ἡμέρες μας, ἕνα θρῆνο γιὰ τὴν κατάπτωσι τῆς ἀγάπης;

Ἀλλὰ ἡ ἀγάπη, ἡ ὑψίστη ἀγάπη, μᾶς ξεσκεπάζει τὴν τελευταία, βασικὴ αἰτία τῆς ἀποξενώσεως αὐτῆς: Ξεχάσαμε καὶ διώξαμε τὸν Θεό. Ἡ μεγάλη Τέχνη εἶναι πάντοτε θρησκευτική, καὶ ὅταν δὲν μιλάει γιὰ τὸν Θεό. Ἡ δολοφονία τοῦ Θεοῦ, ποὺ οἱ σύγχρονοί μας ἀποπειράθηκαν, εἶναι σύμφωνα μ' ἕναν τρομερὸ νόμο ἀντανακλάσεως, ἡ αὐτοκτονία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος, ἂν θέλη ν' ἀνεβῆ, πρέπει νὰ γονατίση.

Καὶ ἤδη ὁ Παπίνι διαβλέπει ὅτι δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀνατείλη ἡ ζωντανὴ καὶ νικηφόρα ἀπάντησι στὴν ἀπάνθρωπη τέχνη, ἀπάντησι ποὺ θ' ἀποτελέση τὴν «Ἀνθρώπινη Τέχνη».

Στὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου, μὲ τὸν τίτλο, «Πάρα πολὺ ἔξυπνοι», ὁ Παπίνι ἐξαγγέλει τὸ κατηγορητήριό του: Ὅσοι γράφουν σήμερα θέλουν νὰ δείξουν μιὰ τρομερὰ μεγάλη ἐξυπνάδα: Στὶς συζητήσεις τους μεταχειρίζονται ἔννοιες πιὸ δύσκολες κι' ἀπ' τὸ θέμα ποὺ ἐξετάζουν. Εἶναι ὅλοι σὰν ν' ἀποτελοῦν μαζὶ μιὰ κατηγορία «πρώτων τῆς τάξεως». Ζητοῦν ψύλους στ' ἄχυρα καὶ χειρίζονται ὑποδειγματικὰ τὸ μικροσκόπιο. Εἶναι γι' αὐτοὺς ἀρκετὸ τὸ νὰ τοὺς νομίζουν ἔξυπνους, ἀκριβῶς ἐπειδὴ καταλαβαίνουν καὶ κάτι ποὺ εἶναι ὁλοφάνερο. Εἶναι ὅλοι τους «maîtres», κι' ὅσοι εἶναι 20 ἢ 30 ἐτῶν, εἶναι κιόλα γέροι. Τἄχουν ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωή. Μισοῦν τὸν ἐνθουσιασμό. «Ἀλλά, διαμαρτύρεται ὁ Παπίνι, δὲν γράφει κανεὶς πάντοτε μὲ τὸ μυαλὸ καὶ μὲ λέξεις, σοφολογιώτατοί μου, γράφει καὶ μὲ τὴν καρδιὰ ποὖναι ζεστή, μὲ τὸ αἷμα ποὺ βράζει!»

★

Μ' ὅλα αὐτὰ ἡ ποίησις εἶναι ἀναγκαία.

«Ὅποιος δὲν τὴν ἐκτιμᾶ, δὲν τῆς ἀξίζει», λέγει ὁ Παπίνι, στὸ ἑπόμενο κεφάλαιο. Γιατί ἀπὸ τίποτε δὲν ἔχει τόσην ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος, παρὰ ἀπὸ εὐτυχία, Καὶ τὴ ζητάει παντοῦ τὴν εὐτυχία, ἀκόμη καὶ στὴ φυγὴ καὶ στὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ δὲν τὴν βρίσκει. Βρίσκει μόνο ὑποκατάστατα, στὶς ἀπατηλὲς ἐξάρσεις καὶ στὰ «ξεσκάσματα», στὶς «ἀπολαύσεις». Ἀλλὰ χαρὰ εἶναι ἡ ἔκτασις τοῦ ἁγίου, ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ καλλιτέχνη, ἡ γεμάτη ἀπὸ πίστι ἐγκατάλειψι ἐκείνου ποὺ προσεύχεται καὶ ἐλπίζει.

«Ἀπόλαυσι»... Φθάνει νὰ θυμίσω στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς τὰ πικρὰ ξυπνήματα, τὶς ὠμὲς διαψεύσεις, τὰ κακοποιὰ καὶ πολλὲς φορὲς τρομερὰ ἀποτελέσματα. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως θέλει νἄναι εὐτυχισμένος, καὶ ὄχι ἁπλῶς καὶ μόνο νὰ διασκεδάση. Γιὰ νὰ πλησιάση τὴν εὐτυχία, πρέπει νὰ ψάξη νὰ βρῆ χαρές. Καὶ μιὰ τέτοια χαρὰ εἶναι ἡ ποίησις. Αὐτή, ὅπως λέγει ὁ Παπίνι, θὰ παρηγορήση τὸν θλιμμένο χρυσώνοντάς του τὴν ἡμέρα μὲ μιὰν ἀκτῖνα ἥλιου, καὶ θὰ κάνη τὸν ἄνθρωπο εὐτυχισμένο, πάντα πιὸ εὐτυχισμένο.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τῆς πραγματικῆς ποιήσεως, καὶ τέτοια ποίησις δὲν εἶναι πολυτέλεια ἢ καπρίτσιο, ἀλλὰ ἀναντικατάστατη τροφὴ κάθε εὐγενικῆς ψυχῆς—εἶναι πλοῦτος οὐσίας, πλοῦτος πνευματικὸς ἀδάπανος καὶ ἀδαπάνητος.

Πιὸ ψηλὰ εἶναι ἡ θρησκεία, κι' ἡ Ἐκκλησία προστρέχει πάντοτε στὴν ποίησι,

ὅταν στὴν προσευχή, ποὖναι αἴτησι, προσθέτει τὸν ὕμνο, ποὖναι εὐγνωμοσύνη καὶ χαρά.

'Αλλὰ τώρα εἶναι ἴσως ἡ πρώτη φορὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν ποιηταί. Περισσεύουν οἱ στιχουργοὶ καὶ λιγοστεύει ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ποίησι. Ἄλλοι ἀναμασσοῦν θέματα καὶ τρόπους ποιήσεως παληωμένους, κι' ἄλλοι ποὺ θέλουν τὸ καινούργιο, γράφουν ἀκαταλαβίστικα, γιὰ τὸν ἑαυτό τους μόνο καὶ γιὰ τοὺς λιγοστοὺς ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦν: Καὶ οἱ δυὸ παρατάξεις εἶναι γερασμένες.

Καὶ τὸ συμπέρασμα: Λιγώτερη ἐξυπνάδα, παιδιά μου, καὶ κάπως περισσότερη φωτιά. Λιγώτερους στίχους καὶ περισσότερη ἔμπνευσι. Λιγώτερες εἰκόνες, καὶ κάπως περισσότερες ἰδέες. Ἡ ποίησι πρέπει νὰ δίνη χαρὰ τῆς καρδιᾶς, καὶ ὄχι νὰ χρησιμοποιῆται γιὰ τὸ τόρνεμα καὶ τὴν εὐχαρίστησι τοῦ ἐγώ. 'Ο ποιητὴς εἶναι πηγή, κι' ὄχι νάρκισσος.

'Αλλά, κυττάζοντας πρὸς τὸ μέλλον, ἂς μὴ παραπονιόμαστε: Ἡ ποίησι δὲν πεθαίνει, δὲν μπορεῖ νὰ πεθάνη· ἴσως ἤδη ἀναγεννήθηκε κι' ἀνασταίνεται κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μας.

Ποιὰ ὅμως εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀληθινῆς, τῆς μεγάλης ποιήσεως; Χρειάζεται ἀφέλεια καὶ ἁπλότης γιὰ νὰ τὴν καταλάβουμε:

Ἡ ποίησι εἶναι μιὰ προσπάθεια νὰ ξεφύγη κανεὶς τὶς εὐθῦνες τῆς ἀρχαίας ἁμαρτίας, καὶ ν' ἀποκαταστήση στὸν ποιητὴ καὶ σ' ὅσους πηγαίνουν πρὸς αὐτὸν μιὰν ἐδεμική, ἀδαμική, προσατανικὴ ψυχικὴ κατάστασι.

Αὐτὸ μετέχει τοῦ θαύματος, καὶ γι' αὐτὸ τόσο σπάνια ἔχομε μεγάλη ποίησι.

Κάποτε οἱ ποιηταὶ ἦταν ταπεινοί, μὲ μιὰ θεία ὑπερηφάνεια. Τώρα ὁ ποιητὴς δὲν θέλει τὴν βοήθεια κανενός, οὔτε τοῦ Θεοῦ: Ἔγινε ὑπερήφανος, μὲ μιὰ ταπεινότητα ποὺ ὑποπτεύεται τὸ πᾶν. Ἡ αἵρεσί του εἶναι ὁ πελαγιανισμὸς στὴν Τέχνη. Ἡ ποίησι γεννιέται ἀπὸ τὴ συγκίνησι τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ εἶναι ἔργο ἐθελούσιο τῆς νοήσεως, ποὺ ἐκτελεῖται στὸ φῶς μιᾶς σταθερῆς καὶ φωτεινῆς λαμπάδας. Οἱ πιστοὶ τῆς λεγομένης «πούρας» ποιήσεως θέλουν νὰ διώξουν ἀπὸ τὴ λυρικὴ ποίησι κάθε ἴχνος σκέψεως, ἀλλὰ γιατί, ἀφοῦ οἱ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες φιλόσοφοι ἐξέθεταν ἔμμετρα τὶς σκέψεις τους γιὰ τὸ σύμπαν; 'Ο ποιητὴς εἶναι ἄνθρωπος ὁλοκληρωμένος. Γιατί ν' ἀπαρνηθῆ ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ θεία ἀντανάκλασι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του;

Ὅσο γιὰ τὴ ρητορικὴ στὴν ποίησι, ἡ καθαρῶς φωνητικὴ ἔμφασις, ποὺ εἶναι μᾶλλον ἐκπυρσοκρότησι χωρὶς περιεχόμενο, πρέπει νὰ καταδικασθῆ. 'Αλλὰ ὁ ὡραῖος, ἀληθινός, θαρραλέος, συγκινημένος, ἅγιος ρητορισμός, ἡ ὡραία καὶ γνήσια ὁμιλία ποὺ θέλει νὰ συγκινήση καὶ νὰ κινήση τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ποίησι ποὺ μόνο ἕνας παγωμένος ἐσωτερικὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβη.

Ὅταν μιλοῦμε γιὰ ποίησι, χρησιμοποιοῦμε ἔννοιες σὰν «εὔκολη» καὶ «δύσκολη» ποίησι καὶ ὑπάρχει συνήθως μιὰ τάσις νὰ μὴ καταδεχώμαστε τὸ εὔκολο, ὅπως πάλι πολλοὶ ἄλλοι κατέχονται ἀπὸ μιὰ δεισιδαιμονία τοῦ δυσκόλου. 'Αλλὰ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν καθορίζουν τὴν ἀξία τῆς οὐσίας τοῦ ποιήματος: Εἶναι ἐξωτερικὰ δεδομένα ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψι ὅταν μιλᾶμε σοβαρὰ γιὰ ποίησι.

Τί πρέπει ν' ἀποτελῆ τὸ κέντρο ἑνὸς ποιήματος: ἡ διάνοια, τὸ αἴσθημα, τὸ συναίσθημα; Κάθε ἐξοστρακισμὸς εἶναι τραυματισμὸς στὴν ποίησι. 'Ο ποιητὴς εἶναι πάντοτε ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀποκηρύξη κανένα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του. Χρειάζεται ὅμως κάτι ποὺ θὰ ἑνώνη ἡ ἐσωτερικὴ φλόγα ποὺ πυρπολεῖ ὁλόκληρη τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ, ἢ ποὺ τοὐλάχιστον, θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν πυρπολῆ. Ἡ ποίησις ἀπαιτεῖ ὅλο τὸ εἶναι, ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ χρειάζεται αὐτὲς νἄναι σὲ βαθμὸ πυρακτώσεως.

Καὶ τότε οὔτε ἡ σκέψι θἄναι θολωμένη ἀπὸ τὸ πάθος, οὔτε τὸ αἴσθημα θὰ ψυχραίνεται ἀπὸ τὸ συναίσθημα. Λείπει τὸ πᾶν σ' ἕνα ποίημα, κι' ὅταν λείπη μόνον ἕνα πραγματάκι.

Στὸ ἑπόμενο κεφάλαιο ἐμφανίζει ὁ Παπίνι τοὺς μεγάλους ποιητὰς μέσα στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων καὶ προτρέπει τοὺς σημερινοὺς νὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῶν προγόνων των. Χαρακτηριστικὸς ὁ ἐπίλογος:

«Ἂν ἐκλήθης σ' αὐτὸ τὸ μαρτύριο, ποὖναι συγχρόνως καὶ χαρά, σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς θέλει κάτι ἀπὸ σένα»

Μιὰ ἄλλη πραγματικότης εἶναι ἡ φτώχεια τῆς γλώσσας, ποὺ ὅσο πλούσια καὶ νἄναι, δὲν μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ ἐκδηλώσωμε καὶ νὰ μεταδώσωμε τὴ σκέψι καὶ τὰ συναισθήματά μας ὅπως τὰ νοιώθουμε. Ἔχουμε στὴ διάθεσί μας μόνο μέσα χρώματα γενικοῦ βαθμοῦ. Ἔτσι οἱ προεξοχὲς τῆς ψυχῆς ἀπαλύνονται καὶ παραμορφώνονται. Σὰν νὰ εἶναι ὅλα κλεισμένα καὶ τυλιγμένα σ' ἕνα χονδρὸ κρύσταλλο, ποὺ τὰ δείχνει μὲν ὅλα, ἀλλὰ τὰ ἀποδίδει συγκεχυμένα, ἀκίνητα, ψυχρὰ καὶ μακρυνά. Ἂν καὶ οἱ μεγάλοι χειρίζονται μὲ μεγάλη δεξιότεχνία τὸ ἀτελὲς ὄργανο τῆς γλώσσας, μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβλέψη τὴν ἀνεπάρκειά της, γιατί ἀκριβῶς αὐτοὶ μᾶς κάνουν νὰ μαντέψωμε περιοχὲς θαυμασιώτερες ἀπὸ κεῖνες ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ περιγραφοῦν μὲ λόγια ἢ μὲ τὰ μαῦρα σύμβολα στὸ βασίλειο τοῦ χαρτιοῦ.

Μόνο ὁ κοινὸς συγγραφεὺς μπορεῖ νὰ θεωρήση ἀρκετὸ τὸ κοινὸ ἰδίωμα: Τὸ παγῶνι, μ' ὅλα τὰ μάτια ποὖχει πάνω στὴν οὐρά του, δὲν μπορεῖ νὰ δῆ κεῖνο ποὺ βλέπει ὁ ἀετός, καὶ ἀκόμη περισσότερο δὲν μπορεῖ νὰ μαντέψη τὸ μαρτύριο ἐκείνου ποὺ βρίσκεται πολὺ ψηλά, πάνω στὸν οὐρανό, καὶ δὲν αὐταπατᾶται πιὰ μὲ τὴ σκέψι ὅτι θὰ ἀποκτήση τὸ ἄστρο τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἄλλα τρία κεφάλαια ἀκολουθοῦν, ποὺ πραγματεύονται εἰδικὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ λογοτεχνικὴ δρᾶσι τοῦ Leopardi καὶ τοῦ Paskoli, γραμμένα μὲ τὴν ἴδια φλόγα καὶ ὑπαγορευμένα ἀπὸ ἀγάπη, συμπόνια καὶ συναντίληψι γιὰ τὸ δρᾶμα τῶν ποιητῶν αὐτῶν.

★

Αὐτὰ ἐπιγραμματικά, λέγει ὁ Παπίνι, ὁ γνήσιος γυιὸς τοῦ XX αἰῶνος, ποὺ ἔζησε τὶς φάσεις τῶν πνευματικῶν κατευθύνσεων τῆς ἐποχῆς του ἔντονα καὶ παραγωγικά, ποὺ χτύπησε, χτυπήθηκε, ποὺ βρῆκε ὅμως τὸν δρόμο του μέσα στὴ χριστιανικὴ Πίστι κι' ἀναδείχτηκε πεπειραμένος διδάσκαλος, μὲ τὴ βαθειὰ καὶ φιλοσοφημένη σκέψι καὶ τὴ λεπτότατη καλλιτεχνικὴ σύλληψι καὶ δημιουργία του. Τὸ βιβλο αὐτό, ἀπόσταγμα τῆς πείρας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ λογοτέχνη, δὲν χρειάζεται σχόλια. Σὰν ἀτομικὴ συμβολὴ τοῦ σ. στὸ χτίσιμο τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ μελετηθῆ καὶ νὰ προκαλέση πολλὲς σκέψεις σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ στὴ χώρα μας, γράφουν καὶ διαβάζουν ποιήματα ἢ πεζά, καὶ γενικώτερα, καταγίνονται μὲ τὴν Τέχνη.

Ὁ λαὸς ποὺ λιμώττει πνευματικά, ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀξιώση ἀπὸ τοὺς πνευματικούς του «ἡγέτας», ν' ἀφίσουν ἐπὶ τέλους τὶς προχειρολογίες καὶ νὰ βαλθοῦν κάπως σοβαρώτερα στὴν δουλειά, μ' ἕναν καινούργιο πνευματικὸ ὁπλισμό, ποὺ νὰ μὴ θυμίζη πιὰ τὴν ξεραΐλα καὶ τὴ γύμνια τῶν παληῶν καιρῶν.

ΝΙΚ. ΦΙΝΤΕΛΗΣ

ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Λόγχη, ντουφέκι: ἀστροπελέκι
φεύγουν πέρα τὰ θεριά.
Φεύγουν κι' ὁ ἥλιος ξαναλάμπει
ἥλιος λαμπρὸς ἡ λευτεριά.

Μ' ἄνθη ὁ Χριστὸς θὰ γεμίσει
τὸ χάσμα π' ἄνοιξ' ὁ σεισμὸς
Θεοῦ χαρὰ θὰ πλημμυρίσει
θὰ πρασινίσει ὁ χαλασμός.

Κι' ὅλ' ἡ Ἑλλάδα πέρα ὡς πέρα
ξανὰ μὲ δάφνες θὰ ντυθεῖ.
Γιατί ἡ Ἑλλάδα δὲν πεθαίνει
οὔτε ποτὲ θὰ νικηθεῖ.

Γιατί ἡ Ἑλλάδα εἶναι θρῦλος.
Γιατί ἡ Ἑλλάδα εἶναι Φῶς.
Γιατί ἡ Ἑλλάδα εἶν' Ἀγάπη.
Ζῆ ἐδῶ πέρα ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ(*)

Α΄ ΔΙΑΜΕΣΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τ' ΑΛΕΞΙΚΕΡΑΥΝΑ

Ἐδῶ, Ντίκ! Ἐδῶ! Στὴ θέση μας. Ἔχουμε τόσα νὰ ποῦμε!

Δυσκολεύεσαι; Ναί, τὸ ἔχω προσέξει. Δὲν μπορεῖς πιὰ νὰ πηδᾶς σβέλτα, ὅπως πρῶτα. Μὰ κι' ἐγώ—μὴν κοιτᾶς ποὺ δὲν παραπονιέμαι—εἶμαι τόσο κουρασμένη.

Ὅμως δὲν τό 'παμε; Ὑπομονή. Κουράγιο. Μπόρα εἶναι, ὀργὴ Κυρίου. Καὶ μὲ τὸ ἔλεος καὶ τὴ βοήθειά Του θὰ περάσει.

Τί κρίμα, Ντίκ, νὰ μὴ μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ δοῦν πάνω ἀπὸ τὸ κομμάτι τῆς ἀτμόσφαιρας, ποὺ ἡ μπόρα τὸ δέρνει καὶ τὸ ἀναστατώνει. Γι' αὐτὸ χάνουν τὸ δρόμο μέσα στὴν καταχνιά της καὶ τὸ κρύο, μπερδεύονται, ζαλίζονται, κι' ἀντὶ νὰ ψάχνουν ἑνωμένοι νὰ ξεφύγουν, νὰ φτάσουν στὸν ἥλιο, χτυποῦνται ἀναμεταξύ τους καὶ ξοδεύουν ἄδικα καὶ τὶς ἀγαθὲς δυνάμεις ποὺ ἔχουν μέσα τους.

Τί διαφορά, ἂν μποροῦσαν νὰ περάσουν τὴ ματιά τους πάνω ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ νὰ τὴ φέρουν ψηλά, ὥς τὸν οὐρανό! Ἀπ' ἐκεῖ, μόλις θὰ τὸν ἄγγιζε ἡ ματιά τους, θὰ ξεπηδοῦσαν τὰ ἑφτὰ χρώματα καὶ θὰ ξετυλίγονταν μεμιᾶς ὥς κάτω, ὥς τὴ γῆ, νὰ τῆς φέρουν τὸ μήνυμα τῆς συγγνώμης καὶ τῆς ἐλπίδας.

Ὅμως, θὰ γίνει κάποτε κι' αὐτό. Θὰ βροῦν τὸ δρόμο, θὰ μπορέσουν νὰ δοῦν κι' ὥς ἐκεῖ πάνω...

Ἔλα. Θὰ σὲ πάρω στὴν ποδιά μου. Ἐδῶ. Εἶσαι εὐχαριστημένος; Κι' ἐγώ. Ἂς εἶσαι ἕνα σκυλάκι. Ὑπάρχει ἀγάπη ἀνάμεσά μας. Κι' εἶναι τόσο ὡραῖο!

Ντίκ, καλέ μου φίλε, ἂν τὸ πῶ σὲ ἄνθρωπο ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμες γιὰ μένα, δὲ θὰ τὸ πιστέψει, δὲ θὰ τὸ καταλάβει. Ἐγὼ ὅμως τὸ λέω μέσα μου καὶ τὸ χαίρεται ἡ ψυχή μου.

Μόλις εἶδες τὸ κοριτσάκι νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ φοῦρνο μὲ τὸ ψωμὶ στὸ χέρι, ἔτρεξες κοντά του καὶ τοῦ ἔκανες τέτοιες χαρές, τέτοια χάδια, ποὺ τὸ κοριτσάκι σάστισε, εὐχαριστήθηκε, στὸ τέλος σοῦ 'δωσε τὸ κομματάκι τὸ ψωμί, ποὺ περίσσευε στὸ χέρι του.

«Ντίκ!» σοῦ φώναξα αὐστηρά. Μὰ ἐσύ, μὲ τὸ ψωμὶ στὸ στόμα, ἔτρεχες, ἔτρεχες, καὶ χάθηκες πίσω ἀπὸ τὴ γωνία τοῦ δρόμου.

Ὅταν φτάσαμε στὸ σπίτι, ἔτρεξες μέσα, ἀπόθεσες τὸ ψωμὶ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν καρέκλα, ἔμεινες μὲ τὰ πόδια ἀκουμπισμένα στὸ κάθισμα, καὶ μιὰ κοιτοῦσες τὸ ψωμί, μιὰ ἐμένα.

«Φάτο!» σοῦ εἶπα. «Ἄλλη φορὰ ὅμως νὰ μὴν τὸ ξανακάμεις. Τὸ στέρησες ἀπὸ τὸ κοριτσάκι. Καὶ δὲν εἶναι σωστό».

Ἐσὺ ὅμως ἐκεῖ! Μιὰ τὸ κομματάκι τὸ ψωμί, μιὰ ἐμένα. Καὶ κουνοῦσες ὁλόενα τὴν οὐρὰ καὶ γρύλλιζες χαρούμενα.

Ἔμεινα νὰ σὲ κοιτάζω. Δὲν τό 'φερες λοιπὸν γιὰ τὸν ἑαυτό σου; Τάχα νὰ... Αὐτὸ νὰ ἐννοοῦσες; Ἐσύ; Ἕνα σκυλί;

Πῆρα τὸ ψωμάκι καὶ τὸ ἔφερα στὸ στόμα σου, τὸ ἀπόθεσα χάμω, μπροστά σου. Ἀνησυχοῦσα. Ὄχι γιὰ τὸ στομάχι, ὄχι! Γιὰ τὴν ψυχή, Ντίκ.

Δὲν τὸ ἄγγιξες! Ἔμεινες μόνο νὰ μὲ κοιτάζεις μὲ ἀπορία καὶ λύπη, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγες: «Μὰ δὲ μὲ νοιώθεις;» Ἂν σ' ἐνοιωθα! Γι' αὐτὸ σὲ πῆρα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ σ' ἔσφιξα—νά! ὅπως τωραδά!

Μὰ ἔλα τώρα. Νὰ λείπουν οἱ συγκινήσεις. Ἐδῶ! Στὴ θέση σου!

...Τὸ ξέρω πὼς θὰ μοῦ θυμίσεις τώρα τὴν παλιά μου συνήθεια μὲ τὸ διάβασμα.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Δὲν ἦταν μόνο μιὰ συνήθεια, Ντίκ. Καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ βιβλία, μόλις ἀνοίξει, γίνεται ἕνα ζευγάρι ἄσπρα φτερά, ποὺ καρφώνονται στὴν ψυχὴ καὶ τὴ σέρνουν σὲ κάτι ταξίδια, σὲ κάτι ταξίδια, ὅπου μήτε οἱ καιροὶ ἔχουν ὁρίζοντες, μήτε οἱ τόποι σύνορα.

Τώρα τὰ φτερὰ εἶναι ἀδύναμα, οἱ καιροὶ καὶ οἱ τόποι μαζεμένοι, μικροί. Τί στενὸς καὶ κουραστικὸς ποὺ ἔγινε ὁ δρόμος τῆς ζωῆς! Κι' ὅμως μένει πάντα ἕνας μικρὸς ἀγαπημένος χῶρος κοντά μας, τόσο κοντά μας, ποὺ δὲν ἔχουμε νὰ κάμουμε οὔτ' ἕνα βῆμα γιὰ νὰ τὸν φτάσουμε καὶ νὰ τὸν σεργιανίσουμε. Ἕνας μικρὸς στενὸς χῶρος, ποὺ κρατᾶ ὅλη τὴν περασμένη μας ζωή, ὅλες τὶς παλιές μας θύμησες. Ἁπλώνουμε τὸ χέρι ὅποτε θέλουμε καὶ παίρνουμε ὅποιες θέλουμε, σὰν παλιὰ ἀγαπημένα γράμματα ἀπὸ ἕνα συρτάρι. Τί μεγάλη παρηγοριὰ νὰ μυρίζουμε τὸ ἁπαλό τους ἄρωμα, ν' ἀκοῦμε τὶς χαμηλὲς χαϊδευτικὲς φωνές τους!

...Ναί, Ντίκ. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει χαρὰ καὶ γαλήνη στὸν κόσμο. Δὲ χρειάζεται παρὰ λίγη ἀγάπη—αὐτὴ δὰ ἡ ἀγάπη, ποὺ ἐσὺ τὴν ἔδειξες μὲ τὸ κομματάκι τὸ ψωμί. Εἶδες τί ἁπλὸ ποὺ εἶναι; Ἄχ! Γιατί νὰ εἶναι καὶ τόσο δύσκολο;

...Ἔπρεπε νὰ μ' ἔβλεπες τότε δίπλα στὸν ἄντρα μου. Μὲ κοιτοῦσε, κι' ἔνοιωθα νὰ μὲ χαϊδεύει. Μοῦ μιλοῦσε, κι' ἔνοιωθα νὰ μὲ χαϊδεύει. Γελοῦσε, κι' ἄκουα «τίκ-τάκ», «τίκ-τάκ», νὰ μιλᾶ μέσα στὸ γέλιο του ἡ καρδιά του...

Δουλεύαμε μαζὶ στὸ ἴδιο Γυμνάσιο. Διαβάζαμε μαζί. Κάναμε μαζὶ τὰ ἴδια μαγικὰ ταξίδια ὀνείρου καὶ ἀγάπης. Κι' ἦταν ὅλα τόσο ἁπλὰ καὶ τόσο ἥσυχα μέσα μας καὶ γύρω μας...

Ὦ ναί, μπορεῖ νὰ ὑπάρχει χαρὰ καὶ γαλήνη στὸν κόσμο.

Μὰ ἦρθε καὶ τότε ἡ μπόρα, οἱ ἄνθρωποι βούτηξαν καὶ τότε τὰ χέρια τους στὸ αἷμα, ἡ γῆ ἀναταράχτηκε, βόγγηξε, γέμισε ἀπὸ ἄπειρες μικρὲς πληγές—τοὺς τάφους τῶν παιδιῶν της....

Τὸν ξέρεις τὸν δικό μας. Στέκεσαι καὶ ἀπορεῖς, ποὺ μὲ βλέπεις νὰ σκύβω πάνω ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ νὰ τοῦ μιλῶ, νὰ τοῦ μιλῶ. Καὶ θὰ συλλογιέσαι: «Μὰ τότε; Τί μοῦ λέει γιὰ κουράγιο; Κουράγιο ἀπὸ ἕναν τάφο;» Ναί, Ντίκ, Κι' ἀπὸ ἕναν τάφο! Δὲν εἶδες τὴν πρασινάδα ποὺ ξεπετάχτηκε ἀπὸ τὸ χῶμα του; Σημάδια ζωῆς κι' ἀπὸ κεῖ μέσα! Μηνύματα ἐλπίδας!

«Τί κλαῖς, ἀγαπημένη;» μοῦ λέει ἀπὸ μέσα, μὲ τὴν ἁπαλὴ γλυκειὰ φωνή του. «Γιὰ τὴ σάρκα καὶ τὰ κόκκαλα; Ἡ ψυχή μου εἶναι κοντά σου, μαζί σου. Δὲν τὸ λέγαμε πάντα πὼς αὐτὴ εἶναι ὁ πιὸ ἀληθινὸς ἑαυτός μας;»

Νά την! Ἐκεῖ στὴ βιβλιοθηκούλα, ἀνάμεσα στὰ βιβλία του. Ἐδῶ στὸ ἀγαπημένο του βάζο. Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν καρέκλα, ποὺ τὴν ἔπαιρνε καὶ καθόταν ἀντίκρυ μου. Ὅλο τὸ σπίτι, ὅλα τὰ πράγματα, κάθε τι ποὺ ἄγγιξε καὶ ποὺ κοίταξε, ὅλα ἀναδίνουν τὴν πνοὴ τῆς ψυχῆς του, τὸ χαμόγελό της, τὸ φῶς της...

Ἀλήθεια, τί ὡραῖο καὶ τί μεγάλο, πάνω ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ μπορεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ζεῖ καὶ νὰ πετᾶ ἐλεύθερη!

Δὲν τὰ πιάσαν σήμερα οἱ Ἰταλοὶ ἐκεῖνα τὰ παιδιά μας καὶ τὰ κλείσαν στὴ φυλακή; Ἐκεῖνα τὰ παιδιά μας εἶναι ἐλεύθερα, Ντίκ. Μποροῦν νὰ πᾶνε ὅπου θέλουν, μποροῦν νὰ στέλνουν παντοῦ καὶ νὰ παίρνουν ἀπὸ παντοῦ τὰ πιὸ μυστικὰ μηνύματα. Ἡ ψυχή τους εἶναι ἐλεύθερη. Κι' οὔτε μπορεῖ κανεὶς νὰ τῆς βάλει σίδερα.

Μιὰ καθαρὴ ματιὰ νὰ ρίξουν μέσα τους, μιὰ μονάχα, κι' εἶναι σὰ νὰ παίρνουν στὸ χέρι τους τὸ βλογημένο ραβδί. Τὸ χτυποῦν, κι' οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς παραμερίζουν κι' ἀνοίγουν δρόμο, ὅπως τὰ νερὰ τῆς Ἐρυθρᾶς. Τὸ σηκώνουν στὸν οὐρανό, καὶ πέφτει τὸ μάννα τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐλπίδας. Τὸ ἀγγίζουν στὰ στήθια τους, κι' ἀκοῦνε μέσα τους τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, νοιώθουν τὴν πνοή Του καὶ τὴ δύναμή Του....

Κοίταξε! Μιὰ ματιὰ νὰ ρίξουμε κι' ἐμεῖς σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸ δρόμο, καὶ ξανακυλάει ἀνάλαφρος κι' ὁλόφωτος, ὅπως τότε, πρὶν νὰ 'ρθεῖ ἡ πολυκατοικία νὰ τὸν πλακώσει, νὰ τοῦ κόψει τὴν ἀνάσα. Κι' αὐτὰ τὰ

ὑπόγεια, πού, κάτω ἀπὸ τὸ φοβερό της βάρος, εἶχαν βουλιάξει πιὸ πολὺ μέσα στὴ γῆ—ἄχ! γιατί νὰ ὑπάρχουν πολυκατοικίες καὶ ὑπόγεια;—ξανασηκώνουν κεφάλι μέσα ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ ξαναπαίρνουν φῶς καὶ ἀέρα. Κι' ἡ σιωπηλὴ καὶ θλιμμένη αὐλὴ ξαναγεμίζει ἀπὸ φωνὲς χαρᾶς.

Ἕνα μελίσσι ἀπὸ παιδάκια τρέχουν καὶ βουΐζουν, τρέχουν καὶ τρυγοῦν ἀπὸ γύρω χαμόγελα καὶ χάδια, τὰ χαμόγελα καὶ τὰ χάδια ποὺ κάνουν τὸ μέλι τῆς ἀγάπης.

Τί μὲ κοιτάζεις μὲ δυσπιστία; Καλά, τὸ ξέρω. Μάλωναν, τσακώνονταν, συννέφιαζε κάπου-κάπου ἡ αὐλή.

Ἡ Λόλα—ἡ ψηλὴ ξανθὴ κουκλίτσα—ἦταν πάντα ἀπαιτητική, κι' ἀλοίμονο ἂν στὸ παιγνίδι ἔκαναν δασκάλα τὴν πιὸ διαβασμένη τῆς συντροφιᾶς, τὴ γλυκειὰ καὶ ταπεινὴ 'Ανθούλα. Θύμωνε, ἀγρίευε, κι' ἔπρεπε νὰ τὴν κάμουν τουλάχιστο «ἐπιθεωρήτρια», γιὰ νὰ μὴν τὴν πιάσει τὴν ἄλλη ἀπὸ τὰ μαλλιὰ καὶ νὰ τὴν δείρει.

Καὶ τὸ ἄταχτο κι' ἀμέρωτο ἀγόρι—ὁ Ἄλκης—ὅλο «ζαβολιές», τὸ ξέρω. Κάποτε, μιὰ Λαμπρή, τσουγκρίζοντας μὲ τοὺς ἄλλους τὸ κόκκινο αὐγό του, τοὺς τὰ ἔσπασε ὅλα καὶ τοὺς τὰ πῆρε. Καὶ ξέρεις γιατί; Γιατὶ εἶχε παραγεμίσει τὸ δικό του μὲ πίσσα καὶ τὸ εἶχε κάμει ἄσπαστο, σὰν πέτρα!

«Ἴδιος δὲν εἶναι καὶ τώρα;» θὰ μοῦ πεῖς. «Ἀπάτη δὲν εἶναι κι' ἡ μαύρη ἀγορά; Κι' ἡ ξανθὴ κουκλίτσα δὲν εἶναι πάντα γεμάτη ἐγωϊσμὸ καὶ περηφάνια;»

Κακίες; Καλά, τὸ παραδέχομαι. Ἔχουν κακίες οἱ ἄνθρωποι, μὰ δὲν εἶναι κακοί. Ὅταν γύρω τους εἶναι καλωσύνη, οἱ κακίες λυώνουν καὶ χάνονται, ὅπως τὰ χιόνια κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Στὴν μπόρα, ξαναφαίνονται, δυναμώνουν, κάποτε καὶ θεριεύουν, κάνουν κακό. Μὰ γιατί τάχα νὰ μὴν εἶναι πάντα καλωσύνη;

Εἶδες σὲ κάτι ψηλὰ σπίτια ἕνα γυαλιστερὸ σίδερο νὰ ὑψώνεται στὸν οὐρανό; Ξέρεις τί κάνει; Πιάνει τὸν κεραυνό, καὶ τὸν βουλιάζει στὴ γῆ, καὶ τὸν σβήνει! Ἄχ! Ἂν ὕψωναν καὶ οἱ ἄνθρωποι τὴν ψυχή τους στὸν οὐρανό, δὲ θὰ μποροῦσαν τάχα ν' ἀδειάσουν ἀπὸ γύρω τους τὴν Κακία καὶ νὰ τὴ θάψουν στὸ χῶμα;

Θὰ μοῦ θυμίσεις τὴν πλατεία. «Δὲν τὰ εἶδες τὰ αἵματα;» θὰ μοῦ πεῖς.

Τὰ εἶδα, Ντίκ. Σὲ εἶδα καὶ σένα ποὺ στάθηκες καὶ τὰ μύρισες. Κι' ἔτρεξες τρομαγμένος ἀνάμεσα στὰ πόδια μου. Τάχα νὰ κατάλαβες;

Ναί, ἀνθρώπινα. Μὰ τὸ χειρότερο δὲν εἶναι αὐτό. Κι' οὔτε μπορεῖς νὰ τὸ καταλάβεις. Γιατὶ εἶσαι ἕνα σκυλὶ καὶ ξέρεις πὼς τὰ σκυλιὰ δὲ σκοτώνουν τ' ἄλλα σκυλιά, κανένα θεριὸ δὲ σκοτώνει τὸ θεριὸ τῆς ράτσας του.

«Ὥστε αὐτὸ εἶναι προνόμιο τῶν ἀνθρώπων;» θὰ μὲ ρωτήσεις κοροϊδευτικά. Ὄχι τῶν ἀνθρώπων, Ντίκ· τῶν παραστρατημένων ἀνθρώπων μόνο. Καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ χτυπιούνταν σήμερα στὴν πλατεία μὲ τοὺς καταχτητές, δὲν ἦταν παραστρατημένα. Δὲν ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ Θέλημά Του. Γιατὶ παλεύανε μὲ τὴ Βία καὶ τὴν 'Αδικία, ποὺ αὐτὲς ἴσα-ἴσα ἀντιμάχονται τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ Θέλημά Του.

Τὰ πέντε ἀγόρια, ποὺ ἄδειασαν ἐκεῖ τὸ αἷμα τους, εἶναι σήμερα κοντά Του. Καὶ τ' ἄλλα, ποὺ ἀγωνίστηκαν, ποὺ χτυπήθηκαν ἢ ποὺ ὑποφέρνουν τώρα πίσω ἀπὸ τὰ σίδερα, βρίσκονται στὸ δρόμο Του. Καὶ ἂν ἀκόμα ἡ σκέψη τους δὲν τὸ ἔχει ξεκαθαρίσει ὁλοφάνερα τὸ νόημα τοῦ ἀγώνα τους τὸ ἀναδίνει αὐτόματα καὶ μυστικὰ ἡ ψυχή τους.

Κι' οἱ ἄλλοι; Οἱ παραστρατημένοι; Οἱ ἀποστάτες;

Εἴκοσι χρόνια παράλυτη ἦταν ἡ Μαργαρίτα. Καὶ μόλις ἡ πίστη ζέστανε τὴν καρδιά της, τίναξε ἀπὸ πάνω της τὴ νέκρα καὶ τῆς ἔδωσε πραγματικὴ ζωή.

Ἔτσι παράλυτοι εἶναι κι' αὐτοί. Πιὸ παράλυτοι ἀκόμα, πιὸ δυστυχισμένοι, γιατί, κι' ἂν κουνοῦν τὰ πόδια τους, εἶναι νεκρὴ μέσα τους ἡ ψυχή τους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὁδηγεῖ τὰ βήματά τους.

Κι' ὅμως, ἕνα σπειρὶ ἀπὸ πίστη νὰ πέσει μέσα τους, καὶ τὸ θαῦμα θὰ γίνει. Ἐτσιδὰ νὰ σηκώσει λιγάκι τὸ χέρι Του πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, κι' ἡ ψυχὴ θὰ βρεῖ τὸν ἑαυτό της, ὁ ἄνθρωπος τὸ δρόμο του, ἡ ζωὴ τὸ σκοπὸ καὶ τὴν ὁμορφιά της....

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Τέλος τοῦ Α' μέρους τοῦ ἔργου.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Σὰν ἄστρο ὁλόλαμπρο ἡ παρθένα λάμπει
κι' ἡ φάτνη ὁλόφωτη κόσμους φωτίζει,
γιορτάζουν θάλασσες, βουνὰ καὶ κάμποι
κι' ὁ θόλος τ' οὐρανοῦ πανηγυρίζει.
Γεννιέται σήμερα ὁ Χριστός, τί θάμα!
Γκρεμίζονται εἴδωλα, ἀστράφτει ἡ ἀλήθεια·
πλημμύρισε ἡ χαρὰ τ' ἄδολα στήθια
κι' ἡ πίστι ἡ ὁλόθερμη διώχνει τὸ κλάμα.
Κι' ἦρθε τοῦ λυτρωμοῦ μαζί σου ἡ ὥρα
ἄγγελοι ὑμνοῦν, Χριστέ, Σοῦ φέρνουν δῶρα
οἱ μάγοι ἀτίμητα, σμύρνα, λιβάνι
καὶ δύστυχες ψυχές, ποὺ οἱ ἄνεμοι δέρνουν,
αἱματοστάλαχτες καρδιές, σοῦ φέρνουν
τὸ θεῖο τὸ χέρι σου νὰ τὶς γιάνη
κι' εὔχονται νὰ 'ρθῆ πάλι ἡ ἡμέρα ἐκείνη
ποὺ θ' ἁπλωθῆ στὴ γῆ χαρὰ κι' εἰρήνη.

Ι. Χ. ΠΟΛΙΤΗΣ

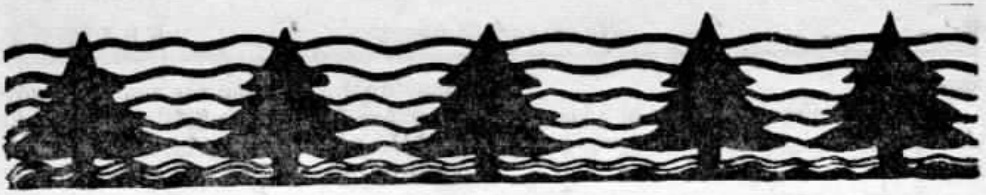

Η ΑΔΕΛΦΗ

Στὴν ἱερὴ μνήμη
τῆς Ἑλληνίδας ἀδελφῆς:
Εὐτυχίας Καλύβα.

Μετὰ τὸ χινόπωρο καὶ τὶς ἐλιές, ὁ χειμῶνας ἔρχεται μουντὸς καὶ φέρνει χιόνι. Διαβαίνουν καὶ διαβαίνουν σύννεφα καὶ καταχνιὰ ἀποσκεπάζει τὸ κάθε τί. Ναί, ἔτσι πάντα, ἔτσι.

...Ὁ Γενάρης γιὰ δὲς προχώρησε, εἶναι ἕτοιμος νὰ δώσει βάρδια στὸν Φλεβάρη, ἐνῶ ἡ ἀνασεμιὰ ἀπὸ κάτι καινούργια συμβάντα, ἀκόμη πιὸ χειρότερα, τρέμει—σπαρταράει, ὅλο κι' ἀφογκράζεται.

...Ἀκόμη πιὸ χειρότερα λοιπόν. Ἤρθε μήνυμα ἀπὸ τὸν πάνω μαχαλά, πὼς ἀπόψε τὸ σούρουπο θἄρθουν νὰ πάρουν τὰ παιδιά! Χαμηλὰ στὴ λαγκαδιά, στὶς δροσοπηγὲς καὶ πέρα, ὁ φόβος, γνώριμο ὄρνιο μουλωχτό, ἁπλώνει στὴν κάθε καρδιὰ δυὸ μελανὲς φτεροῦγες. Σὲ ζαλίζουν τόσο, ὥστε οὔτε κἂν καταφέρνεις νὰ συλλογιστεῖς, νὰ κλάψεις.

Ρίχνοντας στὸ παραγῶνι ἀγριοβαλανιδιές, εἶναι ἀδύνατο μὲ τὴ σπασμένη σκέψη νὰ βρεῖ ἄκρη... Πόσο γοργὰ φεύγουν, κατρακυλοῦν σήμερα οἱ ὧρες. Κοντεύει, κοντεύει κιόλας νὰ σουρουπώσει. Μάνα τώρα κι' ἀδελφὴ μονάχη, αὐτὴ ἡ ἴδια, ναὶ αὐτή.

...Πῆραν τὸν πατέρα, πῆραν καὶ τὴ μάνα ἐδῶ καὶ τόσο καιρό. Πελαργέ μου ποὺ πετᾶς, πάει—στέρεψε τὸ δάκρυ! Μάνα κι' ἀδελφὴ σὲ τέσσερα ἀρσενικά, τὰ δυὸ μεγάλα. Ἔτσι ποὺ τὰ θέλουν οἱ λῦκοι, ἔτσι ποὺ τὰ ζητᾶν νὰ τὰ πάρουν ἀπόψε!

...Σύννεφα διαβαίνουν, σύννεφα καὶ πηχτὴ καταχνιὰ ἀποσκεπάζουν τὸν ἥλιο. Ἔτσι γίνεται. Ὁ χειμῶνας φέρνει χιόνι.

Κι' ἂν τώρα ξαφνικά, ἔτσι σὲ μιὰ στιγμή—γιὰ νὰ σαλαγιάζει, νὰ μικραίνει καὶ λίγο ὁ φόβος—κάνει χορατὸ ἡ μνήμη καὶ πάει νὰ θυμήσει παπαροῦνες, καλοκαίρια γλυκοῆχι τῆς φλογέρας, μονομιᾶς ὅλα τὰ πάντα γίνονται θεριὰ καὶ τὴν κυνηγοῦν. «Αὐτά, ἔσβυσαν» ἀνακράζουν. Πῶς ἔτσι; Πελαργέ μου ποὺ πετᾶς, βγῆκαν ἄνθρωποι, ἄνθρωποι ἀντάρτες μὲ δεμένες τὶς καρδιές. Βγῆκαν γιὰ σκέψου, καὶ χωριανοὶ κι' ἔσμιξαν μὲ δαύτους! Ὅλοι μαζί, γεύτηκαν αἷμα κι' αὐτὸ τοὺς φαρμάκωσε, πελαργέ μου. Τοὺς ἔκανε τὰ μάτια ὅμοια μὲ τοῦ λύκου. Σιγὰ-σιγὰ πάει, ἔχασαν τὰ συλλοϊκά τους. Νά, αὐτό—αὐτὸ εἶναι ὁ ἀνεξήγητος, ὁ μεγάλος ὁ πόνος.

Πόσο γοργὰ φεύγουν, κατρακυλοῦν σήμερα οἱ ὧρες. Δηλαδὴ ὅπου καὶ νἄναι, ἐκεῖ ποὺ καταπίνει ἡ φωτιὰ τὶς ἀγριοβαλανιδιές... ἀπόψε! Ἤρθε μήνυμα ἀπὸ τὸν πάνω μαχαλά. Ὄχι λέει, αὔριο. Ἀπόψε. Θ' ἀκουστοῦνε οὐρλιαχτά, θὲ νὰ βροντίξει ἡ πόρτα. Στὰ φαράγκια θὰ πέφτουν τουφεκιές. Ποιὸς ξέρει, ποιοὺς θὰ γαζώνει τὸ πολυβόλο... Θἄμπουν ἕνας, δυό, πέντε, δέκα μὲ ματωμένα χέρια, θὰ βρίζουν καὶ θὰ γελοῦν. Τ' ἀδέρφια κι' αὐτή, θὰ χάσουν τὴ θωριά, θὰ σιγοτρέμουν... Ὕστερα, ὕστερα... ὄχι ποτέ, πελαργέ μου! Ὁ Στράτος μας, ὁ Λεωνίδας, οἱ δυὸ μεγάλοι, νὰ γευτοῦν παναπεῖ αἷμα, νὰ γίνουν λύκοι!... αὐτὴ ἡ ἴδια νὰ γίνει τιποτένια, ν' ἀπολησμονήσει τοὺς γονιούς, νὰ πάει μὲ κακούργους... Σιγά! Ἄκου, νὰ ἐκεῖ, στὸν πάνω μαχαλά, κάποιο σκυλὶ ἀλυχτάει...

Σηκώνεται ἀπὸ τὸ παραγῶνι, κοντοζυγώνει μὲ ἄπλεχτες κοτσίδες τὰ μαλιά, τὰ δυὸ ἀδέρφια τὰ μεγάλα, ποὺ ἀλλοπαρμένα, μὴ ξέροντας τί νὰ κάνουν, ξεφυλλίζουν στὴ γωνιὰ τὸ βενετσιάνικο βιβλίο. Κεῖνο τὸ παληὸ βιβλίο τοῦ γέροντα, τοῦ ξεχασμένου γέροντα, τοῦ παπποῦ. Τὄχε βρεῖ μέ φύλλα τῆς λεβάντας στὴ κασσέλα καὶ τοὺς τὄχε δώσει. Ἀπολογιέται γιὰ ἅγιους ποὺ πίστεψαν κι' ἀγάπησαν πολύ...

Μονομιᾶς πιάνει καὶ τοὺς χαϊδεύει τὰ

κεφάλια.

—Ποῦθε μάθατε πὼς εἶναι οἱ δικοί μας οἱ στρατιῶτες; ρωτάει μὲ βραχνὴ φωνή, παράξενα.

—Σώπα ἀδερφὴ... μουρμούρισε ξέψυχα ὁ Στράτος.

—Πέρα στὸ διάσελο, πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ μὲ τὸ χιόνι... κάνει σὰν ἄντρας σκεφτικός, ὁ Λεωνίδας.

Κοντοστέκεται, ἀναβλέπει τὶς μπαμπακιὲς τὸ χιόνι ποὺ πέφτουν καὶ πέφτουν σιγανά. Τὰ μάτια της τότε λὲς καὶ μεγαλώνουν, μεγαλώνουν, οἱ χάντρες τους γίνονται σὰ τὸ φεγγάρι.

—Νἄναι ἀλήθεια; σιγοψιθυρίζει ὁ Στράτος.

Κι' ὁ Λεωνίδας ποὖναι πιὸ φοβιτσάρης, τοῦ ρίχνει μιὰ ματιὰ ὅλο παράπονο καὶ πιάνει νὰ κλαίει.

—Θὰ μᾶς πάρουν, ἀντάμα; σιγορωτάει μὲ ἀναφυλλητό.

Σιγά, ἄκου... Κεῖνο πάλι Θεέ μου, τὸ σκυλὶ στὸν πάνω μαχαλά. Ναί, σταμάτησε. Καὶ τὸ ἀναφυλλητὸ τοῦ ἀγοριοῦ τὸ δέχονται τ' αὐτιά, τὸ νοιώθουν τὰ μάτια, τὸ ἀναρρουφᾶ σὰ σφουγγάρι ἡ καρδιά. Ἀλλὰ ἡ μιλιὰ κόβεται, κάπου ἔμπλεξε ἡ μιλιά...

—Εὐτυχία, Εὐτυχοῦλα, δὲν μιλᾶς, τί συλλογιέσαι; κάνει μὲ πανιασμένα χείλη ὁ Στράτος.

—Σώπα... ψιθυρίζει.

Σώπα Στράτο. Ἐνῶ τὸ σούρουπο δὲν εἶπε νὰ μὴν ἐρθεῖ, ἐκεῖ στὸ βουνό, στὸ βουνὸ μὲ τὸ χιόνι, ἐκεῖ ποὺ ἔχουν καρφωθεῖ τοῦτα τὰ μάτια ποὺ ἀγαπᾶς, ἀγναντεύει χίλια δυό, ἡ ἄγια φαντασία. Ἀγάλι-ἀγάλι, χωρὶς κι' ἡ ἴδια νὰ τὸ καλονοιώσει. Ὦ, πρέπει νἄναι σημαδεμένη λοιπὸν ἡ στιγμή, γιὰ νἄρθει πανόραμα ἔτσι ξαφνικὰ καὶ μὲ τόση ἁπλοχεριά, κάτω ἀπὸ τὶς φτεροῦγες τοῦ φόβου...

Σώπα παιδί! Ἐκεῖ στὸ καπλαντισμένο μὲ χιόνι βουνό, πῶς δὲν πρόσεξες;—ἀφοῦ πέρασε πρῶτα ὁ πατέρας καὶ χαμογέλασε, ἡ μανούλα ἔδειξε τὸ φιλντισένιο χτένι κι' εἶπε ὅλο τὸ τραγοῦδι, ποὺ ἔλεγε ἐδῶ κι' ἕναν καιρό.

Σὰ γίνεις νύφη, καμάρι νυφοῦλα,
Θἄρθουν ἀγγέλοι, θἄρθουν ἀγγέλοι.....
Κι' ἔπειτα ἴσια κοντὰ στὴν κορυφή, ὁ παππούλης!... Θυμᾶσαι τὸν παππούλη, ποὖχε αὐτὸ τὸ βενετσάνικο βιβλίο καὶ φυλαχτὸ ἕνα ξύλινο σταυρό; Θυμᾶσαι ποὺ ἔλεγε, ἔλεγε ἀτέλειωτα λόγια, ποὺ ἔλεγε γιὰ τοὺς Τούρκους, γιὰ κεῖνο τὸν καλόγερο τὸν ἅγιο Κοσμᾶ, γιὰ τὸ μισοφέγγαρο μὲ τὶς βαρηὲς ἁλυσσίδες ποὺ ἔσπασε κάποια Λαμπρὴ ὁ σταυρός;... Σσσ! Κάτι σὰ νὰ ψιθυρίζει ὁ παππούλης καὶ δὲν πολυβλέπει γιατί παρασκοτείνιασε... Τί νὰ λέει; ὄχι... ναί, δείχνει τὸ βιβλίο!...

Τινάζει τὸ πρόσωπο, πέρνει μὲ τὰ χέρια της αὐτὸ τὸ βιβλίο ἀπὸ τὸν Λεωνίδα.

Ἡ φωτιὰ στὸ παραγώνι μισονικάει τὴ σκοτεινιά.

Ἀνοίγει μηχανικὰ τὸ κότσωμα, σκύβει, διαβάζει τὰ λίγια λόγια, ποὖναι κακογραμμένα στὸ πρῶτο φύλλο.

«Τὸ παρὸν ἀνήκει σὲ μένα, τὸν ξωμάχο Θεοφάνη. Τὸ ἀγόρασα Χριστούγεννα στὴ χώρα. Λαχτάρησα πολλὲς φορὲς νὰ ἤμουν ἅγης Γιώργης. Μὰ φαίνεται δὲν εἶναι νὰ θέλει τινὰς νὰ γίνει μάρτυρας, εἶναι νὰ τὸν διαλέξει ὁ Θεός. Χειμῶνας στὸ παραγώνι».

Στὸν πάνω μαχαλά, ἀκούγονται κρότοι. Σὰ νὰ πέφτουν τουφεκιές...

—Μὴ φοβᾶστε παιδιά! λέει καὶ χαμογελάει.

—Σπολάτι, ἀδερφή!... μουρμουρίζει ξαφνιασμένος ὁ Στράτος.

Ὁ Λεωνίδας προσέχοντας, σταματάει νὰ κλαίει.

Μονομιᾶς ἁρπάζει τὴ μπόλια της, ποδένεται, φορεῖ τὸ ράσινο σαμαροσκοῦτι. Κάτι καλὸ σίγουρα, θὰ τῆς ἦρθε στὸ μυαλό. Τί νἄναι;

Ἀπαλὸ ἀστροφῶς σὰ νὰ ξεπρόβαλε μόλις καὶ γιὰ λίγο ἀπ' ἔξω, ἀπὸ ψηλά. Ποιὸς μπορεῖ νὰ πεῖ, ἂν δὲν ἀγκομαχοῦσε καὶ στὴ συννεφιὰ κανένα ἀστέρι;

—Ντυθεῖτε παιδιά... Γρήγορα. Στὸν πέρα λόγγο, στὸ διάσελο... Πίσω ἀπ' τὸ βουνὸ μὲ τὸ χιόνι.

Σηκώνονται, κυττοῦν, κυττοῦν, σιγοκινιοῦνται. Μιλᾶς καὶ γελᾶς λοιπὸν ἀδερφοῦλα;

Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸν φόβο, δὲν ἔπαψε μή-

τε στιγμὴ τὸ χιόνι.

Μακρυά, μελανὴ σιγαλιὰ ἁπλώνεται ὁλοῦθε. Πέρα ἀπὸ τὴν πηγή, στὸ ξάγναντο, ἔπιασε νὰ σφυρίζει, νὰ τὰ βάζει μὲ τὰ σύννεφα, νὰ οὐρλιάζει ὁ ἀγέρας.

Κρατιῶνται χέρι-χέρι καὶ συλλογιῶνται τὶς νάρκες.

Εἶναι κάτι φοβερὰ στοιχειὰ οἱ νάρκες. Δὲν φωνάζουν, δὲν λαλοῦν. Περιμένουν νὰ τὶς ἀγγίξεις. Λαχταρᾶνε ὡστόσο γιὰ αἷμα. Μόνο τὰ ἐλατάκια ἕνα-γύρω, ἂν ἤξεραν νὰ μιλήσουν, θὰ ἔλεγαν γι' αὐτές.

Μιὰ ὥρα δρόμο τώρα, μακρυά.

Ὁ νοῦς σαλαγάει στὰ δυὸ ἄλλα τ' ἀδερφάκια. Τ' ἄλειψε μὲ ἅγιο μῦρο, τὰ φίλησε. «Ἔλα νανούρισέ τα μάνα!» Τὰ σιγούρεψε στὴν Καλιορίτσα τὴν γειτόνισα ποὖναι χωρὶς βίος κι' ἔχει κατώϊ μὲ γκλαβανή. Ἄχ, λὲς νὰ πᾶνε καὶ κατὰ κεῖ οἱ λῦκοι; «Ἄη Γιώργη, σκέπασέ τα...»

Ὁ ἀγέρας τώρα σπάζει κλαδιά, ξερριζώνει δέντρα, κατεβάζει μπάλες ὁλάκερες μὲ χιόνι. Καλὰ καὶ ποὺ ξέρουν τὸν δρόμο... Ἡ μιὰ κατηφόρα κοντὰ στὴν ἄλλη μπερδεύονται. Ἀδιάκοπο οὐρλιαχτὸ σιγοφτάνει ἀπὸ ψηλά. Εἶναι τὰ τσακάλια, τὰ πεινασμένα τσακάλια...

—Δὲν... δὲν μπορῶ. Σὰ νὰ ψιθυρίζει ὁ Λεωνίδας.

Θἄναι δὲν θἄναι ἡ δεύτερη ὥρα.

—Νὰ φτάσαμε... ἀποκρίνεται γοργὰ καὶ θαρρεῖ πὼς εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ λέει ψέμα.

Πόσο κρῦο, πόσο κρῦο φέτο τὸ χειμῶνα! Τὸ κορμὶ μουδιάζει, τὰ πόδια βουτοῦν σὲ κάτασπρες γοῦβες. Ναί, εἶναι πολὺ σκληρὴ ἐδῶ πέρα ἡ γῆ.

Πέρνουν δρόμο, ἀφίνουν δρόμο, δὲν γυρίζουν νὰ δοῦν κάτι ἔρημα καλύβια. Τὰ μάτια θαμποβλέπουν, ἡ ἀνασεμιὰ πνίγεται.

Ἀχνὴ ἐλπίδα γιὰ τὸ γιδόστρατο ποὺ σκαρφαλώνει στὴ κορφὴ καὶ βρίσκει μετὰ πάλι κατήφορο, δὲν εἶναι νὰ τὴν πεῖς. Μὲ τόσο χιόνι, μὲ τὰ τσακάλια... Ὁ παππούλης ὡστόσο ὅταν ἐζοῦσε... Ἔ, ποιὸς ξέρει πῶς τὰ κατάφερνε ὁ παππούλης... Καὶ κεῖ ψηλὰ βλέπεις, δὲν εἶναι νάρκες...

Γιὰ τὴν ὥρα, μόνο τὸ μονοπάτι ποὺ φέρνει γυροβολιὰ ἀπὸ ζερβὴ μεριὰ τὸ βουνό, ξεδιπλώνεται σὰ μιὰ λουρίδα. Ὁ δρόμος λέει, ὁ δρόμος. Μόνο αὐτός. Ὁ μακρύς, ὁ χιονισμένος, ὁ γιομᾶτος βράχια, κατηφόρες καὶ νάρκες.

Δὲν φανταζόταν πὼς θέλει τόση καρδιά, γιὰ νὰ τὰ βάζεις πρῶτα μὲ τὴν παγωνιά.

Σιγά! Τὸ οὐρλιαχτό, ξεπερνάει τὸν ἀγέρα. Τὸ οὐρλιαχτὸ ποὺ κάνουν τὰ τσακάλια. «Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ!»

Στὴ στροφή, στὸ γεφυράκι, ὁ ἀγέρας λυσσομανάει, χαλάει τὰ σύμπαντα. Ἀνατεράζει κι' αὐτὰ τὰ βράχια... Φωτεινὴ αὐλακιὰ σκίζει τὰ σύννεφα καὶ τοὺς κάνει καὶ στέκονται. Ἡ γῆς τρίζει. Γιὰ δές, ὁλάκερο δεντρὶ πέντε μέτρα, σωριάζεται στὸ φαράγγι.

Τὰ ροῦχα, ἡ μάλλινη μπόλια, κρυσταλλιάζουν. Κρυσταλλιάζουν ἡ ἀνασεμιά, τὰ μάτια.

Ποῦ βρίσκονται; Κάπου σιμὰ στὴ πηγή, στὸ Μπακασάκι...

—Νὰ γυρίσουμε... ἀδελφή, ἀκούγεται ποὺ λέει ὁ Στράτος ξέψυχα. Τώρα ποὺ ἦρθαν ὡς ἐδῶ, τί ἔπαθε, πῶς τὸ λέει;

Γοργανασαίνει δὲν μιλεῖ. Θεέ μου, πόσο φοβερὴ νυχτιά! Ἀφίνει τὰ χέρια τους, κυττάει τὸν οὐρανό, σταυροκοπιέται. Ἄραγε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νἄναι οἱ πιὸ πολλὲς οἱ νάρκες; Ἂν ἤξεραν νὰ μιλήσουν τὰ ἐλατάκια, ἂν ἤξεραν...

Καὶ νά, ὁ ἀγέρας σὰ νὰ δείχνει λύπηση, ξεμακραίνει γιὰ λίγο... Γιατί ἀπὸ δῶ, χαμηλά, καναδυὸ χιλιάδες βήματα, κάνει πλάτες τὸ βουνό, ἀπαγγιάζει.

Κόβει φόρα νὰ ξελιγοψυχίσει, τοὺς τινάζει τοὺς ὤμους καὶ ἂχ θέλει, θέλει νὰ χαμογελάσει. Καθὼς στρέφουν νὰ τὴν δοῦν, θαρροῦν πὼς σίγουρα τὰ μάτια της ἔχουν γίνει ἀστέρια.

—Ὤ φτάσαμε... ἀπολογιέται. Καὶ νοιώθει κάτι σουγλιὲς στὴν καρδιά.

—Σὰ βγοῦμε ὅμως πάλι στὸ ξάγναντο, στὴν ἐρημιά... τραυλίζει ὁ Στράτος.

—Στὴν ἐρημιὰ... κάνει βραχνὰ ὁ Λεωνίδας.

—Εἴμαστε... εἴμαστε παλληκάρια... πιάνει καὶ ἀνακράζει βραχνά, ξεψυχισμένα.

Σκουντουφλάει, πέφτει κατὰ γῆς, ματώνει.

«Ἄχ» μόνο λέει καὶ σωπαίνει.

Ἕνα γύρω ὁ ἀγέρας, τὰ τσακάλια, ἡ

νύχτα, τὸ χιόνι... Καὶ νά, δὲν γίνεται ἀλλοιῶς—σιγοπροχωροῦν.

—Στὸ ξάγναντο καὶ πέρα, εἶναι ποὺ ἔχει γοῦβες καὶ βράχια... ἀκούγεται ποὺ λέει, ποὺ παραμιλάει ὁ Στράτος.

—Ἄκου! Τὰ τσακάλια ἔρχονται... τραυλίζει ὁ Λεωνίδας. Καὶ παραπατάει, σωριάζεται, πιάνει νὰ κλαίει.

Ἡ νύχτα, ὁ ἀγέρας, τὸ χιόνι!...

Δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσει. Τὸν σηκώνει ἀγκομαχῶντας, τοῦ τινάζει τὰ ροῦχα, τοῦ χαϊδεύει τὸ πρόσωπο, τὸν φιλεῖ. Θέλει νὰ τὸν πάρει στὴν ἀγκαλιά. Στὴν ἀγκαλιά, ὁκτὼ χρονῶ ἀγόρι...

Τώρα σέρνονται, σιγοβαδίζουν.

—Παιδιά! ἀκούγεται γιὰ μιὰ στιγμὴ λαγαρὴ ἡ φωνή της. Κουράγιο καμάρια! Κάλλιο ὁ χαμός... Καὶ ὄχ! νοιώθει πιὸ γερὲς τὶς σουγλιὲς στὴ καρδιά...

—Μπράβο παγωνιά!... σιγομιθυρίζει.

Στὸ καινούργιο ξάγναντο δὲν ἀγνοβλέπεις παρὰ ἀπέραντη ἀσπρίλα. Μιὰ θάλασσα μὲ χιόνι. Ὁ οὐρανὸς σὰ νάναι χαμηλά, σὰ νὰ κατεβαίνει μὲ τὰ μολύβια του, σὰ νὰ σμίγει μὲ τὸ βουνό, λὲς καὶ θέλει νὰ συνεπάρει ὁλάκερη τὴ γῆ. Μόνο ὁ ἀγέρας, ποὺ ἄχ, σὰ νὰ καταλάγιασε. Ὁ ἀγέρας τόσην ὥρα κι' αὐτός, αἱμοβόρος κουρσάρος.

Τὰ δάχτυλα στὰ πόδια μουδιασμένα, νεκρά, δὲν νοιώθουν πιὰ τὸν πόνο, δὲν νοιώθουν τὰ σκουντουφλήματα. Οἱ χοντρὲς μάλλινες κάλτσες, τὰ κουρέλια, ξεσκίζονται.

—Μπράβο παγωνιά!.

Μερηές, μερηὲς σηκώνεται σὰν τειχὶ τὸ χιόνι. Σκουντᾶνε, σκουντᾶνε τὰ χέρια, τὰ δικά της ἀδύναμα χέρια.

—Παιδιά... λέει καὶ σπρώχνει καὶ μὲ τὸ στῆθος καὶ μὲ τὴ καρδιὰ ποὺ καταπονεῖ.

Βέβαια τὰ κρύσταλλα, τὰ τέτοια τειχιὰ σωριάζονται καὶ μόνο αὐτὲς βαθειά, οἱ σουγλιὲς μένουν καὶ νά, νά, βαροῦν...

—Κουράγιο!... σιγολέει γιὰ μιὰ στιγμή, ξανά.

—Κουρά-γιο... κάνει ξέψυχα καὶ βαρυανασαίνει. Βλέπει, βλέπει μὲ λαχτάρα τὴ γῆ. Νὰ μποροῦσαν μιὰ στιγμή, μιὰ τόση-δὰ στιγμοῦλα νὰ κάτσουν... Ἀδύνατο! ἡ παγωνιὰ ξεσκίζει... Μιὰ στιγμοῦλα, μιὰ μόνο στιγμή...

—Κουρά-γιο... τραυλίζει καὶ σωριάζεται. Ἄχ, ἀδερφοῦλα!

Περνᾶνε πέντε-δέκα, ποιὸς ξέρει πόσα λεπτὰ νὰ σηκωθεῖ... Οἱ σουγλιὲς στὴν καρδιά... φαίνεται νὰ ἔχει στραμπουλίξει, ἔχει σπάσει τὸ κόκκαλο. Κάτι νοιώθει στὰ χέρια. Ξέρει, θάναι αἷμα...

Καὶ βαδίζουνε πάλι πόντο μὲ πόντο, βαρηὰ καὶ σιγά. Ὁ Στράτος καὶ ὁ Λεωνίδας ἀλλοπαρμένοι βαρροῦνε πὼς θὰ τοὺς καταπιεῖ τώρα τὸ χιόνι.

—Φτά-... ἀντηχεῖ σπασμένη ἡ λαλιά της.

Καὶ σὲ λίγο, πάλι:

—Οἱ ἀγγέ.... οἱ ἀγγέλοι! ψελίζει καὶ φαίνεται χαμογελᾶ.

Κόβουν, στέκονται, πᾶνε ἀκόμη πιὸ σιγά. Σίγουρα νομίζουν, πὼς τοὺς δίνει ξανὰ κουράγιο.

—Παι-διά... ἐκεῖ, ἐκεῖ... οἱ ἀγγέ...λοι! ξεφωνίζει τότε καὶ δὲν μπορεῖ, ξαναπέφτει.

—Κουράγιο, ἀδερφή! κάνει ἀνασαίνοντας πρῶτος ὁ Στράτος.

—Φτάσαμε ἀδερφοῦλα... ἀποσώνει ἀποκαμωμένος ὁ Λεωνίδας.

Ἀλλὰ τὸ χέρι της κάνει ἕνα τόξο κι' ἔρχεται κι' ἀκουμπᾶ στὴν καρδιά.

—Κουράστ... μόλις καὶ μὲ βία ψελλίζουν τὰ χείλη.

Στέκονται, δὲν ξέρουν πιὰ τί νὰ ποῦν. Τὸ χιόνι, τὸ χιόνι!

Σκύβουν, τὴν ἁπαλοχαϊδεύουν, τῆς σφογγίζουν τὰ αἵματα, τὴν φιλοῦν. Πιάνουν νὰ τὴν ἀνασηκώσουν. Γιὰ δές, εἶναι λοιπὸν λαφριὰ σὰν τὸ πούπουλο, δὲν εἶναι βαρηὰ ἡ ἀδερφοῦλα!

—Φτάσαμε. Ἔλα φτάσαμε! τῆς φωνάζουν γλυκά. Ἄραγε νὰ λιγοθύμισε, γιατί πιὰ δὲν μιλάει; Ἄκου, τὰ τσακάλια... Ὡς τώρα τί καλά, σκαπούλαραν τὶς νάρκες...

Σκύβουν ξανά. Σιγά. Τὰ ματόκλαδα ἀπαλόγειραν. Σκέπασαν, σκέπασαν τὰ μάτια ποὺ μοιάζουνε μ' ἀστέρια...

Ξεγλυστράει καὶ πάλι ἀπὸ τὰ χέρια τους. Θεέ μου!

Χωρὶς ἄχνα, βγάζουν τὶς κάπες τους, κάνουν στὰ γρήγορα στρῶμα. Πιάνουν καὶ τρίβουν τὰ ματωμένα, ξεπαγιασμένα δάχτυλα...

Ὤ νά, ξεχωρίζουν μακρυὰ τὸν πέρα λόγγο, τὸ διάσελο.

«Φτάσαμε... φτάσαμε ἀλήθεια!» θέλουν νὰ ποῦν.

Ἡσυχία. Ὁ ἀγέρας ἔκοψε. Ἡ παγωμένη νύχτα ξεδιπλώνει τὸ βῆμα της. Τὰ τσακάλια τραβήχτηκαν πέρα. Κάτι σὰ νὰ φτερούγισε ψηλά.

Ξαφνιάζονται. Χίλιοι παλμοί. πᾶνε κι' ἔρχονται. Βλέπουν, δὲν βλέπουν... χάθηκε πάει. Τί νάναι;

—Πάρε μας, πάρε μας, ποῦ πᾶς μονάχη; θέλουν νὰ ξεφωνίσουν.

Καὶ σκύβουν, καὶ σκύβουν, καὶ δὲν συλλογιῶνται πιά.

Ἡ μάλλινη μπόλια λύθηκε. Τὰ μαλλιὰ ἁπλώθηκαν χαδιάρικο δάκρυ στὸ χιόνι.

Ὁ ἀγέρας ποὺ ξαναφάνηκε, τοὺς συνεπαίρνει τὰ βογκητά.

—Οἱ ἀγγέλοι, ἀδερφοῦλα, οἱ ἀγγέλοι...

Ἀκοῦνε μερικοὶ στρατιῶτες ποὺ ἔρχονται, τὶς βραχνές τους, τὶς ἀλαφιασμένες φωνές.

ΣΩΤΟΣ ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΘΕΙΟ ΒΡΑΔΥ

Ἂς γίνει φάτνη ἡ καρδιὰ αὐτὸ τὸ βράδυ
κι' ἂς ἀντικρύσουνε τὰ μάτια μας τὸ Φῶς!
Ὦ! τῆς Ἀγάπης Του νὰ νοιώσουμε τὸ χάδι,
τὸ Θεῖο βράδυ, ποὺ γεννιέται ὁ Χριστός.

Ἂς ριζωθεῖ βαθειὰ στὸ εἶναι μας ἡ Πίστις
καὶ στὴ σπηλιὰ τῆς Βηθλεὲμ ἂς τρέξει ὁ νοῦς,
νὰ ξανακούσουμε τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις!»
ποὺ τ' ἀγγελούδια τραγουδοῦν στοὺς οὐρανούς.

Βοσκοὶ ἂς γίνουμε σιμά Του νὰ βρεθοῦμε,
τὸ γόνυ ἀπόψε ἂς λυγίσει ταπεινά,
τὴν Ἀρετὴ καὶ τὴν Ἀλήθεια νὰ ντυθοῦμε,
καὶ μεῖς, νὰ ψάλουμε γλυκά, τὸ «Ὡ σ α ν ν ά!»

Κάποιο ἀστέρι ἀπὸ ψηλὰ νὰ μᾶς φωτάη
θἄχουμε σύντροφο στὸ δρόμο μας πιστό,
κι' ὅπως τοὺς μάγους μὲ τὰ δῶρα, θὰ μᾶς πάη
ἐκεῖ στὸ σπήλαιο νὰ βροῦμε τὸ Χριστό!

ΛΑΚΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

Φοιτητικό στέγαστρο

ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τό θέμα τοῦ Πανεπιστημίου ἀπασχολεῖ χρόνια τώρα τόν διανοούμενο κόσμο. Ἡ συζήτησις εἶχε ἀρχίσει τήν ἐποχή πρό τοῦ πολέμου καί συνεχίζεται μέ περισσότερο ἐνδιαφέρον τώρα μεταπολεμικῶς. Ξεχωρίζομε ἕνα κύριο ἄρθρο ἀπό τό «Nature», περιοδικό πού ἀσχολεῖται μέ τίς θετικές ἐπιστῆμες (τ. 4155 σ. 929). Ἀναφέρεται κυρίως στό βιβλίο τοῦ Walter Moberly, Ἡ κρίσις στό Πανεπιστήμιο, Λονδῖνον 1949. Εἰς τό βιβλίο του ζητεῖται ὅτι τό κλειδί γιά τήν ἀναμόρφωσι εὑρίσκεται μέσα στήν παράδοσι, τήν πεῖρα τῆς ἀνθρωπότητος καί στήν παράδοσι αὐτή τό χριστιανικό στοιχεῖο εἶναι ζωτικό. Πῶς θά μπορέση διαφορετικά νά ἀνταποκριθῆ τό Πανεπιστήμιο στά τεράστια πνευματικά καθήκοντα πού ἀντιμετωπίζει ἡ γενεά μας; Ἕως τώρα στήν πρακτική ἐφαρμογή τοῦ κόσμου τῶν ἀξιῶν τό Πανεπιστήμιο ἦταν ὁ πρωταγωνιστής μόνο σέ μιά μικρή ἔκτασι. Ἕνα θέμα πού χρειάζεται ἀκόμη συζήτησι καί μελέτη προσεκτική. Συζητήσιμη εἶναι καί ἡ οὐδέτερη στάσις τοῦ Πανεπιστημίου ἐπάνω σέ βασικά ζητήματα. Π. χ. θά πρεπη νά ὑπάρχη ἀμετακίνητος σταθερότης στήν πίστι σέ ὡρισμένες ἀξίες, ὅπως τό πάθος γιά τήν ἀλήθεια, τήν πληρότητα στήν ἀναζήτησί της, τήν λεπτή ἀκρίβεια στήν ἀνάλυσι, τή δικαία κρίσι, τό πνεῦμα τῆς μαθητείας, πού ἀπαιτεῖται σέ κάθε ξεχωριστό πεδίο τῆς ἐπιστήμης καί πρό παντός στήν ἐλευθερία ἐκφράσεως τῆς γνώμης.

Μέ τίς προϋποθέσεις αὐτές ἔχει τή θέσι της καί ἡ ὑπόδειξις τῆς μελετημένης κατευθύνσεως πού δίνει ἡ Χριστιανική Πίστις. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι συνιστᾶται ἐκτός ἀπό τήν ἐπιλογή τῶν ἀρίστων σπουδαστῶν καί ἡ εἰσοχή μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ. Κάποιος σύγχρονος Ἄγγλος εἶχε πεῖ. «Τό κλειστό Πανεπιστήμιο σέ ὁποιαδήποτε μορφή εἶναι ἡ πλήρης ἀντίθεσις τοῦ ζωντανοῦ Πανεπιστημίου».

Ἡ βασική γραμμή τοῦ συγγραφέως εἶναι ὅτι τά Πανεπιστήμια ὀφείλουν νά ἀντιμετωπίσουν τό θέμα τῆς θρησκείας ἐάν πρόκειται νά καταστοῦν πραγματικά ἐργαστήρια καί κέντρα ἀκτινοβολίας πνευματικῆς καί ἠθικῆς δραστηριότητος.

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Ἕνας χρόνος πέρασε καί ἐξηντλήθη ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου πού κυκλοφορεῖ τώρα ἡ ΧΦΕ σέ 2α ἔκδοσι. Εἶναι αὐτό μιά ἀπόδειξις γιά τήν ἀπήχησι πού βρῆκαν ἀνάμεσα στά νειάτα τῆς χώρας μας τά «Μηνύματα» τοῦ ἀλησμόνητου Βερίτη. Οἱ 4 ὁμιλίες τῆς 1ης ἐκδόσεως ἔχουν γίνει τώρα 10 (ὁ Χριστός καί οἱ νέοι — Τό θέλημα τῶν λευκῶν χωρῶν — Συνθήματα αἰωνιότητος — Οἱ νέοι πού δείχνουν τό δρόμο — Ἡ ἐλευθερία καί οἱ νέοι — Γιά ἕνα νέο κόσμο — Τό προσκλητήριο — Ἀναμμένα τά φῶτα — Τί τή θέλουμε τή θρησκεία; — Τό Ἰδεολογικό περιεχόμενο τοῦ 21. Καί κάθε σιλίς εἶναι γεμάτη ἀπό ἐνθουσιασμό ἀπό μαχητικότητα, ἀπό δημιουργική πνοή. Εἶναι γεμάτη ἀπό τήν παρουσία ἑνός ἀδελφοῦ πού ἔρχεται νά μεταγγίση στήν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη ζέσι καί δύναμι. Καί στίς σκληρές στιγμές τοῦ ἀγῶνος πού διεξάγουν τά σημερινά νειάτα γιά τή δημιουργία μιᾶς καινούργιας ἐποχῆς, συχνά χρειάζονται μιά τέτοια μετάγγισι. Συχνά χρειάζεται ν' ἀνέβη τό πνευματικό τους δυναμό, νά ἠλεκτρισθοῦν ἀπό τούς στίχους του:

«Πάντα μπροστά κι' ὅλο ψηλά κι' ὅλο ψηλότερα
κι' ὅλο στά ὡραῖα καί στά μεγάλα!»

Γι' αὐτό καί οἱ σελίδες τους εἶναι καί θά εἶναι πάντα πολύτιμες γιά κάθε νέο πού αἰσθάνεται τήν ἀνησυχία τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου μέσα του, τήν ἀνησυχία τῶν εὐγενικῶν, τῶν μεγάλων ἐπιδιώξεων.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Χαίρει κανείς νά μαθαίνη τί συντελεῖται στίς παιδαγωγικές Ἀκαδημίες. Βλέπει παντοῦ μιά ἐργασία ζωντανή καί δημιουργική. Ἔτσι στήν Ἀρσάκειο ἔγινε κάτι πρωτότυπο, νομίζομε. Ξεχωριστή σημασία δόθηκε στήν ἑνότητα ἀνάμεσα στίς σπουδάστριες Α' καί Β' ἔτους καθώς καί στήν ἀνάπτυξι τῆς πρωτοβουλίας, τῆς αὐτενεργείας, καί τῶν ἰδιαιτέρων κλίσεων τῆς κάθε μιᾶς. Γι' αὐτό σχηματίσθηκαν ἀπό πέρυσι ὁμιλοι (φιλολογικός, κοινωνικός, καλλιτεχνικός, φυσιολατρικός, φυσιογνωστικός, μουσικό), μέ τήν διεύθυνσι σπουδαστριῶν καί μέ συμβούλους καθηγητάς ἤ καθηγήτριες.

Ἀπό τούς ὁμίλους αὐτούς ἀναλόγως τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ καθενός γίνεται ἀρκετή ἐργασία. Ἐκδίδεται τό παιδαγωγικό δελτίο «Οἱ ὁρίζοντες» μέ συμμετοχή ὅλων τῶν σπουδαστριῶν. Ἐπίσης γίνονται ὁμιλίες ἀπό καθηγητάς Πανε-

πιστημίου ἔπως ἡ τοῦ καθηγητοῦ κ. Φ. Κουκουλέ «Ὁ βίος μιᾶς Βυζαντίδος» τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀστρονομίας κ. Σ. Πλακίδου «ταξείδι ἀνά τὸ σύμπαν», τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μ. Γερουλάνου «ἡ Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἰατρικῆς» κλπ. Ὀργανώνονται ἐκδρομὲς (καὶ 3ήμερες ἀκόμα) ἀπ' τὸν φυσιολατρικὸ ὅμιλο.

Ἐπισκέψεις σὲ νοσοκομεῖα, ἀνταρτόπληκτα παιδιὰ κλπ. ἀπὸ τὸν κοινωνικό. Στὰ μαθήματα σπουδάστριες βρίσκουν τὴν εὐκαιρία νὰ παρουσιάσουν ἄρθρα ἀπὸ χριστιανικὰ περιοδικά. Λειτουργεῖ πολὺ καλὰ δανειστικὴ βιβλιοθήκη καὶ ἀναγνωστήριο.

Καὶ κάτι τόσο χαρακτηριστικό: κάθε ἑβδομάδα οἱ σπουδάστριες βλέπουν ὅτι μπορεῖ ὁ στὸ «σχολικὸ ταμεῖο» ποὺ βοηθεῖ ὅσες ἔχουν μεγαλύτερη ἀνάγκη.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ «δέματος τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ» καθηγήτρια τῆς ΑΠΑ ἐπρότεινε στὶς σπουδάστριες καὶ στὰ παιδάκια τοῦ Προτ. Δημ. σχολείου νὰ φέρουν ἀπὸ ἕνα μικρὸ πρᾶγμα. Μ' αὐτὸ ἔγιναν 10 μεγάλα δέματα.

Οἱ δευτεροετεῖς ὠργάνωσαν κι' ἑφέτος ἑορτὴ γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῶν πρωτοετῶν. Οἱ γεμάτες παλμὸ καὶ χριστιανικὲς ἀπόψεις ὁμιλίες, τὰ χριστιανικὰ ποιήματα, καὶ τὰ ὁμορφα τραγούδια ἔκαναν τὶς νέες σπουδάστριες — κατὰ τὴν ὁμολογία τους — νὰ νοιώσουν πιὸ βαθειὰ τὴν ἀποστολή τους.

Οἱ κάπως παλαιοὶ ἀναγνῶσται τῆς φοιτητικῆς στήλης θὰ θυμοῦνται τοὺς περιέργους ἐκείνους «ἁρμοδίους» ποὺ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1946 σὲ κάποια κατασκήνωσι φοιτητριῶν», ἀπηγόρευσαν σὲ φοιτήτριες τῆς ΧΦΕ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰς συναδέλφους των. Τὸ Σάββατο 26-11-49 ἀνεβλήθη ἡ παιδαγωγικὴ ἐκδρομὴ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κάνῃ ἡ ΑΠΑ στὸν Μαραθῶνα γιὰ νὰ μποροῦσαν οἱ πρωτοετεῖς νὰ παρευρεθοῦν στὴ δεξίωσι τῶν πρωτοετῶν ὅλων τῶν σχολῶν ποὺ ὠργάνωσε ἡ ΧΦΕ. Διαφορὰ «ἁρμοδίων» ἀπὸ «ἁρμοδίους». Εἶναι καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ «σημεῖα τῶν καιρῶν».

ΑΠ' Ὅ,ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ

Κατὰ τὴν ὁρκομωσία τῶν νέων φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὁ Πρύτανις κ. Ε. Ἐμμανουὴλ—τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φαρμακευτικῆς χημείας—μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς νέους συναδέλφους μιὰ προτροπή. «Ἀγαπήσατε τὴν ὡραιοτέτην θρησκείαν τοῦ Ναζωραίου, διὰ τῆς ὁποίας δημιουργεῖται ἀκλόνητος πίστις καὶ ἐξαπλοῦται εἰρήνη, ἀγάπη καὶ ὁμόνοια εἰς τὸν κόσμον». Ἐτόνισε τὴν τιμὴ τοῦ νὰ εἶμαι Ἕλληνες φοιτητὴ καὶ ἔρριξε τὸ σύνθημα: «Δημιουργήσατε παρόν καὶ μέλλον· μὴν ἀρκεσθῆτε μόνον εἰς τὸ παρελθόν, ἀποφύγετε τὰς καινοφανεῖς θεωρίας». Ὁ κ. Πρύτανις ἀφοῦ ἀνέπτυξε «τὸν θανάσιμον κίνδυνον ποὺ διατρέχει κάθε πνευματικὴ ἀξία ἀπὸ τὴν παραδοχὴν τῶν ὁλιστικῶν διδαγμάτων, ἐτόνισε ὅτι ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξις μὲ ψυχικὴν ἀναπηρίαν εἶναι ὁλεθρία. Ἡ μόρφωσις χαρακτῆρος εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἀτύχημα ὁ νὰ εἶναι κανεὶς ἀληθὴς ἐπιστήμων καὶ κίβδηλος» (ὡς ἄτομον).

—Ὁ Πρύτανις τοῦ Πολυτεχνείου κ. Κορωναῖος εἰς τὸ ἀναρκτήριον μάθημα τοῦ ἐτόνισε εἰς τοὺς σπουδαστὰς τὸν κίνδυνον τῆς μονομερείας. «Ὁ μηχανικός, εἶπε, δὲν πρέπει νὰ εἶναι μονομερής. Ὁ καθεὶς πρέπει νὰ γνωρίζῃ πῶς προῆλθεν ὁ κόσμος, ὁ ἄνθρωπος καὶ διατί ζῇ». Ἀπὸ ἕνα τόσο ἐπίσημο λοιπὸν βῆμα διακηρύσσεται ὁ κίνδυνος τῆς ἀπομονώσεως, τῆς μονομερείας καὶ τῆς ἐλλείψεως προσανατολισμοῦ.

— Εἰς τὸ ἀναρκτήριον μάθημά του ὁ καθηγητὴς τῶν παιδαγωγικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Καλλιάφας ἐτόνισε ὅτι «ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἀντίληψις περὶ κόσμου καὶ ζωῆς εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀντίληψιν ποὺ ἐπεκράτει τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα. Ὁ ὁλισμὸς ὡς ἐπιστημονικὴ θεωρία ἔχει θανατωθῇ». Καὶ ἐκάλεσε τοὺς φοιτητὰς νὰ γίνουν «συγχρονισμένοι ἐπιστημονικῶς, ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ τὸ φάντασμα τοῦ ψευτοσυγχρονισμοῦ».

ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

— Μὲ ὡραίες ἑορταστικὲς συγκεντρώσεις ἄρχισαν καὶ φέτος τὰ Χριστιανικὰ Μαθήματα στὶς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ Νίκαια. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ ἦταν τὸ πυκνότερο ἀπὸ ἄλλες χρονιὲς ἀκροατήριο καθὼς καὶ ἡ προηγμένη πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν νέων συναδέλφων, πρᾶγμα ποὺ δείχνει τί καρποὺς φέρνει ἡ ἐργασία τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καὶ τῶν Χριστιαν. Μαθητικῶν Ὁμάδων μέσα στὰ γυμνάσια.

—Ἡ ΧΦΕ ὅπως κάθε χρόνο, μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ἔκαμε 2 δεξιώσεις. Μιὰ γιὰ τοὺς πρωτοετεῖς φοιτητὲς καὶ τὴν ἄλλη γιὰ πρωτοετεῖς φοιτήτριες. Σ' αὐτὲς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ διατυπωθοῦν τὰ προβλήματα καὶ ἡ ἀνησυχία τοῦ πρωτοετοῦς, ἡ πεῖρα τῶν παλαιοτέρων καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ πεποίθησις ὅλων ὅτι μόνο μὲ τὴν χριστιανικὴ θεμελίωσι μποροῦμε νὰ προχωρήσωμε, βέβαιοι γιὰ τὴν πλήρη καὶ ὁλοκληρωτικὴ ἐπιτυχία. Ἐπίσης ἡ Χ.Φ.Ε. δέχτηκε σὲ εἰδικὴ δεξίωσι στὸν Πειραιᾶ τὶς πρωτοετεῖς σπουδάστριες τῆς Ραλλείου. Ἡ πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργήθηκε ἦταν ἐξαιρετική.

— Τὸ «Θυρωρεῖον» τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης ἐτοιχοκόλλησε μιὰ εἰδοποίησι γραμμένη μὲ μολύβι, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι «πωλεῖται ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ψυχανάλυσιν τοῦ μεγάλου Φρόϋντ» πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γινόταν προηγουμένως στὰ πεζούλια, τὰ ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπ' τὴ Λέσχη. Τί συμβαίνει ἀρά γε; Ξεχείλισμα μεγαλοψυχίας ἢ ἐκδήλωσις ἐμπορικοῦ δαιμονίου; Ἀσφαλῶς γιὰ τὸ δεύτερο πρόκειται. Ὅπως, ὅμως, θάλεγε κανεὶς στὴν διάλεκτο τῆς νεοσυστάτου ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως, οἱ σημερινοὶ φοιτηταὶ «δὲν ἔχουν λεπτὰ γιὰ σκότωμα».

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΙΣ

Τὸ ἔτος ποὺ ἀρχίζει εἶναι καὶ αὐτό, ὅπως κάθε καινούργιο ἔτος, ἕνα καινούργιο ἐρωτηματικόν. Ἀλλὰ ἀκόμη εἶναι ἕνα ἔτος ἀγώνων. Πῶς θὰ ἐξελιχθοῦν αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες εἶναι ἄγνωστον. Ἀλλὰ ἕνα εἶναι βέβαιον. Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1950 ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἔχῃ ἕνα ἀκόμη ἔτος ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἐμαρτύρησαν εἴκοσι αἰῶνες: Ὅτι, ἀπὸ τότε ποὺ ἐνεφανίσθη ὁ Χριστιανισμός, κάθε χρόνος ποὺ περνᾶ εἶναι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα χρόνος εὐτυχίας ἢ δυστυχίας, ἀναλόγως τοῦ ἂν ἡ ἀνθρωπότης τὸ διάστημα αὐτὸ τὸ ἐπέρασε κοντὰ ἢ μακρυὰ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν.

Εὐχόμεθα εἰς ὅλους τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ ζήσουν καὶ τὴν 31 προσεχοῦς Δεκεμβρίου νὰ ἐλέγξουν κατὰ πόσον ἄλλην μίαν φορὰν θὰ ἐπαληθεύσῃ ἡ πρόβλεψις αὐτή. Καὶ εὐχόμεθα νὰ ζήσουν ὥστε ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν νὰ κάμνουν τοιαύτας ἐπαληθεύσεις. Καὶ εὐχόμεθα, ἀκόμη, οἱ ἀναγνῶσται μας νὰ συντελέσουν, ὡς πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ ἑπομένως πνευματικοὶ μαχηταί, ὥστε ἡ Ἑλλάς, ὁ ἐθνικός μας βίος, νὰ πάρῃ τοιαύτην κατεύθυνσιν, διὰ νὰ εἶναι χαρούμενον, ἐλπιδοφόρον καὶ εὐλογημένον τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐπαληθεύσεως. Αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ ἀληθινὴ νίκη εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους.

ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΣΥΜΦΟΡΑ

Μεγάλη συμφορὰ ἀπειλεῖ τὴν Ἑλλάδα πάλιν. Ποιὰ εἶναι ἡ συμφορὰ αὐτή; Ἡ ἐξαιρετική, εὐλογημένη καρποφορία τῆς ἐληᾶς! «Ἐλαία κατάκαρπος» γεμίζει τὴν Ἑλλάδα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Καὶ ἡ «σοδειὰ» εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐλογημένη.

Ναί, ἀλλά... Ἀλλὰ ἐδῶ ἀρχίζει ἡ ἔλλειψις νοικοκυρωσύνης, ἡ ἔλλειψις τῆς πνευματικότητος ἐκείνης ἡ ὁποία θὰ δώσῃ μίαν ἀνωτέραν πνοήν. Καὶ ἔτσι ἡ εὐλογία γίνεται συμφορά, γίνεται κατάρα. Οἱ ἐλαιῶνες γεμᾶτοι κάθε εὐλογίαν (ἀνάλογο ἰσχύει καὶ μὲ τὴν πατάτα καὶ ἄλλα προϊόντα) καὶ ὅμως οἱ παραγωγοὶ περίφοβοι γιὰ τὴν «ζημιὰ» ποὺ ἀπειλεῖ δυστυχίαν. Οἱ «ρεαλισταὶ» ποὺ θέλουν νὰ ποῦν ὅτι μόνον ἡ ὕλη διέπει τὴν οἰκονομίαν, ἂς καθίσουν νὰ τὸ προσέξουν νὰ τὸ μελετήσουν τὸ φαινόμενον αὐτὸ καὶ θὰ διδαχθοῦν πολλά.

Ἂς τοὺς διδάξῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐλπὶς ὅ,τι δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς διδάξῃ ὁ ἀρνητικὸς «ρεαλισμὸς» καὶ «ὀρθολογισμός» των. Καὶ ἂς μάθουν ὅτι, καὶ ἐλαιοπαραγωγὴν ἀκόμη διὰ νὰ ἔχουν, δὲν φθάνει τὸ ὑλικὸν γεγονὸς τῆς πλουσίας συγκομιδῆς.

ΕΙΣ ΤΟ ΧΑΡΤΙ!

Θέλετε τώρα καὶ κάτι ἄλλο; Μοῦ ἔδειξαν τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως»: Τεῦχος Α', ἀριθμὸς φύλλου 214. Νομοθετικὸν Διάταγμα 1067. «Περὶ κυρώσεως συμφωνίας μεταξὺ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, περὶ ἐκκλήσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν χάριν τῶν παίδων». Δὲν χορταίνετε νὰ διαβάζετε. Μεγαλοπρεπῆ πράγματα! Κείμενα ἀγγλικὰ καὶ ἑλληνικά. Φαρδειὲς πλατειὲς ὁπογραφές. Τίτλοι μεγαλοπρεπεῖς κτλ. Νά, λόγου χάριν, τὸ πρῶτον ἄρθρον: «Ἐπωνυμία τῆς ἐκκλήσεως». «Ἡ ἐπωνυμία ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ κηρυχθῇ καὶ διεξαχθῇ ἡ ἐξόρμησις ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, εἶναι: Ἔκκλησις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ὑπὲρ τῶν παίδων, ἀναγραφομένη κατωτέρω ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ἡ Ἔκκλησις».

Ἔπειτα, ἄρθρον 2ον, «Διεξαγωγὴ τῆς ἐξορμήσεως», ἄρθρον 3ον, 4ον καὶ 5ον «Περὶ εἰσφορῶν καὶ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν» καὶ ἄρθρον 6ον «Βοήθεια παρασχετέα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν» κλπ. κλπ.

Ἐξόρμησις, λοιπόν, ἀπὸ τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη, μὲ νόμους, μὲ διατάγματα, μὲ ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως κλπ. κλπ. Ἂς σημειωθῇ, ὅτι ἡ σύμβασις ἔχει χρονολογίαν 12 Φεβρουαρίου 1948. Εἰς τὴν ἰδι-

κήν μας Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ἐδημοσιεύθη τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1949.

Αὐτὰ εἰς τὸ χαρτί. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τώρα; Εἴδατε τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά; Εἶδαν τὰ παιδιά μας τίποτε, ἔστω καὶ τὸ παραμικρὸν ὡς καρπὸν τῆς «ἐξορμήσεως»; Εἴδαμε οἱ Ἕλληνες κάτι;

Πῶς δὲν εἴδαμε; Παραπλεύρως εἰς τὴν θαυμαστὴν ἐξόρμησιν διὰ τὸ «δέμα τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ» διατρέχει τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτὸ τὸ φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἄλλην μίαν φορὰν τί εἶναι «ἐξόρμησις» μὲ νόμους καὶ συμβάσεις καὶ διατάγματα καὶ ὁλικὰ μόνον ἐφόδια καὶ τί εἶναι ἐξόρμησις μὲ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος.

ΕΝΑ ΠΟΛΥΤΙΜΟΝ ΕΡΓΟΝ

Ἔχω μπροστά μου ἕνα βιβλίον, ποὺ θὰ ἤθελα πάρα πολὺ νὰ τὸ συστήσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ τίτλος του εἶναι «Φυσικὴ ἐπιστήμη, θρησκεία, κοσμοθεωρία» ἀπὸ τὸ συνέδριον τοῦ Ἰνστιτούτου Gmelin τῆς ἀνοργάνου χημείας εἰς τὴν ἑταιρείαν Max Planck πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει μίαν σειρὰν ἀπὸ ἐπιστημονικὰς ὁμιλίας, τὰς ὁποίας ἔκαμαν καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου σχετικὰ μὲ τὰ μεγάλα αὐτὰ θέματα.

Ἂς σταματήσω ἐδῶ. Ἂς μὴ προσπαθήσω νὰ δώσω οὔτε περίληψιν οὔτε σχολιασμόν, διὰ νὰ μὴ χαλάσω, μὲ τὴν ἀναπόφευκτον συντομίαν, κάτι ποὺ θέλει ἄνεσιν διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ. Ἀλλὰ ἠμποροῦμε νὰ ὁποσχεθοῦμε εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων», ὅτι τὸ περιοδικόν των θὰ φροντίσῃ ὥστε κάτι νὰ πάρῃ τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τροφήν, ἡ ὁποία μὲ πλοῦτον καὶ εἰς ποιότητα ἐκλεκτὴν περιλαμβάνεται εἰς τὸν πολύτιμον αὐτὸν τόμον.

ΘΛΙΒΕΡΟΝ ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ

Ἡ παρισινὴ ἐφημερὶς «Le Monde» δὲν εἶναι βέβαια οὔτε «θρησκευτικὴ» οὔτε ὄργανον διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας. Ἀλλὰ τηρεῖ μίαν εὐπρεπῆ στάσιν ἀπέναντι τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως καὶ τελευταίως ἀκόμη, ἐξεκαθάρισε ὅτι μένει ἐπάνω εἰς τὸ πεδίον τοῦ περιφήμου Λαϊκισμοῦ (Laïcisme). Ἐ, λοιπόν, θὰ ἦταν ἀπίστευτον νὰ ἔβλεπε κανεὶς μίαν τοιαύτην ἐφημερίδα νὰ ὑπερασπίζεται τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἐναντίον ἑνός... ἐπισκόπου, καὶ νὰ τὸν ἀνακαλῇ, τὸν ἐπίσκοπον, μία τοιαύτη ἐφημερίς, εἰς τὴν χριστιανικὴν γραμμήν! Αὐτὸ εἶναι, βέβαια, ἕνας τραγικός, συγχρόνως καὶ διασκεδαστικὸς γρῖφος, ποὺ λύεται ἅμα σκεφθοῦμε ὅτι, ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ὁ περίφημος ἀγγλικανὸς ἐπίσκοπος τῆς Βιρμιγχάμης. Αὐτὸς λοιπόν, ὁ ἐπίσκοπος, τώρα βρῆκε νὰ ἐπιστρατεύσῃ διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ à la Hitler τὴν στείρωσιν, τὴν εὐθανασίαν κλπ., καὶ αὐτὰ τὴν ὥραν ποὺ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐξεστράτευσε ἐναντίον ὅλων αὐτῶν τῶν ἐγκληματικῶν τάσεων. Καὶ εἶναι ὡραῖον θέαμα νὰ βλέπετε τὰς διαμαρτυρίας τῶν «ἀνθρωπιστῶν» τοῦ ἐξωχριστιανικοῦ στρατοπέδου ποὺ ἐρωτοῦν, τί ἔπαθε ὁ ἐπίσκοπος διὰ νὰ κτυπᾷ ἔτσι τὰς χριστιανικὰς ἀπόψεις!

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καὶ τόσον παράξενον. Ἁπλούστατα εὑρισκόμεθα εἰς μίαν στροφήν. Ἡ ἀντιχριστιανικὴ ἄρνησις ἐπιστρέφει εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῆς ἀρνήσεως μένει ἀκόμη ὁ ἀρνητής... θεολόγος! Αὐτὸς γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχει δείξει τὸ παραμικρὸν σημεῖον ἐπιστροφῆς. Θέλει νὰ γίνῃ ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστὴς τῆς ἀρνήσεως ποὺ φεύγει.

Θλιβερὸν προνόμιον, ποὺ δὲν ὠφελεῖ βέβαια κανένα. Δὲν ὠφελεῖ οὔτε τὸν ἀρνητὴν θεολόγον ποὺ ἐνῷ νομίζει ὅτι «κάνει τὸν σπουδαῖον», παίζει ἁπλούστατα τὸν κωμικὸν ρόλον εἰς τὸ σύγχρονον δρᾶμα, οὔτε τὴν ἄρνησιν ποὺ κατήντησε νὰ καταφεύγῃ εἰς τοιούτου εἴδους ὑπερασπιστάς.

ΜΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑ

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος διὰ τὴν στροφὴν ποὺ παρατηρεῖται εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἀρνήσεως, ἀντιγράφω πάλιν κάτι ἀπὸ ἕνα χρονογράφημα τοῦ Robert Escarpit εἰς

τὴν ἐφημερίδα Le Monde, χρονογράφημα γραμμένον μὲ ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὸν «λαϊκισμὸν» δηλαδή, περίπου, τὴν ἀθρησκείαν: «Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ξερριζώσῃ ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ψυχὴν δεκαοκτὼ αἰῶνας Χριστιανισμοῦ. Ἀκόμα καὶ ὅταν κτυπᾶμε τὴν θρησκείαν χρησιμοποιοῦμε τὴν γλῶσσαν της. Καὶ ἡ «λαϊκὴ» ἠθική μας εἶναι, εἰς τὸ τέλος, ἡ ἠθικὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας».

Ὡραῖο δὲν εἶναι;

Εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς ὁμολογίας, ἑνὸς αἰῶνος ποὺ φθάνει εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου του, καὶ ἀρχίζει νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸν δρόμον ποὺ εἶχε χάσει!

Ζ. Ν.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Πρέπει νὰ συγχαροῦμε θερμότατα τὸ Ἐθνικὸν Ἵδρυμα γιὰ τὴν ὡραία σκέψη του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἄρτια ὀργάνωση τῆς Ἐκθέσεως Λαϊκῆς Τέχνης στὸ μέγαρο τοῦ Ζαππείου. Πρώτη φορὰ ἡ ἐθνικὴ μας χειροτεχνία καὶ βιοτεχνία συγκεντρωθῆκε καὶ παρουσιάσθηκε τόσο πλατιὰ καὶ τόσο ἀντιπροσωπευτικά. Μέσα στὸν εὐρύτατο χῶρο τῶν μεγάλων αἰθουσῶν ὑπάρχει, στὴν πιὸ φωτεινὴ κι' εὐγενικὴ μορφή της, ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα.

Κάθε περίπτερο, καὶ μιὰ της ἔκφραση. Μακεδονία, Ἤπειρος, Ρούμελη, Πελοπόννησος, Κυκλάδες, Κρήτη, Δωδεκάνησος, Κύπρος. Ἡ καθεμιὰ μὲ τὸ δικό της ἰδιαίτερο ὕφος, μὲ τὰ δικά της τοπικὰ γνωρίσματα. Ἀλλὰ καὶ ὅλες μαζὶ μὲ τὸν ἴδιο κοινὸ χαρακτῆρα, τὸ ἴδιο ἐνιαῖο πνεῦμα.

Πηγαίνοντας ἀπὸ περίπτερο σὲ περίπτερο καὶ καμαρώνοντας τὰ θαυμαστὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης τοῦ λαοῦ μας, νοιώθεις ν' ἀναβλύζεται ἀπ' ὅλα ἡ ἴδια πηγή, καταλαβαίνεις πὼς ὅλα ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ ἐμπνεύσεως, αἰσθάνεσαι πὼς πίσω ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει ἡ ἴδια ψυχή: ἡ ὡραία, ἡ εὐγενική, ἡ γνήσια καλλιτεχνικὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας.

Ξεχωρίζεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὶς διαφορετικὲς δεξιοτεχνίες τῶν χεριῶν, ποὺ σκάλισαν αὐτὰ τὰ ξύλα στὴν Κορυτσά, ποὺ ὕφαναν αὐτὰ τὰ ὑφάσματα στὴν Καλαμάτα, ποὺ δούλεψαν αὐτὰ τ' ἀσημικὰ στὰ Γιάννενα, ποὺ κέντησαν αὐτὲς τὶς ἀντέλλες στὴν Κύπρο, ποὺ ἔφτιαξαν τ' Ἀραχωβίτικα χαλιά, τὶς Μακεδονικὲς φορεσιές, τὰ Ροδίτικα κεντήματα. Ὅμως εἶσαι πάντα βέβαιος πὼς τὰ χέρια αὐτὰ ἦταν ὅλα Ἑλληνικά, πὼς ὅλα αὐτὰ ποὺ σὲ τριγυρίζουν εἶναι ὅλα Ἑλλάδα.

Καὶ βλέποντας τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀξία τῆς τέχνης αὐτῆς, βεβαιώνοντας τὴν αἰσθητικὴν ἀρτιότητα καὶ ἁρμονία της, γεμίζεις ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνεια στὴ συναίσθηση πὼς ὅλα αὐτὰ τ' ἀνώτερα καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα δὲν εἶναι ἡ τυχαία καὶ συμπτωματικὴ ἐπίδοση ὁρισμένων ἀτόμων, ἀλλὰ ἡ αὐθόρμητη καὶ πηγαία ἔκφραση τῆς ὁμαδικῆς καλαισθησίας μιᾶς μακρᾶς σειρᾶς γενεῶν ὅλου τοῦ λαοῦ μας — αὐτοῦ τοῦ ὑπέροχου καὶ θαυμαστοῦ λαοῦ, ποὺ τόσο ζωντανὰ καὶ τόσο γόνιμα κρατᾶ μέσα στὸ αἷμα του «καὶ σ' ἠν ψυχή του τὰ γνησιώτερα στοιχεῖα μιᾶς ἀληθινὰ δημιουργικῆς Τέχνης.

ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἀλλὰ δὲν γεμίζεις μόνο ἀπὸ καλλιτεχνικὴ χαρὰ καὶ περηφάνεια. Γεμίζεις ἀκόμη ἀπὸ πίστη στὴν ἀπέραντη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ζωτικότητα τοῦ λαοῦ μας.

Καπνίζουν ἀκόμα τὰ ἐρείπια τῶν καμένων χωριῶν μας. Φιλόκοποι εἶναι—πληγὲς ἀνεπούλωτες—οἱ τάφοι τῶν παλληκαριῶν μας. Δακρυσμένα τὰ μάτια τῶν μητέρων, ποὺ τοὺς ἔκλεψαν τὰ παιδιά, τῶν ξεριζωμένων ἀδελφιῶν μας. Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος αὐτὸς λαός, ὁ προδωμένος, ὁ κακοτυχημένος, ὁ ματωμένος, ὁ μαυροτορπιλισμένος, ὁ ἀστεγος, βρίσκει μέσα του τὴ δύναμη νὰ προσπεράσῃ τὰ ἐρείπια καὶ τοὺς τάφους, νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν πόνο καὶ τὴν κόπωση καὶ νὰ δώσῃ τὸ «παρών» σ' ἕναν τέτοιο καλλιτεχνικὸ συναγερμό.

Καὶ τὸ κυριώτερο: Νὰ δώσῃ τὸ «παρών» μὲ ἔργα τέχνης, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτά, ἴσως τὰ περισσότερα, εἶναι καμωμένα σὲ ματωμένους ἀργαλειούς, εἶναι κεντημένα μὲ δάκρυα πένθους καὶ πόνου, ἀναβλύνουν ἀκόμα τὴν καπνίλα τῶν καμένων σπιτιῶν ἢ τὴ σκόνη τῶν ἐρειπίων.

Μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ ἀκοῦσες, δυνατὴ καὶ σταθερή, τὴ φωνὴ τῆς ψυχῆς του: Ἐδῶ εἶμαι! Ἕτοιμη! Ὅλες αὐτὲς τὶς ἐσωτερικές μου δυνατότητες, ποὺ τὶς βλέπεις νὰ καθρεφτίζωνται σ' αὐτὰ τὰ ἔργα, ὅλο αὐτὸ τὸ ἀπόθεμα ζωῆς καὶ δυνάμεως, ποὺ συσσώρευσαν μέσα μου οἱ αἰῶνες τοῦ ἐθνικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ μας, ἕτοιμη εἶμαι νὰ τὰ διαθέσω καὶ πάλι γιὰ ἕνα νέον ἀγῶνα — ἀγῶνα τώρα Πνεύματος καὶ Πολιτισμοῦ, τὸν παντοτεινὸ καὶ βασικὸν ἀγῶνα τῆς Φυλῆς μας.

Πῶς νὰ μὴ γεμίσῃς ἀπὸ πίστη στὴν ψυχικὴ δύναμη καὶ ζωντάνια, στὴν πνευματικὴν ἀποστολὴ καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ λαοῦ;

ΕΝΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ - ΣΥΜΒΟΛΟ

Καὶ σὰν νὰ θέλῃ ν' ἀποσαφηνίσῃ τὴν πορεία καὶ νὰ τονίσῃ τὴ σημασία τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ἀγῶνος, ὑπάρχει μέσα στὴν Ἔκθεση καὶ ἕνα

περίπτερο, ποὺ δὲν ἀνήκει σὲ καμμιὰν ἰδιαίτερη περιοχὴ τῆς χώρας, ποὺ δὲν ἐκφράζει καμμιὰ τοπικὴ μορφὴ τέχνης. Τὸ περίπτερο αὐτὸ ἀνήκει σ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκπροσωπεῖ τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ της. Μὲ ἐκθέματα καμωμένα μὲ τὰ χέρια καὶ τὴν ψυχὴ ἀγνῶν παιδιῶν, ποὺ προέρχονται ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑρμηνεύουν κατὰ τὸν πιὸ αὐθέρμητο καὶ γνήσιο τρόπο τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς διαθέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ — τῶν παιδιῶν τῆς «Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐργαζομένης Νεολαίας» —, τὸ περίπτερο αὐτὸ πρέπει νὰ μείνει μέσα στὴν Ἔκθεση σὰν ἕνα σύμβολο, ποὺ μορφοποιεῖ καὶ ἐκφράζει τὶς πιὸ οὐσιαστικὲς τάσεις τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ τὶς πιὸ κατηγορηματικὲς ἐπιταγὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ περιπτέρου ὑπάρχουν τυπωμένα τὰ πνευματικὰ συνθήματα, ποὺ ἐμπνέουν καὶ καθοδηγοῦν τοὺς Νέους αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτὲς τὶς ἐπιγραφές, τὸ περίπτερό τους θὰ τὰ φώναζε καὶ μόνο του αὐτὰ τὰ συνθήματα. Θὰ ἤθελα νὰ ἰδῇ κανεὶς τὰ ὡραῖα, εὐγενικὰ καὶ ἐμπνευσμένα ἔργα τους (ἀπὸ μιὰν ἐξαίρετη ἁγιογραφία στὴ μέση σὰν ἔκφραση τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος ὅλης τῆς ἐργασίας), γιὰ ν' ἀκούσῃ καθαρὰ τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ αὐτὰ συνθήματα: «Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα». «Γιὰ ἕναν Ἑλληνοχριστιανικὸ Πολιτισμό».

Ναί. Καὶ χωρὶς νὰ τὰ ἰδῇ γραμμένα πουθενά, τὰ διαβάζει κανεὶς βαθύτατα μέσα του: Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα! Γιὰ ἕναν Ἑλληνοχριστιανικὸ Πολιτισμό!

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ

Στὶς 15 Ἰανουαρίου ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Κύπρου θὰ συγκεντρωθῇ στὶς ἐκλογές του καὶ θ' ἀπευθύνῃ στὸν Θεὸ δέησῃ γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας του. Καὶ μετὰ τὴν δέηση, σὰν μιὰ προέκταση τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς, θὰ ὑπογράψῃ, μὲ τὴν ἴδια πίστη, ἕνα λιτόλογο δημοψήφισμα, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ζητᾶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἤδη ζητήσει πρῶτα ἀπὸ τὸν Θεό, τὴν πραγματοποίηση τοῦ αἰτήματός του.

Ἂν ἡ ἐλευθερία εἶναι—καὶ εἶναι—θεῖο δῶρο, χαρισμένο ἀπὸ τὸν Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους σὰν μιὰ πρωταρχικὴ εὐλογία Του γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν προκοπή τους, ἡ προσευχὴ τῶν Κυπρίων θὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτη στὸν οὐρανό. Καὶ θὰ ἐκπληρωθῇ Καμμιὰ ἀνθρώπινη δύναμη δὲν μπορεῖ ν' ἀντιταχθῇ στὴ θεία θέληση. Καμμιὰ ἀδικία ν' ἀντισταθῇ στὴ θεία δικαιοσύνη. Καὶ οἱ ἀδελφοὶ Κύπριοι θ' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Ἂς εἶναι βέβαιοι. Ἂς ἀκούσουν κι' ἀπὸ τὶς στῆλες αὐτὲς τὴ φωνὴ τῆς ψυχῆς ἑνὸς συμπατριώτη τους: θ' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ἡ «Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση» δημοσιεύει στὸ τελευταῖο της τεῦχος μιὰ μελέτη τοῦ Ἄγγλου μυθιστοριογράφου V. S. Pritchett σχετικὰ μὲ τὸ μέλλον τοῦ Ἀγγλικοῦ μυθιστορήματος. Ἡ μελέτη αὐτή, ἐρευνώντας τὴν πνευματικὴ κρίση ποὺ περνᾶ τὸ μυθιστόρημα στὴν Ἀγγλία, διαπιστώνει τὴν πλήρη ἀποτυχία τῶν «ποιητικῶν», ὅπως τὰ ἀποκαλεῖ, μυθιστορημάτων, ποὺ, στηριγμένα στὸν Μαρξισμὸ καὶ τὸν «κοινωνικὸ ρεαλισμὸ» ἀποπειράθηκαν νὰ δώσουν νέα ζωὴ καὶ νόημα στὸ λογοτεχνικὸ αὐτὸ εἶδος. Καὶ καταλήγει: «Ὁ κόσμος μας δὲν φαίνεται πὼς θὰ ἐξακολουθήσῃ γιὰ πολὺ καιρὸ νὰ ἱκανοποιῆται μὲ τὸ τυχάρπαστο μυθιστόρημα ποὺ ἔγινε δημοφιλὲς στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τοῦ χάους. Ἂν ὁ κόσμος μας ἐπιζήσῃ, ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὶς ἠθικὲς μορφές, γιὰ τὶς ἠθικὲς ἀξίες, θὰ γεννηθῇ μόνη της, νομίζω, στὸν μυθιστοριογράφο».

Ἂν εὑρίσκουμε σὲ παγκόσμια κλίμακα τὰ πρόθυρα τῆς μελέτης αὐτῆς, θὰ ἰδοῦμε ὅτι ἀνταποκρίνεται στὴ συνολικὴ πραγματικότητα. Ἡ κρίση τοῦ μυθιστορήματος — καὶ γενικώτερα τῆς λογοτεχνίας — δὲν ὑπάρχει μόνο στὴν Ἀγγλία, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Καὶ οἱ διαπιστώσεις τοῦ Ἄγγλου συγγραφέως δὲν ἐφαρμόζονται μόνο στοὺς ὁμοεθνεῖς συναδέλφους του, ἀλλὰ καὶ στὸν πλατὺ διεθνῆ κύκλο.

Μὲ μιὰ διαφορά: Ὅτι, γιὰ νὰ πέσουν τὰ «στερεὰ δρια», δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ χαραχθοῦν ἄλλα, ὅσο κι' ἂν τὰ βρίσκῃ πλατύτερα ὁ Ἄγγλος συγγραφεύς, εἶναι πάντα ὅρια. Τὸ Χριστιανικὸ πνεῦμα, ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλο τὸν κόσμο καὶ ὅλη τὴ ζωή, οὔτε περορίζεται, οὔτε περιορίζει μέσα σὲ δεσμὰ Φτάνει νὰ ὑπάρχῃ. Καὶ ὅταν ὑπάρχῃ, γνήσιο καὶ καθαρό, τὰ ὅρια ἁπλώνονται σὲ ἀπέραντες ἐκτάσεις, σμίγουν καὶ συνταυτίζονται μὲ ὁρίζοντες, ποὺ, πίσω ἀπὸ τὰ γαλανὰ φανταστικά τους σύνορα, ἀνοίγουν σὲ ἀπεριόριστους χώρους καὶ ἀνεξάντλητες προεκτάσεις.

Ὁ δικός μας Π. Μελίτης ἔθεσε, πάνω στὸ ζήτημα αὐτό, τὸν πιὸ σωστὸ καὶ φωτεινὸ ὁρισμό:

«Ἡ ἐλευθερία — ἔγραφε[1] — ποὺ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι καὶ τὸ πεδίο, ὅπου κινεῖται ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία. ὅπως τὴν θέλει ὁ Χριστιανισμός, ἐφαρμοσμένος σ' ἕνα χριστιανικὸ πολιτισμό. «Ἀγάπα καὶ κάμε ὅ,τι θέλεις» λέει ὁ Αὐγουστῖνος σὲ κάθε ἄνθρωπο. Καὶ στὸν καλλιτέχνη θὰ ἔλεγε: Γέμισε τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τότε, σὰν ἐργάτης προικισμένος μὲ τὸ θεῖο καὶ σπάνιο δῶρο νὰ δημιουργῇ τὸ ὡραῖο, γράφε ὅ τι θέλεις, ζωγράφιζε ὅπως θέλεις, πλάθε ὅπως θέλεις, δὲν ὑπάρχει νόμος γιὰ σένα. Ἡ καλλιτεχνική σου δημιουργία εἶναι ἡ δημιουργία τῆς

1. «Ἀκτῖνες», Δεκέμβριος 1948.

ἐλευθερίας. Τῆς ἐλευθερίας, ἡ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε».

Οἱ λίγες αὐτὲς φράσεις, ποὺ περιέχουν συμπληρωμένες τὶς σκέψεις τοῦ Ἄγγλου συγγραφέως, ἀποτελοῦν ἀσφαλῶς τὴν καλύτερη τοποθέτηση τοῦ ζητήματος. Μονάχα ἔτσι εἶναι δυνατὸν ν' ἀνανεωθῆ καὶ νὰ γίνη διάσιμη κι' ἀποδοτικὴ ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἀξίζει, νομίζουμε, νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ μερικὲς φράσεις ἀπὸ ἕνα ἄρθρο τῶν «Τάϊμς τῆς Νέας Γόρκης» σχετικὸ μὲ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ νίκη τῆς Ἑλλάδος.

«Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευσεν (εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν)—γράφει ἡ ἔγκριτη Ἀμερικανικὴ ἐφημερὶς — εἶναι ἕνας τρόπος ζωῆς, ἕνας ὁλοκληρωμένος πολιτισμός, ἕνας πλοῦτος σοφίας καὶ ὡραιότητος, ποὺ δὲν ἠμπορούσαμεν νὰ δεχθῶμεν νὰ χάσωμεν».

Τονίζει ὅτι ἐκεῖνο ποὺ «κατέστησεν ἐπιτακτικὴν τὴν Ἀμερικανικὴν βοήθειαν εἶναι ἡ κοινότης τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ ἡ κοινὴ ἀφοσίωσις πρὸς τὰ βαθύτερα νοήματα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ». Καὶ καταλήγει: «Ἂν, μαζὶ μὲ τὸν Πρόεδρον Τρούμαν, ἐπιχαίρωμεν διὰ τὰς μεγάλας νίκας τῶν ἐθνικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦτο συμβαίνει, διότι καθιστοῦν δυνατὸν τὸν εὐρύτερον θρίαμβον τοῦ πνεύματος».

Ἂς ἐπιτραπῆ στὸ περιοδικὸ αὐτό, ποὺ συστηματικὰ καὶ ἐπίμονα, προσπάθησε καὶ αὐτό, μαζὶ μὲ πολύτιμους συνεργάτες, νὰ τονίση καὶ ἀναπτύξη αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ βαθύτερο πνευματικὸ νόημα τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγῶνος, νὰ ἐκφράση ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση γιὰ τὴν τόσο κατηγορηματικὴ ἀναγνώριση καὶ διαπίστωση τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἀπὸ ἕνα τόσο σοβαρὸ καὶ ἔγκυρο δημοσιογραφικὸ ὄργανο, ὅπως οἱ «Τάϊμς τῆς Ν. Γόρκης».

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΟΛΩΜΟΥ

Τὸ σπίτι, ὅπου ἔζησε τριάντα χρόνια καὶ ὅπου ἀπέθανε ὁ ἐθνικός μας ποιητής, κινδυνεύει νὰ καταρρεύση. Καὶ τὸ «Ἐθνικὸν Ἵδρυμα» συνεννοεῖται μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, γιὰ νὰ βρεθῆ τρόπος νὰ σωθῆ τὸ ἱστορικὸ κτίριο, νὰ ἐπισκευασθῆ καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς Μουσεῖο Σολωμοῦ.

Θὰ τὸ θεωρούσαμε ἀνεπίβατα νὰ κάμουμε συστάσεις—τόσο αὐτονόητες — γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ὡραίας αὐτῆς σκέψεως. Θὰ θέλαμε μόνο, μαζὶ μὲ τὴ συγκίνησή μας, νὰ ἐκφράσουμε καὶ τὴν εὐχὴ νὰ προσφερθῆ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ γρήγορα στὸ Ἔθνος ἡ χαρὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς μικρῆς αὐτῆς ὀφειλῆς στὸν κορυφαῖο ποιητή του.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἔτους θυμηθῆτε ἐγκαίρως τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνδρομῆς σας εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» διὰ τὸ 1950.

(Δρχ. 18.000)

Πρὸς τοὺς φίλους συνδρομητάς: Ἀνανεώσατε ἐγκαίρως τὴν ἐγγραφήν σας διὰ τὸ 1950.—Ἐγγράψατε νέους συνδρομητάς.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Τὴν 15ην Νοεμβρίου ἡ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἀπεφάνθη κατὰ τῆς «εὐθανασίας» δηλ. τοῦ τρόπου ἐκείνου διὰ τοῦ ὁποίου προκαλεῖται ὁ θάνατος εἰς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν ἀπὸ σοβαρὰς ψυχολογικὰς ἢ φυσικὰς ἀνεπαρκείας ἢ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν. Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη κατόπιν τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ καθηγητοῦ L. Portes μέλους τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας καὶ προέδρου τοῦ Ἰατρικοῦ Συλλόγου. Ὅλαι αἱ Παρισιναὶ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν εἰς περίοπτον θέσιν τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν καὶ τὴν ἐσχολίασαν εὐμενέστατα. Οὐδείς, ἔγραφον, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προκαλῇ τὸν θάνατον, ἔστω καὶ ὅταν οὗτος γίνεται ἀπὸ οἶκτον πρὸς τὰς δυστυχεῖς ἐκείνας ὑπάρξεις αἱ ὁποῖαι ὑποφέρουν φρικωδῶς κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς των. Μόνον ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνος τὴν δίδει καὶ Ἐκεῖνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ. Αἱ οἰκονομικαὶ προφάσεις ἢ ἄλλοι λόγοι δὲν ἔχουν ἀξίαν ἐνώπιον τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς ζωῆς κάθε ἀνθρώπου καὶ τὸ καθῆκον ἑκάστου εἶναι νὰ μὴ ἀνοσιουργῇ ἐναντίον τῆς ἰδίας ζωῆς του ἢ τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου. Ἡ Ἀκαδημία ἐπικαλεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λόγους ἰατρικούς. Πλὴν ὅμως αὐτὴ θεμελιώνει ἐπίσης τὴν ἀπόφασίν της καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν μιᾶς ἠθικῆς χιλιετηρίδων, ὅπως ὀνομάζει τὴν χριστιανικὴν ἠθικήν. Τὸ ψήφισμά της ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν

1) Ἀπορρίπτει ρητῶς ὅλας τὰς μεθόδους, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς σκοπὸν νὰ προκαλέσουν τὸν θάνατον εἰς ἄτομα θεωρούμενα τερατώδη, παραμορφωμένα, ἀνεπαρκῆ ἢ ἀνίατα, διότι μεταξὺ ἄλλων λόγων κάθε ἰατρικὴ ἢ κοινωνικὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία δὲν σέβεται μὲ συστηματικὸν τρόπον τὰς ἰδίας ἀρχὰς τῆς ζωῆς, καταλήγει μοιραίως, ὅπως τὸ ἀποδεικνύουν πρόσφατοι πεῖραι, εἰς ἐγκληματικὰς ἀδικίας καὶ πλάνας καὶ εἰς τὴν θυσίαν τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα, παρὰ τὰς φυσικὰς ἀνεπαρκείας των δύνανται ὅπως τὸ ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία, νὰ συντελέσουν θαυμασίως εἰς τὴν διαρκῆ οἰκοδόμησιν τοῦ πολιτισμοῦ.

2) Θεωρεῖ ὅτι ἡ εὐθανασία καὶ γενικῶς ὅλαι αἱ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ προκαλέσουν ἐξ οἴκτου εἰς ψυχορραγοῦντας ἕνα θάνατον «γλυκὺν καὶ ἤρεμον» ὀφείλουν ἐπίσης νὰ εἶναι ἀπορριπτέαι.

Εἶναι ἀσφαλῶς καθῆκον τοῦ ἰατροῦ νὰ ἐλαφρύνῃ μ' ὅλον τὸ μέτρον τῶν τεχνικῶν εὐθυνῶν του, τὰς ἀγωνίας, καὶ τὰς φρικιάσεις τῆς ἀγωνίας ὅταν αὗται ὑπάρχουν. Εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, παρ' ὅλον ὅτι ἐνδέχεται ὁ θάνατος νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιποιήσεών του, ἐν τοιούτοις ὀφείλει νὰ μὴ σταματήσῃ τὴν θεραπευτικὴν πρωτοβουλίαν του πολὺ δὲ περισσότερον δὲν δύναται νὰ θεωρῇ ὡς θεμιτὸν τὸ γεγονὸς νὰ τὸν προκαλέσῃ τολμηρῶς (εἰκειθελῶς).

Αὐτὴ ἡ κατηγορηματικὴ γνώμη βασίζεται μεταξὺ ἄλλων δικαιολογιῶν καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἀνίατον αὐτῶν τῶν προσώπων δὲν δύναται πάντοτε νὰ καθορισθῇ ἰατρικῶς μὲ μίαν ἀπόλυτον βεβαιότητα καὶ ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅπου τὸ ἀθεράπευτον θὰ ἦτο βέβαιον, ἡ χρῆσις τοιούτων μεθόδων θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν ἰατρὸν ἕνα εἶδος κυριαρχίας ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, κυριαρχίας ἀντιθέτου ὡς πρὸς τὸν πραγματικὸν ρόλον του ὅστις εἶναι νὰ θεραπεύῃ, ἀντιθέτου εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς παραδόσεις του, εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀκόμη εἰς τὰς ἀρχὰς μιᾶς ἠθικῆς χιλιετηρίδων, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει τὴν ἐλπίδα, ὡς ἕνα ἐκ τῶν θεμελίων της.

3) Θεωρεῖ ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς Γαλλικῆς νομοθεσίας δὲν πρέπει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ τροποποιηθῇ».

*

Τὰ μέλη καὶ οἱ φίλοι τοῦ ἐν Παρισίοις Καθολικοῦ Ἰνστιτούτου, (Institut Catholique) ἀπὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ τρέχ. ἔτους μέχρι τοῦ προσεχοῦς Μαρτίου διοργανώνουν μίαν σοβαρὰν σειρὰν διαλέξεων, τῶν ὁποίων ὁμιληταὶ θὰ εἶναι καθηγηταὶ Πανεπιστημίων, ἀκαδημαϊκοί, ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ὀνομαστοὶ συγγραφεῖς. Ἀπὸ τὸ δημοσιευθὲν πρόγραμμα τῶν διαλέξεων, ἰδοὺ μερικὰ θέματα αὐτῶν. «Πεποίθησις τῆς ἐπιστήμης καὶ πεποίθησις τῆς πίστεως». «Μία ἐπιστημονικὴ ἀντίληψις τοῦ σύμπαντος». «Ἀτομικὴ ἐνέργεια καὶ ἐπιρροὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς ὕλης». «Σαφεῖς γνώσεις καὶ μυστήρια εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν».

*

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἰωβιλαίου ἔτους εἰς τὴν Ρώμην θὰ διοργανωθοῦν διάφορα διεθνῆ συνέδρια. Μεταξὺ αὐτῶν θὰ εἶναι τὸ συνέδριον, ἐννοεῖται διεθνές, τῶν καθολικῶν δημοσιογράφων, τῆς κοινωνικῆς προνοίας, τῶν Φραγκισκανῶν ἀδελφῶν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας τῶν χριστιανῶν φιλοσόφων, τῶν κατηχητῶν, τῶν διδασκάλων, τῶν καθηγητῶν τῶν ἱεροσπουδαστηρίων, τῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων καὶ ἄλλα πολλά.

Εἰς Μπεζανσόν τῆς Γαλλίας ἐντός τοῦ μηνός συνέρχεται τό λεγόμενον ἐθνικόν συνέδριον τῆς οἰκογενείας. Τό συνέδριον τοῦτο διοργανώνει ἡ ἀδελφότης τῶν οἰκογενειῶν Γαλλίας καί κατ' αὐτό πρόκειται νά ἐξετασθοῦν τά μεγάλα ἠθικά καί ὑλικά προβλήματα τά ὁποῖα ἀπασχολοῦν σήμερον τήν Γαλλικήν οἰκογένειαν.

Μ. Κ.

—Μέ πόσο βραδύ ρυθμό διαδίδονται οἱ καλές ἰδέες, πόσο μεγάλη πίστι πρέπει νά ἔχουν στίς ἀρχές τους ὅσοι πιστεύουν σέ κάτι μέ ἄλο καί πόση ὑπομονή πρέπει νά ἔχουν οἱ πρωτοπόροι κάθε ἰδέας γιά τήν καρποφορία της. φαίνεται κι' ἀπ' τήν περίπτωσι τοῦ Leon Bloy, ἑνός γάλλου χριστιανοῦ διανοουμένου τῆς περασμένης γενεᾶς. Σήμερα, τριάντα χρόνια μετά τό θάνατό του κυκλοφοροῦν, τό ἕνα ὕστερα ἀπό τό ἄλλο, τά βιβλία πού ἀναφέρονται στή ζωή του καί τό ἔργο του. Ἔχομε ὑπ' ὄψι μας τήν ἀγγελία γιά μερικές μεταφράσεις στά ἀγγλικά. Τό πρῶτο «Leon Bloy, ὁ προσκυνητής τοῦ ἀπολύτου», (Pilgrim of the Absolute), κομμάτια διαλεγμένα ἀπό τήν Raïssa Maritain καί προλογισμένα ἀπ' τόν Jacques Maritain, εἶναι ἕνα βιβλίο πού κυκλοφόρησε εὐρύτατα στήν Ἀμερική, μεταφρασμένο ἀπ' τούς H. L. Binsee καί John Coleman.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Σ. Ροδαγάπην, Ἀγρίνιον. Ἡ ἐμπνευσίς σας νά κάμετε ποίημα τό ἄρθρον τῶν «Ἀκτίνων»: «Γιά μια καινούργια Ἑλλάδα», ἀξιέπαινος ὄντως! — κ. Ἰ. Θεοφ, Πειραιᾶ. Τό τελευταῖον ποίημά σας ὑστερεῖ ἀπό τό προηγούμενον. Ἐκεῖνη ἡ ὁμοιοκαταληξία «καυγάδες» μέ «λαμπάδες» δχι ἐπιτυχής.—κ. Ν. Μ. Πουλ., Ἐνταῦθα. Τό ποίημά σας ἔχει πολλάς ἀρετάς, ἀλλά καί μεγαλοστομίαν ἡ ὁποία ἐνοχλεῖ πολύ. Δοκιμάσατε εἰς κάτι ἁπλοῦν καί οὐσιώδες.—κ. Χ. Ντιλ., Ἰωάννινα.—Ἡ ἐπίδοσίς σας εἶναι ἀξιέπαινος καί δεικνύει ὅτι ἠμπορεῖτε νά δώσετε εἰς τούς στίχους σας οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον. Προσέχετε ὅμως μερικας φραστικάς ἀτέλειας, ὅπως «τό τζάκι ... θά φωνάξῃ», «νά γροιλᾶς... τήν πάχνη».—δ Ἐλρ. Παπ. Χίον. Καί διά τήν νέαν σας συνεργασίαν ἰσχύουν ὅσα σᾶς ἐγράψαμεν εἰς τό τεῦχος τοῦ Δεκεμβρίου. Τά νέα σας ποιήματα «Δέν εἶναι τέλεια ἡ προσφορά σου» καί «Μοῦ εἶπαν» ὑστεροῦν ἀπό προηγούμενα. Προσέχετε τήν τεχνικήν σας.— κ. Ἐμ. Τραν, Ἐνταῦθα. Τό ποίημά σας χρειάζεται κάποιαν συμπύκνωσιν. Ἔχει μουσικότητα, τοῦ λείπει δμως ὁ λυρισμός πού πρέπει νά χαρακτηρίζῃ αὐτό τό θέμα. Κάποια ἀσάφεια καί μερικαί ἀτέλειαι, πού ἐμφανίζει εἰς τους δύο τελευταίας στροφάς, δέν τό καθιστοῦν δημοσιεύσιμον. — κ. Γ. Λυσ. Ἐνταῦθα. Ἡ τεχνική καί ἡ μουσικότης τοῦ στίχου δεικνύουν ὅτι ἔχετε ταλέντο. Προσέχετε τήν ἁρμονικήν κατάταξιν τῶν νοημάτων καί τήν ἐπάνδυσίν των μέ τήν κατάλληλον ποιητικήν φρασιν — κ. Χ. Βασιλ., Ἐνταῦθα. Τό ποίημά σας, πλούσιον εἰς αὐθορμητισμόν καί μουσικότητα, προδίδει τό ταλέντο σας. Περιμένομεν νεωτέραν συνεργασίαν, ἀλλά μέ οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον. Τό ἄρθρον «Χριστιανισμός καί Τέχνη, «ἰς τό τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» τοῦ Δεκεμβρίου 1918, θά ἐδοηθεῖ πολύ τήν προσπάθειάν σας.— κ. Θ. Β. Αἰτωλόν. Ἐνταῦθα. Πολύ καλή ἡ ἐμπνευσίς σας νά ἀσχοληθῆτε μέ τό θέμα αὐτό. Παντως, εἶναι ἕνα μεγαλο θέμα καί ἡ ἐργασία σας δέν τό ἐξαντλεῖ. Ἀπαιτεῖται δ ἐξοδικωτέρα ἐπεξεργασία κατόπιν μελέτης εἰδικῆς βιβλιογραφίας, προκειμένου νά παρουσιάσατε μίαν ἀξιόλογον καί πρωτότυπον μελέτην καί ὄχι ἓν ἁπλοῦν σχεδίασμα — κ. Φ. Βιρτ, Ἐνταῦθα. Ἐλάβομεν τήν μετάφρασίν σας. Δύσκολον τό ἐγχείρημα, ἀλλά ἱκανοποιητικόν τό ἀποτέλεσμα. Προσαθήσατε νά δίδετε εἰς τάς μεταφράσεις σας καί τήν ἀξιόλογον ποιητικήν ἀτμόσφαιραν. Χωρίς αὐτήν ἡ μετάφρασις ποιήματος παντοτε ὑστερεῖ. — κ. Χαρ. Ζ, Μοσχάτον. Μέ χαραν εἴδαμεν ὅσα γράφετε. Χρειάζεται ὅμως νά ἐργασθῆτε πολύ διά νά εἶναι δημοσιεύσιμον τό πεζογράφημά σας. — Παληά Πυργιωτοπούλα, Πύργον. Ἡ ποιητική σας παραγωγή μᾶς συνεκίνησεν. Ἡ πλούσια φλέβα, ὅμως, πρέπει νά καλλιεργηθῇ. Τά λεπτά αἰσθήματα πρέπει νά ἀποκτήσουν ποιητικήν ὀντότητα, τήν ὁποίαν ἐὲν ἀντικαθιστᾷ ὁ ποιητικός αὐθορμητισμός καί ἡ στιχουργική εὐχέρεια. Ἀπό σᾶς θά εἴχαμεν περισσοτέρας ἀπαιτήσεις. Διαβαστε Ἕλληνας ποιητάς καί μελετήσατε τούς κατακτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στίχου. — κ. Γ. Ἀναστ. Χαλάνδριον. Ἐλάβομεν τήν ἐργασίαν σας καί εὐχαριστοῦμεν. Τό θέμα σας εἶναι οὐσιαστικῶς ἐπιστημονικόν καί ἔχει τήν θέσιν του εἰς εἰδικόν περιοδικόν. Παντως, ἐδόθη εἰς ἀσμάδιον συνεργάτην μας. — κ. Χ. Νακ., Μυτιλήνην. Σᾶς συγχαίρομεν διότι εἴχατε τήν ἐμπνευσιν νά κάμετε θέμα τῶν ποιημάτων σας γεγονότα τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ στίχος σας ὅμως ἀπαιτεῖ κάποιαν ἐπεξεργασίαν. Ἀπωφεύγετε τάς ἀντιποιητικάς ἐκφράσεις ὅπως «καλά καί σώνει» καί τήν παράξενον ὁμοιοκαταληξίαν «εἰρήνης» - «πείνης». — Γ. Νικολ Ἐνταῦθα, Ἀξιολογος ἡ ἐπίδοσίς σας. Τό ποίημά σας ἔχει αὐθορμητισμόν καί μουσικότητα ἐξαίρετον, ἀλλά προσέξατε τάς πολλάς καί πομπώδεις λέξεις. Ὁ βερμπαλισμός ζημιώνει πολύ τό ποίημα. — δ. Κ. Π. Κ, Ξυλόκαστρον. Ἡ ἐπίδοσίς σας ἀξιόλογος. Μέ χαράν σημειώνομεν τήν πρόοδόν σας. Ἡ συστηματική σας ἐργασία ἤρχισε νά ἀποδίδῃ. Ἡ μουσικότης καί ὁ λυρισμός τοῦ στίχου σας πρέπει νά σᾶς κάμουν νά προσέξετε τούς χασμωδίας καί τάς φραστικάς ἀτελείας πού δημιουργοῦν ἀσάφειαν, ὅπως «στ' ἀηδονολάλημά μας».

> *Ἡ ἐγγραφή νέων συνδρομητῶν εἰς τάς «Ἀκτῖνας» ἀπό τούς ἤδη συνδρομητάς μας εἶναι ἕνα πνευματικόν ἔργον μεγάλης ἀξίας, τό ὁποῖον ἠμποροῦμεν νά ἐπιτελέσωμεν ὅλοι, μέ μικράν προσπάθειαν.*

Περιοδικόν «Ἀκτῖνες», ὀργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐπιστημόνων».—Ἐκδ. Χριστ. Ἑνώσ. «Ἀκτῖνες». Γραφεῖα: ὁδός Καρύτση 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 38.— Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καί Κολοκοτρώνη 67.— Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Πειραιῶς 5 Ἀθῆναι.—Ἐτησία συνδρομή δρ. 18.000, ἐξωτερικοῦ δολλ. 3 ἢ Δ. Ἀγγλίας 1 -/-.— Προϊστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.— Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μή, δέν ἐπιστρέφονται.

Τυπ. «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἑταιρείας Α. Ε. Παπαδιαμαντοπούλου 44.